

ЧАСОПІС ДЛЯ ВАС

№8 (1007), ЖНІВЕНЬ, 2017
Беларусь. Belarus

БЕЛАРУСЬ

Палітыка, эканоміка, культура

ISSN 0320-7544

Беларускаму
кнігадрукаванню

500
гадоў

6 жніўня 1517 года
ў Празе асветнік
Францыск Скарына
з Полацка выдаў
першую кнігу
“Псалтыр”
на старажытнай
беларускай мове

СПАДЧЫНА
НА ЎСЕ ЧАСЫ

INTERNATIONAL

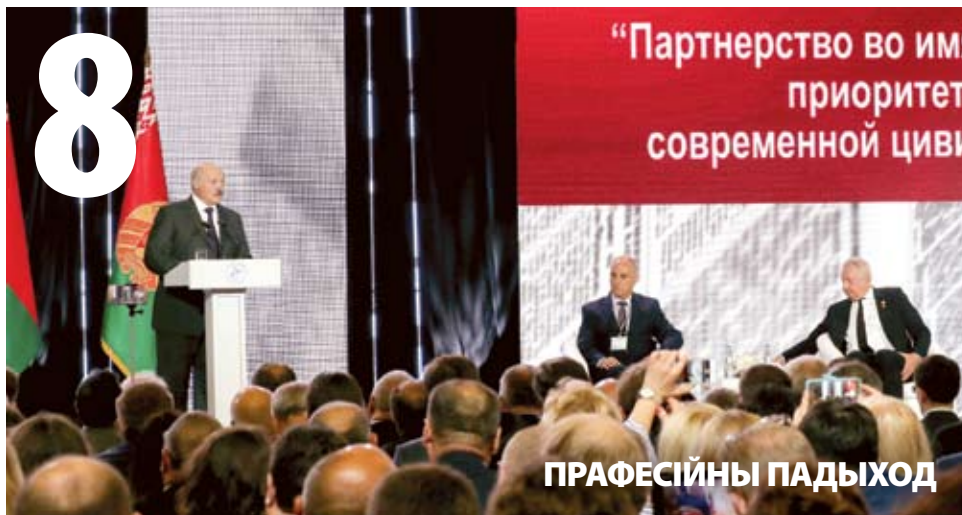
The Minsk Times

Socio-political Weekly

Пра падзеі ў Беларусі і свеце

**Штотыднёвік,
які чытаюць
у арыгінале**

Не спазніцеся аформіць падпіску
Індэкс: ведамасны — 637302, індывідуальны — 63730

ПРАФЕСІЙНЫ ПАДЫХОД

- 4** **Ліпеньскія сустрэчы ў Кіеве** Адбыўся афіцыйны візіт Прэзідэнта Беларусі ва Украіну
- 6** **Больш людзей — краіна мацней**
- 10** **Дайсці да СГА, альбо Час гандляваць па-буйному**
- 12** **Камфортнае жыццё і эфектыўная эканомія**

- 26** **Загадкавыя гравюры Скарыны** У жніўні краіна адзначае 500-годдзе кнігадрукавання
- 28** **Е-кнігі заўтрашняга дня** Беларускія ІТ-спецыялісты рэалізавалі ўнікальны праект: зрабілі даступнымі праз інтэрнэт большасць беларускіх школьных падручнікаў, якія нават могуць і “гаварыць”
- 34** **Пэн Дунмэнь: “Мы злучаем культуры розных народаў...”** Беларускія і кітайскія кнігавыдаўцы выпрацоўваюць новы фармат узаемаадносін

- 40** **І вы, блакітныя мундзіры...** Беларускія селекцыянеры стварылі фіялетаваю, сінюю і чырвоную бульбу
- 42** **Турыстычны шлях з гістарычным падтэкстам**
- 48** **Нам усё “да ліхтары”** У Брэсце адрэзлі традыцыю запальваць газавыя ліхтары

- 16** **Гучна заявіць свету** Каб прыцягнуць турыстаў, сёння неабходны інавацыйныя падыходы
- 20** **Лекі — на здароўе** Распрацоўка сучасных зручных ды эфектыўных формаў лекавых прэпаратаў — напрамак, які вызначыць далейшае развіццё беларускай фармацэўтыкі
- 22** **Душэўнае лячэнне**

Беларусь. Belarus

Штомесячны часопіс

№ 8 (1007), жнівень, 2017
Выдаецца з 1930 года.

Рэгістрацыйнае пасведчанне нумар 8.
Выдадзена 2 сакавіка 2009 г. Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Рэдакцыя газеты “Советская Белоруссия”, ААТ “Белзнешэканамбанк”

Рэдактар
Віктар Міхайлавіч Харкоў

Адказны сакратар
Валянціна Ждановіч

Дызайн і вёрстка:
Вадзім Кандрашоў
Надзея Панкратова

“Беларусь. Belarus” выходзіць на беларускай, англійскай, іспанскай, кітайскай і польскай мовах.

Часопіс распаўсюджваецца ў 50 краінах свету.

За дакладнасць фактаў, іх інтэрпрэтацыю адказнасць нясуць аўтары публікацыі. Пры выкарыстанні матэрыялаў часопіса спасылка на “Беларусь. Belarus” абавязковая. Рэдакцыя не нясе адказнасці за змест рэкламных паведамленняў.

Выдавец:
Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь “Рэдакцыя газеты “Советская Белоруссия”, Вул. Б. Хмяльніцкага, 10^а, 220013, Мінск.

Часопіс надрукаваны ў Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве “Выдавецтва “Беларускі Дом друку”. Паліграфічная ліцэнзія №02330/106 ад 30.04.2004. Пр-т Незалежнасці, 79, г. Мінск, Беларусь, 220013

Падпісана ў друк 17.08.17 г.
Выпуск у свет 25.08.17 г.

Афсетны друк. Папера крэйданая. Фармат 60x90 1/8. Друкаваны аркушаў 7. Гарнітура Міньён.

Заказ №2115
Агульны тыраж — 2307 экз.
(на беларускай мове — 170)

Адрас рэдакцыі:
вул. Кісялёва, 11, г. Мінск, Беларусь, 220029.
Тэл.: +375 (17) 290-62-24,
+375 (17) 290-66-45.
Тэл./факс: +375 (17) 290-68-31.

E-mail: belmag@sb.by
Падпісны індэкс — 74820.
Цана дамоўная.

© “Беларусь. Belarus”, 2017

Наперад у будучыню — з павагай да мінулага

Сапраўды, усё пазнаецца ў параўнанні. Здавалася б, яшчэ не так даўно мабільная сувязь толькі прабівалася ў краіне і самі мабільныя тэлефоны былі ў навіну. І вось даведваемся: колькасць карыстальнікаў гэтай сучаснай сувязі ў Беларусі дайшла да пяці мільёнаў чалавек. Палова жыхароў краіны. Але ж даступнасць сродкаў найноўшых відаў камунікацыі — гэта відавочны паказчык забяспечанасці насельніцтва. І такога роду акалічнасць прыцягвае да сябе ўвагу. Зрэшты, навіны гэтым не заканчваюцца. У галіне сувязі “Белтэлекам” пачаў прадастаўляць паслугу, якая дазваляе абанентам не толькі размаўляць, але і абменьвацца відэаінфармацыяй. Выходзіць, пры жаданні можна не толькі пагутарыць па тэлефоне, пачуцьшы голас, але і ўбачыць суразмоўцу, нягледзячы на тое, што яго аддзяляюць вялікія адлегласці. Ці яшчэ навіна. Сёння жадаючы паляцець куды-небудзь могуць забраніраваць квіток на самалёт, што называецца, не выходзячы з дому. Гэта лёгка зрабіць з таго ж мабільнага тэлефона, як і з дапамогай камп’ютара. Прыемна, што менавіта на такі высокі сэрвіс выйшла нацыянальная авіякампанія.

Не думаў будаваць рад прыкладаў, спасылаючыся толькі на новыя віды паслуг, якія ўваходзяць у наша жыццё. Але ўсё склалася само сабою, бо мы яшчэ знаходзімся пад уражаннем мінулага, калі ўсяго гэтага востра не хапала. Перамены ў побыце відавочныя. Радуе, што далёка не апошнім рэчам у паўсядзённасці ўсе сталі больш надаваць увагі. Бо прагрэс важны не толькі ў эканоміцы. У чалавечых адносінах — не ў апошнюю чаргу...

Так, мы працягваем ісці ў будучыню, абапіраючыся на прынцыпы найноўшай гісторыі, якая пішацца на нашых вачах. Але і да свайго мінулага ставімся, як гаворыцца, з вялікай пава-

гай. Ад яго, дарэчы, ідзе адлік добрых спраў. Тых слаўных спраў, якія маюць непасрэднае дачыненне да нашай багатай спадчыны. Менавіта ў жніўні, як вядома, шырока адзначаецца — не толькі ў Беларусі, але і ўсёй адукаванай супольнасцю — 500-годдзе беларускага кнігадрукавання. 6 жніўня 1517 года ў чэшскай Празе асветнік Францыск Скарына выдаў першую кнігу “Псалтыр” на старабеларускай мове. Так, у эпоху Адраджэння і Рэнэсансу з’явіўся попыт на новыя тэхналогіі, каб шырэй распаўсюджваліся веды па Еўропе. І выхадзец з Полацка, выпускнік Кракаўскай акадэміі, які пазней атрымаў званне доктара медыцыны ў Падуанскім універсітэце Італіі, адчуў настойлівы наказ часу...

Значная справа Францыска Скарыны і сёння мае свой працяг. У сучаснай тэхналагічнай імправізацыі. Напрыклад, беларускія ІТ-спецыялісты рэалізавалі ўнікальны праект: зрабілі даступнымі праз інтэрнэт большасць падручнікаў, якія да ўсяго

яшчэ і могуць “гаварыць”. Больш падрабязна пра гэта можна даведацца, пазнаёміўшыся з нашым матэрыялам “**Е-кнігі заўтрашняга дня**”.

У апошнія гады пашырыліся кантакты беларускіх і кітайскіх кнігавыдаўцоў. Дэлегаты з Беларусі ўдзельнічалі ў кніжных выставах у Кітаі. Кітайскія кнігавыдаўцы, пісьменнікі — пастаянныя госці традыцыйнай лютаўскай кніжнай выставы-кірмашу ў Мінску. Пра фармат адносінаў у галіне кніжнай справы, пра магчымыя перспектывы мы прапануем інтэрв’ю з дырэктарам выдавецтва “Навучанне і даследаванні на замежных мовах” Пэн Дунмэнем. Пра тое, як беларускія і кітайскія кнігавыдаўцы выпрацоўваюць новы фармат узаемаадносін, вы даведаецеся з публікацыі “**Мы злучаем культуры розных народаў...**”

А ўвогуле добра, калі планы і дзеянні вывераныя. Тады можна абгрунтавана разлічваць на вынік.

ВІКТАР ХАРКОЎ

За слова ў адказе

Кожны год у пачатку жніўня калектыў рэдакцыі газеты “СБ. Беларусь сегодня” сустракае новае папаўненне — маладых амбіцыйных спецыялістаў — і святкуе дзень нараджэння выдання. Сёлета дата асаблівая — 90 гадоў з дня выхаду ў друк першага нумара “Советской Белоруссии”.

“Советская Белоруссия” была і застаецца добрым, цікавым і кампетэнтным суразмоўцам для чытача. Сёння гэта сучасны шматпрофільны холдынг: узяўшы на ўзбраенне найноўшыя інфармацыйныя тэхналогіі, выданне беражліва захоўвае каштоўнасці традыцыйнай журналістыкі”, — калі Першы намеснік Кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Максім Рыжанкоў зачытваў у актавай зале віншаванне Прэзідэнта, перад вачамі Аляксандра Градзюшкі, у мінулым загадчыка аддзела сельскага жыцця “Советской Белоруссии”, напэўна, прайшло ўсё яго жыццё ў журналістыцы. Ён жа аб’ездзіў краіну ўздоўж і ўпоперак — пабываў ва ўсіх 118 яе раёнах.

Адна з галоўных традыцый “СБ” — дапамагаць. І людзям у іх бедах, і цэлым галінам у вырашэнні надзённых пытанняў. Нездарма Максім Рыжанкоў асабліва падкрэсліў:

— Многія матэрыялы выдання з’яўляюцца асновай для прыняцця адпаведных мер рэагавання і сур’ёзных дзяржаўных рашэнняў.

— “Советская Белоруссия” за гэтыя гады не страціла свайго друкаванага ўплыву, мала таго, паспяхова працуе і ў інтэрнэце, і ў FM-эфіры. Гэта значыць, што вы крочыце ў нагу з часам, — падзякавала калектыву рэдакцыі Міністр інфармацыі Лілія Ананіч.

Так, свята святам, але і на ўрачыстым сходзе з нагоды юбілею шмат гаварылі пра творчасць, пра тое, якой павінна быць самая масавая (як мінімум паўмільённая чытацкая аўдыторыя!) і самая ўплывовая газета краіны. Тэксты — бездакорнымі з пункту гледжання стылю, інфармацыя — стакроць выверанай і, галоўнае, тэмы — прадывтанавыя часам. Сёння на ролю журналіста прэтэндуе любы, які мае ў руках смартфон. Але адна справа — спрабаваць угнацца за навінавым фактам ды іншае — убачыць за ім з’яву або тэндэнцыю. Гэта пад сілу сапраўдным прафесіяналам, якія прайшлі школу “СБ”.

▶ Метамарфозы з дэмаграфіяй

Колькасць насельніцтва Мінска да 1 чэрвеня дасягнула 1.975.800 чалавек. Гэта больш, чым роўна год назад, калі ў сталіцы пражывала 1.964.200 жыхароў.

Нават у параўнанні са студзенем колькасць гараджан павялічылася на 1.000 — у гэтай графе ў Мінска заўсёды ўпэўнены плюс. Аднак цікавыя нюансы ў статыстыцы ўсё ж ёсць: на 1 красавіка жыхароў у Мінску было 1.976.100. І, правёўшы няхітрыя матэматычныя аперацыі, некаторыя выданні паспяхаліся паведаміць, быццам бы ўпершыню ледзь не за дзесяцігоддзі Мінск парадзеў. Аднак такія высновы, лічаць эксперты, занадта паспешныя і не ўлічваюць асаблівасцяў структуры насельніцтва горада, важную долю ў якім займаюць студэнты, якія паступаюць у ВНУ з усёй краіны.

Справа ў тым, што традыцыйна ўлетку ў студэнтаў, якія скончылі навучанне і адпраўляюцца па размеркаванні ў іншыя рэгіёны або вяртаюцца дадому, канчаецца тэрмін часовай рэгістрацыі, і яны перастаюць улічвацца. Іх колькасць даволі вялікая. Але ў хуткім часе мы ўбачым значны прырост за кошт новых першаккурснікаў з іншых рэгіёнаў.

Дарэчы, натуральны прырост у сталіцы назіраецца і па шлюбах: з пачатку года іх зарэгістравалі 6.364, тады як скасавалі саюз толькі 3.721 пара.

АРТУР ПРУПАС

Ліпеньскія сустрэчы ў Кіеве

**Адбыўся афіцыйны візіт
Прэзідэнта Беларусі
ва Украіну**

Вынікі такіх мерапры-
емстваў заўсёды пры-
нята падзяляць на
палітычныя і экана-
мічныя. У дзелавым
вымярэнні Аляксандр
Лукашэнка і Пётр
Парашэнка дамовілі-

ся арыентавацца як мінімум на вяр-
танне да штогадовага тавараабароту
ў 8 мільярдаў долараў. Пакуль гэтая
сума ўдвая ніжэйшая. Але, мяркуючы
па інтэнсіўнасці кантактаў на белару-
ска-ўкраінскім бізнес-форуме, які пра-
ходзіў у Кіеве адначасова з сустрэчай
прэзідэнтаў, сумненняў у тым, што

арыенцір узяты цалкам рэалістычны,
не застаецца. Да моманту, калі кіраў-
нікі дзвюх дзяржаў селі за стол пера-
гавораў, сума заключаных кантрактаў
перавысіла 45 мільёнаў долараў.

Эканамічныя пытанні былі выне-
сены на пярэдні план і на сустрэчы
Аляксандра Лукашэнкі з Пятром Па-

рашэнкам. Прэзідэнт Беларусі гэтую частку падагульніў так:

— Беларусь і Украіна зацікаўлены ў пашырэнні экспарту, развіцці прамысловай кааперацыі, сумесных праектаў па мадэрнізацыі дарожна-транспартнай інфраструктуры, укараненні інавацыйных тэхналогій... Мы далёкія ад ранейшых дасягненняў беларуска-ўкраінскага супрацоўніцтва, калі гадавы тавараабарот быў амаль 8 мільярдаў долараў. Усе магчымасці для нарошчвання такіх аб'ёмаў у нас ёсць, і сустаршыні нашай сумеснай міжурадавай камісіі запэўнілі, што на працягу двух гадоў мы дасягнем гэтага ўзроўню. Можна быць, нам удалася яго і перасягнуць.

Але гандаль — толькі адзін з напрамкаў. Мінск і Кіеў маюць вялікія віды на развіццё вытворчай кааперацыі: разам вырабляць прадукцыю, якая карыстаецца попытам на міжнародных рынках. Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу на тое, што наменклатура такіх тавараў вылічаецца тысячамі найменняў. А задзел дабавіць на гэтым напрамку створаны салідны. Летась ва Украіне на сумесных прадпрыемствах сабрана больш за 2,5 тысячы беларускіх трактароў, каля 180 камбайнаў, 500 ліфтаў ды іншае абсталяванне, патрэбнае краіне-суседцы. Прэзідэнт Беларусі адзначыў:

— Гэта нядрэнныя вынікі, але яны значна ніжэйшыя за тых, на якія неабходна арыентавацца. Думаю, сённяшняя сустрэча дасць новы імпульс нашаму эканамічнаму супрацоўніцтву.

Яшчэ адна ініцыятыва Мінска — больш дынамічна развіваць супрацоўніцтва паміж абласцямі. Кіеў падтрымаў ідэю правесці першы міжрэгіянальны форум у Гомелі, а наступнае такое мерапрыемства прыме ўкраінскі бок.

Што датычыцца палітычных вынікаў, то галоўны з іх, напэўна, у самой атмасферы зносін. Прэзідэнты даюць адназначны сігнал: нашы краіны — моцныя партнёры, добрыя і надзейныя сябры. Пра беларускі знешнепалітычны вектар Украіны Пётр Парашэнка сказаў так:

— Перакананы, што развіццё цесных адносін з суседнімі краінамі, у першую чаргу з Беларуссю, для нас застаецца найважнейшым прыярытэтам.

Як і чакалася, не абышлі ўвагай прэзідэнты і тэму крызісу на паўднё-

вым усходзе Украіны, абмяркоўвалі сітуацыю ў Данецкай і Луганскай абласцях. Аляксандр Лукашэнка быў шчыры:

— Перш за ўсё — я Пятру Аляксеевічу пра гэта сказаў і папрасіў яго — мы пастаўляем гуманітарную дапамогу ў гэтыя вобласці. Мы хацелі б працаваць там без пасрэднікаў і па найкарацейшым шляху. І прасіў, што, калі будзе цікавасць і ў нас супадуць гэтыя гуманітарныя канвоі, каб мы гэта зрабілі разам... Людзі ж нашы, дзядзіць нам няма чаго. Я ўдзячны Прэзідэнту і яго калегам, якія пагадзіліся на гэты крок. Мы ў стане сваім людзям — я не лічу іх чужымі — дапамагачь усім, хто трапіў у бяду.

Мінск і ў далейшым будзе ўсяляк садзейнічаць мірнаму ўрэгуляванню канфлікту. Прэзідэнт Беларусі гэта гарантуе:

— Вы павінны разумець: я ніколі не ставіў перад сабою мэту “бегчы наперадзе паравоза”. Я рабіў, раблю і буду рабіць толькі тое, пра што мяне папрасяць два прэзідэнты (У. Пуцін і П. Парашэнка)... Так будзе і ў далейшым. Усё, што даручаць мне два прэзідэнты, больш чым хто-небудзь уцягнутыя ў гэты канфлікт, мы, беларусы, будзем рабіць. Мы не прэтэндуюем ні на якія лаўры. Якія могуць быць лаўры, калі гінуць людзі?! Вы — украінцы, павінны ведаць, што ў вас ёсць блізкія і родныя людзі, якія жывуць крыху на поўнач, але якія нічым не адрозніваюцца ад вас. І калі вам цяжка, у чым толькі зможам, мы заўсёды дапаможам.

Мінскія дамоўленасці з'яўляюцца адзіным і безальтэрнатывным дакументам дээскалацыі канфлікту ва Украіне. Пра гэта ўжо Прэзідэнт Украіны Пётр Парашэнка заявіў у Кіеве па выніках перагавораў з Прэзідэнтам Беларусі Аляксандрам Лукашэнкам. Украінскі лідар падзякаваў Беларусі за падтрымку, якая адчуваецца не на словах, а на справе, а таксама за намаганні па забеспячэнні ўмоў работы мінскай перагаворнай пляцоўкі. “На сённяшні дзень Мінскія дамоўленасці, якія ўвайшлі ў міжнародныя дакументы і падручнікі па дыпламатыі, з'яўляюцца адзіным і безальтэрнатывным дакументам дээ-

скалацыі канфлікту ва Украіне”, — падкрэсліў Пётр Парашэнка. Ён адзначыў, што атрымаў запэўніванні Аляксандра Лукашэнкі ў тым, што тэрыторыя дружальобнай Беларусі ніколі не будзе выкарыстана для агрэсіўных дзеянняў супраць Украіны, а ўкраінска-беларуская мяжанаколі не стане мяжой вайны. Гаворачы пра пагранічнае супрацоўніцтва, Прэзідэнт Украіны адзначыў неабходнасць завяршэння працэсу дэмаркацыі граніцы. У цэлым, паводле яго слоў, бакі правялі дасканалыя перагаворы і абмеркавалі ўвесь спектр актуальных пытанняў ўзаемадзеяння як у двухбаковым, так і ў шматбаковым фармаце. Развіццё адносін з Беларуссю знаходзіцца ў ліку найважнейшых прыярытэтаў для Украіны. Пра гэта гаварыў Прэзідэнт Украіны Пётр Парашэнка на перагаворах у пашыраным складзе з кіраўніком беларускай дзяржавы Аляксандрам Лукашэнкам. Паводле слоў кіраўніка ўкраінскай дзяржавы, рэалізацыя патэнцыялу ў супрацоўніцтве Беларусі і Украіны вельмі важная. Пётр Парашэнка таксама адзначыў прадуктыўны характар мінулай сустрэчы лідараў дзвюх краін, якая адбылася ў красавіку гэтага года. Цяпер дасягнутыя дамоўленасці паслядоўна і паспяхова рэалізуюцца. “Як вы ўжо сказалі, толькі колькасць падпісаных кантрактаў сёння на бізнес-форуме акупіла нашы візіты. Таму, хоць нашу дружбу немагчыма вымераць грашыма, вельмі важна, каб нашы краіны на аснове ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва атрымлівалі канкрэтныя вынікі”, — сказаў Прэзідэнт Украіны. Кіраўнік ўкраінскай дзяржавы таксама прапанаваў падчас гэтых перагавораў не збаўляць тэмпу і намеціць прынцыповую дарожную карту развіцця двухбаковага супрацоўніцтва па ўсіх пытаннях, паставіць адпаведныя задачы. Пётр Парашэнка, звяртаючыся да Аляксандра Лукашэнкі, заявіў, што Прэзідэнт Беларусі на ўкраінскай зямлі заўсёды будзе ўкраіне гасць. “Я ўпэўнены, што ва Украіне вас ведаюць як дзяржаўнага дзеляча, нацэленага на максімальна эфектыўны і канкрэтны вынік”, — падкрэсліў Прэзідэнт Украіны.

Завяршыліся перагаворы падпісаннем у прысутнасці прэзідэнтаў пакета дакументаў аб развіцці ўзаемадзеяння на розных напрамках.

Васіль Харытонаў

Больш людзей — краіна мацней

Шчодрая беларуская зямля здольная пракарміць удвая больш насельніцтва, чым мы маем сёння. Гэты факт можна лічыць матэматычна даказаным, калі падлічыць, колькі вырабляем харчавання, колькі спажываем самі і прадаём за межы краіны. Цалкам верагодна, што менавіта столькі людзей жыло б у Беларусі, калі б не вялізныя страты ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У дэмаграфічную яму можна трапіць хутка, ледзь не імгненна, а вось выбірацца з яе даводзіцца дзесяцігоддзямі. Зрэшты, праблема старэння насельніцтва, падзення нараджальнасці сёння характэрная для ўсёй Еўропы. Але гэта не значыць, што да яе трэба ставіцца як да стыхіі і пакорліва назіраць збоку.

Пра гэта ішла размова на нарадзе ў Прэзідэнта. Аляксандр Лукашэнка сітуацыю бачыць так:

— Наша галоўнае багацце — гэта чалавечы капітал. У апошнія гады была дадатная дынаміка прыросту насельніцтва. Неабходна гэтую дынаміку не проста захаваць, яе трэба павялічыць. Беларусь можа пракарміць 20 мільёнаў чалавек. А самая галоўная наша задача, якую не мы, дык нашы дзеці павінны вырашыць, — 15 мільёнаў насельніцтва. Гэта эканамічная бяспека нашай краіны, моц нашай дзяржавы, а яна заўсёды ў людзях.

Да цяперашняга часу мы ледзь падышлі да дэмаграфічнага балансу. Практычна спынена скарачэнне колькасці насельніцтва. Гэта першыя

вынікі мэтанакіраванай палітыкі дзяржавы па ўмацаванні інстытута сям’і і стымуляванні нараджальнасці. Павялічваюцца памеры дзіцячай дапамогі, з 2015 года ўведзена праграма сямейнага капіталу, маладыя сем’і маюць пэўныя прэферэнцы пры будаўніцтве жылля, прымаюцца іншыя меры. У гэтых напрамках трэба рашуча дзейнічаць і далей.

Іншы бок пытання — забяспечыць людзей годнымі працоўнымі месцамі. Тут таксама робіцца нямаля ў працэсе мадэрнізацыі эканомікі. Але, уключаючы стымулюючыя механізмы, важна пазбегнуць і адваротнага эфекту — утрыманскіх настрояў. На гэта, як вядома, накіраваны Дэкрэт Прэзідэнта № 3. Практыка яго прымянення выклікала нямаля пытанняў. Дзеянне дакумента было прыпынена, а Урад атрымаў даручэнне распрацаваць яго новую рэдакцыю. Праект таксама

быў прапанаваны да абмеркавання на нарадзе. Прэзідэнт звярнуў увагу на асноўны прынцып:

— Грамадства павінна ведаць, што ніякай адмены Дэкрэта № 3 быць не можа. Я ўжо матываваў гэтае пытанне: як мінімум паўмільёна ў нас непрацуючых людзей. З іх 200 тысяч мы можам вызваліць: шматдзетных, хворых, інвалідаў, людзей, якія, можа, і хочуць працаваць, але ў іх не атрымліваецца з-за жыццёвых абставінаў. Але 300 тысяч дзе? Таму Дэкрэт № 3 — гэта 300 тысяч тых, хто павінен працаваць, але не працуе. Вось і ўся ідэалогія. Хаваць тут ад народа нічога не трэба.

Такім чынам, мэта дакумента не мяняецца, але прапанавана істотна перагледзець падыходы да яе дасягнення. Так, па патрабаванні Прэзідэнта, асноўны масіў работы пераносіцца на мясцовы ўзровень, з падключэннем

АРТУР ПРУПАС

Савета дэпутатаў. Тут працуюць у непасрэдным кантакце з людзьмі, добра ведаюць сітуацыю практычна ў кожнай сям'і і могуць найбольш дакладна вызначыць, хто не можа працаваць з-за аб'ектыўных абставінаў, а хто таму, што проста не хоча. Пра тое, як будучы выбудовацца адносіны дзяржавы з такімі грамадзянамі, журналістам пасля нарады расказала Міністр працы і сацыяльнай абароны Ірына Касцевіч. Хутчэй за ўсё, ім давядзецца аплочваць тыя паслугі, якія сёння для ўсіх поўнасяцю або часткова бясплатныя, бо фінансуюцца з бюджэту. Што гэта будучы за паслугі? Адказ на гэтае пытанне будзе дадзены крыху пазней. Урад цяпер якраз працуе над складаннем вычарпальнага пераліку. А сама рэалізацыя такога механізма будзе ўвязана з выдачай насельніцтву так званых АйДзі-карт. Па сутнасці гэта электронны пашпарт у выглядзе

Аляксандр Лукашэнка:

Наша галоўнае багацце — гэта чалавечы капітал. У апошнія гады была дадатная дынаміка прыросту насельніцтва. Неабходна гэтую дынаміку не проста захаваць, яе трэба павялічыць

пластыкавай карты, які будзе змяшчаць разнастайную інфармацыю пра ўладальніка. Атрымліваецца, у тым ліку і пра тое, заняты ён у эканоміцы ці не. Адпаведным чынам будучы выбудовацца і яго ўзаемаадносіны з дзяржавай.

Прэзідэнт распарадзіўся завяршыць усю падрыхтоўчую работу да

і кастрычніка. А заадно і яшчэ шэраг дакументаў, якія маюць важнае сацыяльна-эканамічнае значэнне і шырока абмяркоўваюцца ў грамадстве. У прыватнасці, гэта нарматыўныя акты аб стымуляванні прадпрыемальніцкай дзейнасці і разнявольванні бізнесу.

Дзмітрый Крат

БЕЛТА

Прафесійны падыход

У Мінску прайшоў XIX Сусветны кангрэс рускай прэсы

Гэты форум з 1999 года праходзіў у многіх краінах. Яго прымалі Нью-Ёрк, Тэль-Авіў, Парыж, Берлін, Масква, іншыя буйныя гарады свету. У Мінску кангрэс праводзіўся ў другі раз, і дэлегаты не хавалі, што на нашай пляцоўцы ім працуецца асабліва кам-

фортна. Аднадушна яны адзываліся і пра выступленне Прэзідэнта Беларусі, які прыняў удзел у пленарным пасяджэнні кангрэса, — яно шмат у чым задало тон усёй далейшай дыскусіі. А цэнтральнай тэмай зацікаўленага і глыбокага абмену меркаваннямі стала адказнасць у самым шырокім сэнсе. Але перш за ўсё — за слова, якое, як вядома, можа і лячыць, і раніць.

Сёння часта гавораць, што свет імкліва мяняецца. І гэта так. Але перамены дыктуюцца, на жаль, не толькі тэхналагічным прагрэсам. У наяўнасці і дэвальвацыя традыцыйных маральных каштоўнасцяў. Ужо не ўсюды ў пашане такія простыя і зразумелыя арыенціры, як імкненне да справядлівасці, дабрачыннасць, служэнне грамадству, здольнасць аб'ядноўвацца перад агульнай бядой. Інакш не расла б у свеце напружанасць, не абвастраліся б канфлікты і не пралівалася б кроў. Ідзе геапалітычная перабудова свету. Скажаўшы пра гэта, Аляксандр Лукашэнка адрасаваў дэлегатам пытанне аб здольнасці СМІ ўплываць на гэтыя працэсы. Падзяліўся і сваім бачаннем праблемы.

Журналісты, перакананы Прэзідэнт, уплываюць на грамадскія настроі не менш, чым палітыкі. Значыць, і адказнасць за сказанае слова павінна быць супастаўнай. Без яе рэалістычнай карціны свету не стварыць. Але тут на пярэдні план выходзіць канфлікт інтарэсаў, які набірае ўсё большую вастрывню, паміж медыябізнесам і медыя як адказнай сацыяльнай місіяй. Рэйтынгі і тыражы, сенсацыі, часцяком дутыя, рэкламныя бюджэты — ці можна ва ўгоду гэтым меркам эфектыўнасці работ СМІ ахвяраваць традыцыйнымі падыходамі да распаўсюджвання патрэбнай людзям праўдзівай інфармацыі?

А яшчэ разам з прагрэсам мяняецца і сама прафесія журналіста. У якасці сродку масавай інфармацыі можа выступіць фактычна любы чалавек. Дзе межы адказнасці і прафесійнай этыкі для такой новай з'явы, як "грамадзянская журналістыка"? Прэзідэнт падзяліўся з дэлегатамі кангрэса такой высновай:

— У гэтых умовах менавіта ад вас, прафесійных дасведчаных журналістаў, ад традыцыйнай прэсы шмат у чым залежаць маральныя і грамадзянскія арыенціры. Таму заўсёды важны правільны выбар: рэйтынг ці праўда, аб'ектыўнасць ці асабістыя інтарэсы.

Разважаючы на гэтую тэму, Аляксандр Лукашэнка звярнуў увагу, што інфармацыя ўжо становіцца зброяй у сучасных гібрыдных супрацьстаяннях.

А хацелася б, каб слова не сварыла, а аб'ядноўвала. Гаворачы пра гэта,

Прэзідэнт нагадаў кангрэсу пра некаторыя важныя ініцыятывы Мінска:

— У свой час Беларусь стала буйнейшай пляцоўкай мірнага ўрэгулявання. Наша краіна заўсёды была і застаецца адкрытай для новых кантактаў і інфармацыйных абменаў. Чаму б нам не прыйсці да рэалізацыі ідэі па правядзенні ў Мінску маштабнага міжнароднага форуму — аналага “Хельсінкі-2”?

Гэтая задума абсалютна адкрытая. Аляксандр Лукашэнка заклікаў і журналістаў уключыцца ў яе актыўнае асэнсаванне. І быць адзінымі ў галоўным — у пошуку і сцвярджэнні праўды.

Гарачыя дыскусіі і ажыўлены абмен меркаваннямі ў дзвюх панельных секцыях сведчаць пра актуальнасць вынесены на абмеркаванне тэм. Вельмі дакладна, напрыклад, выказаўся галоўны рэдактар радыёстанцыі “Эхо Москвы” Аляксей Венедыктаў:

— Аляксандр Лукашэнка задаў танальнасць і тэму нашай сустрэчы, правільна паставіў дыягназ тых пагроз, якія на нас ідуць: ва ўмовах лічбавай рэвалюцыі, развіцця сацыяльных сетак кожны чалавек, які не мае адносін да журналістыкі і СМІ, мае рэальную магчымасць ствараць уласны інфармацыйны паток. Кантраляваць такі паток, які па асобных

параметрах можа нават перакрываць прафесійную журналістыку, вельмі складана.

— Былі дакладна вызначаны тыя выклікі, рызыкі і змены, якія адбываюцца цяпер у інфармацыйнай прасторы, — расказвае пра сутнасць большасці дыскусій палітычны аналітык Пётр Пятроўскі. — Гэта яе віртуалізацыя, назіраемая ў ёй тэндэнцыя да абязлічвання журналістыкі, да хавання за нікамі і псеўданімамі. Усе былі салідарныя ў тым, што неабходныя новыя механізмы журналісцкай адказнасці і абароны медыяпрасторы ад гібридных войнаў.

Не абышлося і без прыемных сюрпрызаў. І размова не толькі пра ўзнагароды, якія традыцыйна ўручаюцца на падобных мерапрыемствах лепшым з лепшых. Зачытаўшы прывітанне Уладзіміра Пуціна ўдзельнікам кангрэса, памочнік Прэзідэнта Расіі Ігар Шчогалеў зрабіў нечаканае прызнанне:

— Мая кар’ера журналіста пачыналася ў Беларусі. Маладым журналістам ТАСА я прыехаў сюды на стажыроўку ў БЕЛТА. Мая першая публікацыя была менавіта на мове братэрскай рэспублікі — беларускай. Зносіны з майстрамі слова, якія працавалі ў БЕЛТА, вельмі многае мне далі. Таму я лічу Беларусь сваёй творчай радзімай шмат у чым.

Дзмітрый Крат

Даслоўна

Гавораць удзельнікі кангрэса

Міхаіл Гусман, першы намеснік генеральнага дырэктара ТАСС:

— Журналісту важна сумленна адлюстроўваць тое, што адбываецца вакол. Галоўнае, што патрабуецца ад журналіста, — быць сумленным у сваёй прафесіі, быць адданым Радзіме і пры гэтым мець аб’ектыўны погляд на рэчы. Ёсць маса абставінаў, якія ствараюць дадатковую напружанасць. Але я аптыміст у гэтым плане. І лічу, што рана ці позна, але любы канфлікт заканчваецца мірам.

Валерый Трацякоў, галоўны рэдактар газеты “Литовский курьер”:

— Я памятаю яшчэ першы мінскі кангрэс, які адбыўся ў 2013 годзе. 22 чэрвеня — удзень нападения Германіі на Савецкі Саюз — частка мерапрыемстваў таго форуму праходзіла ў Брэсце. І я дагэтуль памятаю ўражанне, якое выклікаў той кангрэс. Але ў прафесійным сэнсе мы і тады, і цяпер гаварылі пра адно і тое ж — пра прэсу, пра яе будучыню, фінансавую выжывальнасць. Як зрабіць рускамоўную прэсу за мяжой самастойнай, незалежнай ад палітычных кан’юктур. І пра яе значэнне на сусветным медыйным полі.

Сустрэча

На палях XIX Сусветнага кангрэса рускай прэсы Аляксандр Лукашэнка сустрэўся з паслом добрай волі ЮНЕСКА, прэзідэнтам Сусветнай асацыяцыі рускай прэсы Віталём Ігнаценкам і адказным сакратаром Сусветнай асацыяцыі рускай прэсы, першым намеснікам генеральнага дырэктара інфармацыйнага агенцтва ТАСС Міхаілам Гусманам.

На сустрэчы, у прыватнасці, былі абмеркаваны ініцыятывы, вылучаныя Мінскам падчас нядаўняй сесіі Парламенцкай асамблеі АБСЕ па арганізацыі новага маштабнага міжнароднага форуму па аналогіі з Хельсінкскім працэсам. Віталь Ігнаценка высока ацаніў гэтую задуму, нацэленую на ўма-

цаванне стабільнасці і бяспекі ў рэгіёне і свеце ў цэлым:

— Усім надакучыла варагаваць, усім надакучыла ўзаемнае неразуменне. Усе якраз цяпер імкнуцца да ўзаемнага разумення. Невыпадкова сесія ПА АБСЕ прайшла ў Беларусі.

Аляксандр Лукашэнка таксама даў кароткае інтэрв’ю агенцтву ТАСС. У ім закраналіся тэмы вынікаў пасяджэння ў Маскве Вышэйшага дзяржаўнага Савета Саюзнай дзяржавы, развіццё беларуска-расійскіх адносін па важнейшых напрамках, перспектывы і праблемы функцыянавання Саюзнай дзяржавы. Таксама абмяркоўваліся пытанні, сугучныя тэматыцы Сусветнага кангрэса рускай прэсы.

НАДЗЕР ПАНКРАТАВА

Дайсці да СГА, альбо Час гандляваць па-буйному

У пачатку гэтага года шматкроп'е ў перагаворах аб далучэнні нашай краіны да Сусветнай гандлёвай арганізацыі (СГА) змянілася коскай. Восьмае пасяджэнне рабочай групы ў Жэневе завяршылася прапановай з боку кіраўніцтва арганізацыі актывізаваць гэты працэс. Тады ж эксперты загаварылі пра тое, што ўжо да канца 2017 года наша краіна цалкам можа далучыцца да элітнага гандлёвага блока. І ўсё ж дружба ў СГА — не самамэта, а інструмент павышэння канкурэнтаздольнасці нацыянальнай эканомікі. Іншымі словамі, стратэгія нашай краіны на інтэграцыю ў сусветную эканамічную прастору застаецца нязменнай, але тактыка на заключным этапе далучэння да СГА можа значна змяніцца. Якім чынам? І ці трэба педаляваць гэты працэс? Пра гэта — развагі нашага эксперта.

Можна сказаць, што пытанне ўступлення ў СГА для нашай краіны даўно пераспела. Беларусь даволі дымчана развіваецца, становіцца ўсё больш высокатэхналагічнай, з перадавой адукацыяй і медыцынай. Нараўне з прадпрыемствамі-стаерамі выраслі свае кампаніі-спрынтары. Іх значна больш, чым мы ведаем, але многія яшчэ па-сапраўдному не засвяціліся. І галоўнае, краіна дабілася 100-працэнтнай харчовай незалежнасці. Гэта трэба зберагчы і прымножыць.

Таму сітуацыя з уступленнем у СГА сёння нагадвае біблейскую прыпавесць пра тое, як апошнія сталі першымі, а першыя апошнімі. Пасля больш як 23 гадоў цяжкіх перагавораў і ўзгадненняў тарыфаў, квот, пошлін і многага іншага наша краіна рэзка перайшла са статусу “прымаемай” у СГА ў статус “вельмі пажаданай”. Яна, як сталі гаварыць супрацоўнікі штаб-кватэры СГА, заўсёды была і з’яўляецца краінай гістарычна і стратэгічна важнай у Еўропе. Чаму?

Узрослы інтарэс да нас сусветнага бізнесу мае тры важнейшыя прычыны. Першая — Беларусь з’яўляецца “акном” на прастору ЕАЭС з яе 180-мільённым рынкам спажываўцоў. Другая — стабільны імідж стабільнай дзяржавы, якая адказвае за свае абавязальствы перад замежнымі партнёрамі, гэта заўсёды дарагога каштавала. Трэцяя прычына звязана з пераўтварэннем краіны ў магутны рэгіянальны цэнтр вытворчасці і экспарту высокаінтэлектуальных паслуг. Гэта Парк высокіх тэхналогій, індустрыяльны парк “Вялікі камень” і многія іншыя праекты, звязаныя з вытворчасцю высокатэхналагічных прадуктаў і паслуг. Па сутнасці, мы ўсё больш становімся пунктам прыцягнення інтарэсаў Захаду і Усходу ў барацьбе за асваенне новых — якія яшчэ не склаліся, але вельмі перспектывных — рынкаў будучай глабальнай эканомікі ведаў.

І гэтыя новыя рэаліі мы павінны выкарыстоўваць, спаўна вытаргаваўшы самыя выгадныя ўмовы членства ў СГА. Як гаворыцца, нічога

асабістага, толькі бізнес. Гэта значыць паводзіць сябе ў пытанні далучэння да СГА не як старая дзеўка па прыныце “абы ўзялі”, а як жаданая і капрызная нявеста: “што захачу, тое і будзе”. І разменьвацца на дробязі не трэба. Як у частцы тэрмінаў увядзення нормаў СГА ў розных галінах, так і ў частцы абароны нацыянальнага вытворцы і захавання працоўных месцаў. Тут усё, як у жарце пра жаніцбу: “першыя 20 гадоў будзе цяжка, а потым прывыкнем”. І тут толькі доля жарту. Многія краіны расчараваныя ў сваіх спадзя-

стаў з неабходнымі ведамі і навыкамі для работы ў лічбавым свеце.

Таму невыпадкова патрабаванне Прэзідэнта аб актывізацыі перагавораў па СГА супала з яго даручэннямі аб паскораным развіцці інфармацыйных тэхналогій і аб пераўтварэнні Беларусі ў ІТ-краіну. Менавіта тут у нас з’яўляецца шанц “зрэзаць вугал” і адразу апынуцца ў авангардзе інавацыйнай рэвалюцыі, заняўшы годнае месца на рынках высокатэхналагічных тавараў і паслуг. Акрамя камп’ютарных паслуг, гэта штучны інтэлект, матэрыялазнаўства, сістэмы

Пасля больш як 23 гадоў цяжкіх перагавораў і ўзгадненняў тарыфаў, квот, пошлін і многага іншага наша краіна рэзка перайшла са статусу “прымаемай” у СГА ў статус “вельмі пажаданай”. Яна, як сталі гаварыць супрацоўнікі штаб-кватэры СГА, заўсёды была і з’яўляецца краінай гістарычна і стратэгічна важнай у Еўропе

ваннях ад дружбы ў гэтай глабальнай арганізацыі, у Маскве камуністамі і зусім ініцыяваны працэс выхаду Расіі з “няроўнага шлюбу”.

Сусветная гандлёвая арганізацыя была створана ў 1995 годзе і развілася як мадэль глабалізацыі, сутнасць якой заключаецца ў зняцці ўсялякіх бар’ераў для прасоўвання тавараў транснацыянальных кампаній на сусветныя рынкі. У авангардзе былі развітыя краіны. Да цяперашняга моманту мадэль глабалізацыі рэзка мяняецца. У гандлі назіраюцца самыя нізкія цэны на тавары за апошнія 50 гадоў ды імклівы рост сферы паслуг, асабліва высокаінтэлектуальных. Як вынік, наперад вырываюцца нацыянальныя эканомікі, якія змаглі асядлаць тэхналагічныя хвалі, што набягаюць адна за другой. Прыкладамі могуць служыць Ірландыя, Сінгапур, Данія, Паўднёвая Карэя. Іх сістэма адукацыі была пераарыентавана на падрыхтоўку сотняў тысяч спецыялі-

аўтаматычнага кіравання, біямедыцына, тэхналогіі бяспекі і многае іншае, што ў нас традыцыйна развілася і мае вялікі экспертны патэнцыял.

Рынкі высокатэхналагічных тавараў і паслуг растуць паскоранымі тэмпамі і ўжо сёння вымяраюцца ў трыльёнах долараў, у той час як аб’ёмы традыцыйных рынкаў, нават такога, як харчаванне, складаюць хіба што сотні мільярдаў. Такія асаблівасці сучаснага і будучага гандлю ведамі і лічбавай эканомікі, якія істотна змяняюць глабальную сістэму падзелу працы. Таму на заключным этапе далучэння трэба дзейнічаць асабліва асцярожна і сумаштабна будучым зменам, улічваючы, што больш за 60 працэнтаў эфектыўнасці выканання любога дагавора залежыць ад правільнасці фармулявання ўмоў яго выканання — ад наяўнасці дастатковай колькасці прафесійна падрыхтаваных кадраў.

Барыс **Паньшын**,
прафесар эканамічнага факультэта БДУ

Камфортнае жыццё і эфектыўная эканомія

Адной з найважнейшых глабальных Мэт устойлівага развіцця, якія былі прыняты на пасяджэнні Арганізацыі Аб'яднаных Нацый кіраўнікамі 193 дзяржаў, з'яўляецца забеспячэнне насельніцтва Зямлі даступнай і эфектыўнай энергіяй. Мэта нумар сем заклікае да забеспячэння ўсеагульнага доступу да недарагіх, надзейных, устойлівых і сучасных крыніц энергіі. Гэта — найважнейшая праблема, на вырашэнне якой накіраваны цяпер намаганні ўсёй сусветнай супольнасці. З другога боку, энергетыка прызнаецца ў якасці аднаго з асноўных фактараў, якія ўплываюць на глабальныя змяненні клімату. Занепакоенасць тэмпамі назіраемых кліматычных змяненняў і трывожныя прагнозы чакаемага пацяплення робяць разумную і эфектыўную энергетыку асноўным кампанентам палітыкі ўстойлівага развіцця. Такая палітыка заснавана на простым тэзісе: рост эканомікі павінен забяспечвацца не за кошт росту спажывання паліўна-энергетычных рэсурсаў. Яго прытрымліваюцца і ў Беларусі.

Паводле дадзеных Міжнароднага энергетычнага агенцтва, энергаёмістасць валавога ўнутранага прадукту Рэспублікі Беларусь за апошнія 15 гадоў скарацілася больш, чым у два разы, дасягнуўшы ўзроўню аналагічнага паказчыка развітых краін з падобнымі кліматычнымі ўмовамі — Канады і Фінляндыі. Гэта адзін з самых высокіх у Еўропе тэмпаў руху да параметраў нізкавугляроднага развіцця. Аднак многае яшчэ трэба зрабіць, каб замацаваць дасягнутыя поспехі і прадоўжыць гэты рух. Бо цяперашняя эканоміка Беларусі ўсё яшчэ спажывае прыкладна на 30 працэнтаў больш энергіі на адзінку ВУП, чым у сярэднім эканоміка краін Арганізацыі эканамічнага супрацоўніцтва і развіцця.

Адзін з нямногіх даступных шляхоў для рэалізацыі гэтых планаў — скарачэнне энергаёмістасці жыллёвага сектара. У цяперашні час у краіне пабудаваны і эксплуатаюцца больш як паўтара мільёна жылых будынкаў агульнай плошчай прыкладна ў 250 мільёнаў квадратных метраў. Гэты сектар спажывае больш за 20 працэнтаў усёй электраэнергіі і каля паловы ўсёй цеплавой энергіі, што вырабляецца ў краіне. Выходзіць, што жылыя будынкі — самы буйны спажывец энергетычных рэсурсаў. Улічваючы той факт, што Беларусь больш за 85 працэнтаў валавога спажывання першаснай энергіі забяспечвае за кошт імпарту паліўных рэсурсаў, дзяржава цяпер звяртае асаблівую ўвагу на будаўніцтва энергаэфектыўнага жылля. Менавіта на гэтым напрамку, як паказвае параўнанне з іншымі еўрапейскімі краінамі, у Беларусі ёсць вялікі патэнцыял зніжэння энергаёмістасці.

Праграма развіцця ААН сумесна з Рэспублікай Беларусь і Глобальным экалагічным фондам дапамагае краіне рэалізаваць гэты патэнцыял праз міжнародны праект “Павышэнне энергетычнай эфектыўнасці жылых будынкаў у Рэспубліцы Беларусь” з аб’ёмам фінансавання амаль 5 мільёнаў долараў. Свой прафесійны ўклад у праект унеслі міжнародныя эксперты з Германіі, Аўстрыі, Італіі, Нідэрландаў, Літвы, а таксама нацыянальныя

эксперты. Партнёрамі праекта з’яўляюцца Дэпартамент па энергаэфектыўнасці Дзяржаўнага камітэта па стандартызацыі, Міністэрства архітэктуры і будаўніцтва, Інстытут жылля, ААТ “МАПІД”, Інстытут “Гроднаграмадзянпраект”, ААТ “Гроднажылбуд” і Упраўленне капітальнага будаўніцтва Магілёва.

Важнейшая мэта праекта, які рэалізуецца з 2013 года і будзе завершаны ў сярэдзіне 2018 года, — стварыць умовы для паніжэння энергаспажывання ў жыллёвым сектары з адначасовым захаваннем або нават паляпшэннем спажывецкіх якасцяў жылля. Каб дасягнуць прыкметнага прагрэсу ў гэтай сферы неабходна, акрамя ўдасканалення нарматыўных актаў і стандартаў, павышэння якасці будаўніцтва і эксплуатацыі жылля, распрацаваць і ўкараніць новыя праектныя рашэнні і сучаснае энергазберагальнае інжынернае абсталяванне, ацаніць іх эфектыўнасць. На гэтай аснове праект мае намер садзейнічаць скарачэнню спажывання цеплавой энергіі на ацяпленне і гарачае водазабеспячэнне ў новых шматпавярховых дамах, прынамсі, у два разы. Каб дасягнуць гэтага паказчыка, эксперты праекта прааналізавалі перадавы замежны досвед і ўлічылі лепшую айчынную практыку. Магчымыя тэхнічныя рашэнні шукаліся па двух напрамках. Першы — гэта скарачэнне страт энергіі, якая ідзе на ацяпленне і гарачае водазабеспячэнне будынка. Другі — выкарыстанне другасных і аднаўляльных крыніц энергіі для энергазабеспячэння будынка.

Вынікі падрабязнага даследавання, праведзенага ў рамках праекта ў 55 шматпавярховых жылых будынках розных масавых серый і гадоў

Яны жывуць у новым энергаэфектыўным доме ў Мінску

пабудовы ў чатырох гарадах Беларусі на працягу трох ацяпляльных сезонаў, паказалі, што абалонка сучаснага ачышчанага шматпавярховага дома, пабудаванага пасля 2000 года, дзякуючы прымяненню новых матэрыялаў даволі добра ізалявана ад навакольнага асяроддзя. Яна па сваіх цеплаахоўных уласцівасцях практычна адпавядае сучасным еўрапейскім стандартам. Спажыванне цеплай энергіі на абагрэванне адзінкі плошчы ў такім доме ў сярэднім у два разы меншае, чым у тыповым доме, пабудаваным да 2000 года. Пры гэтым будынка старой пабудовы пасля правядзення тэрма-рэнавацыі іх абалонкі набліжаюцца па сваіх цеплавых характарыстыках да сучасных будынкаў.

Аднак гэтыя даследаванні паказалі таксама, што ў будынках з герметычнай цеплаізаляванай абалонкай натуральная вентыляцыя перастае працаваць, жыльцы адчуваюць востры недахоп свежага паветра, на сценах з'яўляецца цвіль. Вырашаецца гэтая праблема проста — жылец адкрывае вокны і разам са свежым паветрам у дом прыходзіць холад, што прыкметна зніжае эфектыўнасць мер па скарачэнні страт цяпла з будынка. Выхад быў прапанаваны дзесяць гадоў назад, калі ААТ "МАПІД" у супрацоўніцтве з Інстытутам жылля спраектавалі і пабудавалі шматкватэрны дом у Мінску, дзе ва ўсіх кватэрах была ўсталявана прымусовая прытокава-выцяжная сістэма вентыляцыі з утылізацыяй цяпла паветра, якое выходзіць з кватэр.

Эксперты праекта ПРААН-ГЭФ, узяўшы гэты досвед на ўзбраенне, прапанавалі яшчэ цэлы шэраг тэхнічных рашэнняў і мер. Не засталіся ўбакі пытанні, звязаныя са скарачэннем страт энергіі ў сістэме гарачага водазабеспячэння і вытворчасцю энергіі з другасных і аднаўляльных крыніц. Аднак, каб садзейнічаць паскоранай рэалізацыі гэтых мер, недастаткова проста скапіраваць адпаведны замежны досвед. Самым перакананым аргументам для ўхілення існуючых нарматыўных, інфраструктурных, адукацыйных ды інвестыцыйных бар'ераў на шляху шырокага распаўсюджвання мер па павышэнні энергаэфектыўнасці жылля ў Беларусі з'яўляецца дэманстрацыя поспехаў пры праектаванні, будаўніцтве і эксплуатацыі шматпа-

Праграма развіцця ААН сумесна з Рэспублікай Беларусь і Глобальным экалагічным фондам дапамагае краіне рэалізаваць гэты патэнцыял праз міжнародны праект “Павышэнне энергетычнай эфектыўнасці жылых будынкаў у Рэспубліцы Беларусь” з аб’ёмам фінансавання амаль у 5 мільёнаў долараў

вярховых жылых будынкаў масавых серый з удзельнымі паказчыкамі энергаспажывання не горшымі за лепшыя замежныя аналагі.

Таму ў рамках праекта яго партнёрамі былі спраектаваны, пабудаваны і ў дадзены момант эксплуатауюцца тры энергаэфектыўныя шматпавярховыя жылыя будынкi другога пакалення з цеплаізаляванай абалонкай і сучаснымі энергаберагальнымі інжынернымі сістэмамі вентыляцыі, ацяплення і гарачага водазабеспячэння:

- **у Мінску:** тыпавы буйнапанельны дзевятнаццаціпавярховы жылы дом на 133 кватэры з адным пад’ездам;
- **у Гродне:** дзесціпавярховы жылы дом з цаглянымі апорнымі сценамі і вонкавымі сценамі з ячэйстага бетону на 120 кватэр з трыма пад’ездамі;

- **у Магілёве:** тыпавы дзесціпавярховы жылы дом у канструктыўнай сістэме з няпоўным каркасам з трохслаёвымі панэлямі на 180 кватэр з чатырма пад’ездамі.

У гэтых будынках, акрамя ўжо паўсюдна ўкараняемых праектных рашэнняў, якія павышаюць тэрмічнае супраціўленне і аптымізуюць плошчу агароджальных канструкцый, а таксама якія дазваляюць весці ўлік спажывання электрычнай і цеплай энергіі, рэалізаваны наступныя меры-прыемствы, якія даюць магчымасць забяспечыць пакрыццё да 82 працэнтаў гадавога энергаспажывання жылога дома:

- зніжэнне страт цеплай энергіі з паветраабменам шляхам пераходу да прытокава-выцяжной вентыляцыі з рэкуперацыяй цеплаты вентылікадаў (ва ўсіх трох будынках);

- зніжэнне страт цеплавой энергіі з бытавымі сцёкамі з утылізацыяй цяпла сцёкаў з ваннага пакоя (ва ўсіх трох будынках);
- утылізацыя цеплавога патэнцыялу грунту праз тэрмічныя фундаментныя палі і ўтылізацыя цеплавога патэнцыялу гарадскіх каналізацыйных сцёкаў праз спецыяльную цеплаабменную ўстаўку з выкарыстаннем цеплавых помпаў (у будынку ў г. Гродна);
- выкарыстанне фотаэлектрычных панэляў (у будынку ў г. Гродна);
- выкарыстанне сонечных нагрэвальнікаў, або геліякалектараў (у будынку ў г. Магілёве).

Усе пералічаныя сістэмы ўсталяваны і паспяхова ўведзены ў эксплуатацыю. Іх эфектыўнасць, як энергетычную, так і эканамічную, трэба будзе ацаніць на падставе вынікаў эксплуатацыі гэтых сістэм у бліжэйшы абарвальны сезон. Аднак, калі скарыстацца разліковымі дадзенымі, прадстаўленымі ў праектнай дакументацыі, то пералічаныя інжынерныя сістэмы дазваляюць у два з паловай разы скараціць удзельнае спажыванне цеплавой энергіі на ацяпленне дэманстрацыйных будынкаў у параўнанні з іншымі нядаўна пабудаванымі будынкамі і больш як у два разы — на гарачае водазабеспячэнне. Такім чынам, напрыклад, трохсекцыйны дзесяціпавярховы дом, у якім укаранены падобныя сістэмы, за 50 гадоў эксплуатацыі эканоміць ад 3,5 да 5 тысяч тон умоўнага паліва. Пры гэтым паказчыкі паветраабмену, тэмпературы памяшканняў і тэмпературы гарачай вады захаваюцца на ўзроўні нармаваных значэнняў. Пры штогадовым уводзе ў эксплуатацыю пяці мільёнаў квадратных метраў жылля прымяненне тэхнічных рашэнняў, падобных спраектаванаму пілотнаму будынку ў Магілёве, дадуць штогадовы тэмп росту эканоміі спажываемых паліўна-энергетычных рэсурсаў у памеры 70 тысяч тон умоўнага паліва. Пры паўсюдным увядзенні ў эксплуатацыю падобных дамоў штогадовыя тэмпы скарачэння расходаў дзяржавы на аплату імпартаемага паліва складуць больш за сямнаццаць мільёнаў долараў ЗША.

Выгада для жыхароў такіх дамоў на першы погляд таксама відавочная — яны атрымаюць кватэры з па-

лепшанымі санітарна-гігіенічнымі ўмовамі, рэгуляваць якія змогуць у залежнасці ад уласных прывычак. Кошт квадратнага метра пры гэтым, па нашых ацэнках, узрасце ўсяго на 15-20 працэнтаў. Адначасова, як паказана вышэй, рэалізуемыя меры дазваляць скараціць удзельнае цепласпажыванне ў такіх дамах прыблізна ў 2 разы ў параўнанні з існуючымі новымі дамамі і прыкладна ў 4 разы ў параўнанні з дамамі старога жыллага фонду. Гэта адаб'ецца і на “жыроўках”, якія, у параўнанні з такімі ў іншых дамах, стануць намнога “танчэйшымі”, асабліва пры адэкватных (абгрунтаваных) тарыфах на цеплавую энергію. Штогадовая эканомія для жыхароў асобнай кватэры ў сярэднім складзе каля 200-300 рублёў, і асноўныя прапанаваныя меры па скарачэнні цепласпажывання акупяцца ў дадзеным выпадку на працягу прыкладна васьмі гадоў.

Распаўсюджванне такога досведу мае адназначныя перспектывы ў нашай краіне. Усё абсталяванне вырабляецца або пастаўляецца айчыннымі прадпрыемствамі. Яго мантаж таксама ажыццяўляецца мясцовымі спецыялістамі. Вядома, рынак запатрабуе пашырэння гэтай інфраструктуры, уключаючы павышэнне кваліфікацыі праектных, будаўнічых і мантажных арганізацый. Важным тут таксама з'яўляецца павышэнне патэнцыялу эксплуатаючых арганізацый і падрабязны інструктаж саміх жыхароў. І калі ў масавым прымяненні досведу будуць зацікаўлены і сама дзяржава, і інвестары (а сапраўдным інвестарам у канчатковым выніку з'яўляюцца хатнія гаспадаркі), то практычныя вынікі і дэманстрацыйныя аб'екты праекта будуць запатрабаваныя ў якасці добрага прыкладу для Беларусі.

У той жа час рэалізацыя мер па павышэнні энергаэфектыўнасці ў жылым сектары на аснове дасягненняў праекта ПРААН-ГЭФ натыкаецца на шэраг існуючых бар'ераў.

Першым чынам, гэта недахопы нарматыўнай базы. Неабходна прыняць Тэхнічны рэгламент “Энергаэфектыўнасць будынкаў”, які ўжо распрацаваны на аснове аналагічнага акта Еўрасаюза і чакае зацвярджэння, а таксама блок узаемазвязаных з ім нарматыўных дакументаў. Важна

ўстанавіць на ўзроўні заканадаўчага акта патрабаванні да энергетычных характарыстык будынка — удзельнага расхода энергіі на ацяпленне, вентыляцыю, гарачае водазабеспячэнне, электразабеспячэнне і кандыцыянаванне паветра — і да працэдур пацверджання адпаведнасці: сертыфікацыя, энергааўдыт.

Маюць месца слабыя стымулы для бізнесу (забудоўшчыкі, будаўнікі, ЖКГ) і для інвестараў (арандатары, жылцы), што выклікана існуючай практыкай перакрываванага субсідзіравання і цяперашняй тарыфнай палітыкай. У цяперашні час доля пакрыцця эканамічна абгрунтаваных затрат на электраэнергію складае 63-88 працэнтаў, аднак такая доля для цеплавой энергіі складае ўсяго 17 працэнтаў. Пры такой дыспропорцыі тарыфаў укараненне ў шырокім маштабе цэлага шэрага аправававых у рамках праекта ПРААН-ГЭФ інжынерных рашэнняў становіцца эканамічна нявыгадным. Гэта адносіцца да такіх энергаэфектыўных сістэм, як сістэма цеплавых помпаў, сістэма прытокава-выцяжнай вентыляцыі з рэкуперацыяй цеплаты вентвыкідаў. Значна зніжаецца ўнутраная норма рэнтабельнасці сістэмы ўтылізацыі цяпла “шэрых” сцёкаў і ўвазіт сістэмы сонечных нагрэвальнікаў.

Неабходна звярнуць увагу на недахоп досведу праектных арганізацый для праектавання сучасных энергаэфектыўных інжынерных сістэм жылых будынкаў. Большасць будаўнічых кампаній не мае належнага досведу будаўніцтва энергаэфектыўных будынкаў. Існуе абмежаваная колькасць айчынных вытворцаў неабходных кампанентаў абсталявання. Адсутнічае паўнацэнная сістэма маніторынгу энергаэфектыўнага выканання жылых будынкаў і энергааўдыт будынкаў. Мае месца недасканаласць паслуг па эксплуатацыі і абслугоўванні такіх будынкаў і недахоп практычных ведаў і досведу ў абслуговага персаналу. Неабходна праводзіць інфармацыйную работу з жылцамі такіх будынкаў і практыкаваць іх навучанне.

Але ўсё можна паправіць пры імкненні зрабіць лепш. Бо менавіта на знішчэнне бар'ераў і нацэлены рэсурсы праекта ў гэтым годзе.

Уладзімір **Міхайлаў**

Гучна заявіць свету

Каб прыцягнуць турыстаў, сёння неабходныя інавацыйныя падыходы

Беларусь адкрытая свету. Мы хочам, каб да нас прыязджалі, каб пра нас гаварылі, каб сюды вярталіся. Адзін з доказаў — увядзенне пяцідзённага бязвіза-

вага рэжыму для грамадзян больш як 80 краін. Безумоўна, такая ініцыятыва садзейнічала росту турыстычнага патоку. Аднак гэтага мала. Генеральны сакратар Сусветнай турысцкай арганізацыі Талеб Рыфаі перакананы, што наша краіна здольная прымаць у 2-4 разы больш турыстаў. Як гэтага

дамагчыся? Ствараючы і папулярызуючы брэнд Беларусі, які раскажа пра яе замежнікам.

Менавіта распрацоўка брэнда для нашай краіны стала адной з ключавых тэм на Міжнароднай канферэнцыі па турызме “Брэндынг дэстынацый: інавацыйныя ідэі для прыцягнення туры-

стаў”, якая сабрала ў Мінску 6-7 ліпеня больш як 300 удзельнікаў з 30 краін.

Хто б што ні гаварыў, аднак Беларусь усё яшчэ застаецца белай плямай на турыстычнай карце свету. Нават калі замежнік нешта чуў пра яе, ён не разумее, што гэта за месца і ў чым яго асаблівасць. Праблема ў тым, што мы пакуль самі не можам даць дакладнага азначэння на гэты конт. Беларусь гасцінная, маляўнічая, спартыўная... Але што тут галоўнае?

Заўважана: выбіраючы маршрут для падарожжа, турысты апошнім часам задаюць у пошукавіках не канкрэтную краіну, а тыя атракцыі, якія яны прапаноўваюць. Да прыкладу, “актыўны адпачынак”, “лепшыя пляжы”, “старажытная архітэктура” і гэтак далей. Таму вельмі важна, каб дэстынацыя гучна і канкрэтна заявіла пра сябе свету.

Напрыклад, Славенія ўжо дзесяць гадоў пазіцыянуе сябе як зялёная краіна. Зялёная — значыць экалагічная, актыўная і здаровая. Брэнд прызнаны не толькі ўнутры краіны, але і на глабальным узроўні. Каб гэта здарылася, каб ён пачаў працаваць, давялося патраціць нямала гадоў і рэсурсаў. Але вынік быў варты таго — летась гэтую краіну жадалі наведаць 42 мільёны чалавек. Стварэнне брэнда дапамагло павялічыць турыстычныя патокі ў многія краіны — Грузію, Малайзію, Індыю, Калумбію ды іншыя. У Беларусі ёсць што паглядзець: цудоўная прырода, багатая культурная спадчына, развітая спартыўная інфраструктура... Аднак усё гэта павінна быць аб’яднана нейкім адным паняццем або слоганам. Напрыклад, “прыгожая”. Такі варыянт прапанаваў генеральны сакратар Сусветнай турысцкай арганізацыі Таліб Рыфаі:

— Брэнд краіны павінен адлюстроўваць вашы каштоўнасці, тое, што важна для вас. “Прыгажосць” можа быць ключавым словам пры стварэнні брэнда краіны. Нездарма італьянскае слова bello, што значыць “прыгожы”, сугучнае з назвай Беларусі.

Прагучала на канферэнцыі прапанава зрабіць з Беларусі рамантычную краіну, бо тут адчуваецца моцная сувязь з гісторыяй, паданнямі і легендамі. Быў варыянт прадставіць Беларусь як краіну, дзе падзеляць вашы інтарэсы.

Стварэнне брэнда — толькі малая частка вялікай работы па прыцягненні турыстаў. Пасля таго як ён будзе

створаны, важна выбраць правільны шлях па яго папулярнасці. І стандартныя метады тут не падыдуць. Білборды, плакаты ў аэрапорце, брашуры ў пасольствах і нават рэклама на ТБ — усё гэта мінулы век. Краіны з вялікім патокам турыстаў займаюцца ў першую чаргу анлайн-маркетынгам, выкарыстоўваючы такія папулярныя платформы, як tripadvisor, expedia і гэтак далей.

Зрэшты, пэўнымі поспехамі беларусы могуць ужо пахваліцца. Пару месяцаў назад у нас пачаў дзейнічаць свой аналаг booking.com — партал VETLIVA, які дае магчымасць не толькі даведацца пра нашу краіну, але і браціраваць любыя турыстычныя паслугі ў любы час і з любога пункта свету. Сёння сайт штодня наведвае больш за 4 тысячы чалавек.

Вялікая роля ў папулярнасці брэнда сёння належыць таксама сацыяльным сеткам. Іх выкарыстанне дапамагае надаць брэнду жыцця, хутка перадаваць яго сэнс і весці дзелавы дыялог паміж кампаніямі. Многія краіны для папулярнасці нацыянальнага брэнда прыцягваюць знакамітасцяў — спявакоў, акцёраў, спартсменаў. Могуць выкарыстоўвацца і больш нестандартныя падыходы. Дарэчы, у нас ёсць добры прыклад — брэндзіраванне самалёта “Белавія” беларускай кампаніяй Wargaming, якая з’яўляецца распрацоўшчыкам сусветна вядомай гульні World of tanks. І “танкалет” нядрэнна працуе на імідж краіны, гаворыць піяр-менеджар Wargaming Іван Жывіца:

— “Боінг” з яркім надпісам “Гульня з Беларусі, у якую гуляе ўвесь свет” цяпер лятае ў 28 краін. Ён ужо перавёз сотні тысяч пасажыраў. А ўбачылі яго — мільёны! Ні адзін білборд, які рэкламуе славу тасці Беларусі, не прынёс бы такога поспеху.

З кожным годам колькасць падарожнікаў па свеце расце. У 2016-м новыя ўражанні ў розных кутках планеты шукалі больш за 1,2 мільярда чалавек, у 2030 годзе, прагназуюць міжнародныя эксперты, гэтая колькасць дасягне 1,8 мільярда. Па меры павелічэння колькасці турыстаў расце і канкурэнцыя дэстынацый. І каб заняць сваё месца на турыстычным рынку, трэба не баяцца пашыраць межы ўласнага бачання і выкарыстоўваць крэатыўныя метады ў прыцягненні турыстаў.

Людміла Мінакова

Меркаванні

Янез Сіршэ, кіраўнік праекта “Падтрымка ўстойлівага развіцця турызму ў Беларусі”:

— Беларусь выклікае цікавасць. Людзі, якія прыезджаюць сюды ўпершыню, прыходзяць у захапленне ад таго,

што яны тут бачаць, з кім маюць зносіны. Наспела неабходнасць, каб краіна выступіла з уласным брэндам і лагатыпам. Разам з тым беларусы павінны ўсведамляць, што, прэзентуючы краіну на сусветным турыстычным рынку, яны павінны прадставіць не толькі лагатып, але і якасны турыстычны прадукт, які задаволіць попыт спажываўцоў.

Сандра Карваа, начальнік аддзела камунікацыі Сусветнай турысцкай арганізацыі:

— Брэнд — гэта імідж у галовах патэнцыйных кліентаў. Гэта тое, кім мы з’яўляемся для іншых. Але гэта таксама тое, кім мы з’яўляемся на самай справе. Мала проста гаварыць пра брэнд. Важна ілюстраваць яго справай.

Торніке Зіракішвілі, кіраўнік аддзела міжнародных адносін Нацыянальнай адміністрацыі турызму Грузіі:

— Галоўны ўрок, вынесены мною з досведу маркетынгу: не прадаецца тое, у што ты не верыш. Многія дэстынацыі трапляюць у пастку, спрабуючы нешта з сябе прадставіць. Трэба паказваць тое, хто ты ёсць, што з’яўляецца тваёй аўтэнтыкай, што ты рэальна любіш.

Участак аўтадарогі Мінск — Слуцк — Мікашэвічы адкрыты пасля рэканструкцыі

БЕЛТА

Дарогі другога плана выйшлі з ценю

Яшчэ ў снежні мінулага года падчас адкрыцця другой кальцавой вакол Мінска зайшла размова аб развіцці мясцовых аўтадарог. Іх агульная працягласць у краіне складае 70 тысяч кіламетраў.

Добрая палова гэтых дарог капітальна не рамантавалася ўжо 20-30 гадоў. Аляксандр Лукашэнка тады даручыў складзі дакладны план рэканструкцыі аўтамабільных дарог мясцовага значэння. Для выпрацоўкі ўзгодненых прапаноў была створана рабочая група. Яе ўдзельнікі выслухалі ўсіх зацікаўленых, вывучылі сусветны досвед, пралічылі фінансавы складнік і, узброіўшыся лічбамі і раз-

лікамі, прыйшлі на нараду да Прэзідэнта.

У апошнія гады ў краіне шмат займаліся будаўніцтвам, рэканструкцыяй і рамонтам рэспубліканскіх магістраляў. І гэта цалкам апраўдана, бо транзітная дзяржава па азначэнні не можа мець дрэнныя аўтастрады. Першараднай задачай было злучыць Мінск з абласнымі цэнтрамі дарогамі першай катэгорыі. І яна фактычна вырашана. Засталася толькі траса Мінск — Грод-

на, якая цяпер актыўна будзецца. І, вядома, за кароткі час дарожнікі ўзвялі выдатную другую кальцавую дарогу.

Пакуль удасканалевалі вядучыя транспартныя артэрыі, на другі план адышла дарожная сетка ў рэгіёнах, што выклікае справядлівую крытыку людзей. Паводле ацэнак спецыялістаў, прыкладна шэсць тысяч кіламетраў рэгіянальных дарог сёння патрабуюць неадкладнага рамонту. Мясцовыя ўлады прывычна спасылаюцца на недахоп

сродкаў. Аднак Прэзідэнту гэты аргумент здаўся непераканаўчым. Па-першае, адкладаць вырашэнне пытання на потым — значыць у перспектыве асудзіць сябе на яшчэ большыя расходы. Эксперты падлічылі: калі своечасова не займацца аднаўленнем дарог, то ў далейшым гэта абыдзеца амаль у тры разы даражэй. Па-другое, грошай заўсёды не хапала, нават у савецкія часы. Але сёння ёсць усе неабходныя рэсурсы для дарожнага будаўніцтва: высокапрадукцыйная тэхніка, прафесійныя кадры, працуюць цэментныя заводы, пастаянна абнаўляюцца тэхналогіі. Не так даўно вучоныя Нацыянальнай акадэміі навук распрацавалі новыя матэрыялы для будаўніцтва і рамонтнага аўтадарог, у

ных тэхнічных падыходаў. Міністэрства распрацавала тыпавыя рашэнні для розных тыпаў дарог і розных відаў рамонтнага. Гэты дакумент таксама будзе ўзаконены праз дзяржпраграму.

І яшчэ адно важнае назіранне. Мы даўно прывыклі да якасці аўтамагістраляў рэспубліканскага ўзроўню, успрымаем іх як нешта само сабой зразумелае. У хуткім часе такімі стануць і мясцовыя дарогі. У рэшце рэшт, гэта вітрына краіны, ледзь не першае, што кідаецца ў вочы замежным гасцям. Таму дзяржава не шкадуе бюджэтных асігнаванняў на дарожную сетку. Але грошы ў бюджэце таксама не з паветра бяруцца. Гэта падаткі, у тым ліку і дзяржпошліна за допуск транспартнага

Сёння ёсць усе неабходныя рэсурсы для дарожнага будаўніцтва: высокапрадукцыйная тэхніка, прафесійныя кадры, працуюць цэментныя заводы, пастаянна абнаўляюцца тэхналогіі. Эксперты падлічылі: калі своечасова не займацца аднаўленнем дарог, то ў далейшым гэта абыдзеца амаль у тры разы даражэй

тым ліку імпартазамышчальныя эмульгатары і мадыфікатары бітуму.

Таму Аляксандр Лукашэнка паставіў прынцыповую задачу — за тры чатыры гады мясцовыя дарогі варта прывесці ў парадак:

— Да канца пяцігодкі мы павінны скончыць рамонт і аднаўленне дарог. У нас дастаткова для гэтага тэхналогій.

Для дасягнення пастаўленай мэты будзе адкарэктывавана дзяржпраграма развіцця дарог да 2020 года, у ёй знойдуць адлюстраванне і дарогі мясцовага значэння. Аляксандр Лукашэнка ва ўласцівай яму прынцыповай манеры запатрабаваў падысці да справы па-гаспадарску, скрупулёзна пралічыць кожны квадратны метр. Бо скарачэнне выдаткаў — гэта магчымасць адрамантаваць лішнюю тысячу кіламетраў.

Міністр Анатоль Сівак ведае, як будзе вырашаць гэтую задачу:

— Эфектыўнае выкарыстанне сродкаў магчымае толькі за кошт грама-

сродку да ўдзелу ў дарожным руху. За камфорт і зручнасць трэба плаціць.

Дадзеныя тэзісы пацвердзіў лічбамі Міністр фінансаў Уладзімір Амарын:

— На капітальны рамонт мясцовых аўтадарог з 2017 па 2020 год будзе накіравана каля 900 мільёнаў рублёў. Гэта бюджэтная сродкі, у тым ліку грошы з рэспубліканскага дарожнага фонду. З гэтых 900 мільёнаў прыкладна 40 працэнтаў — грошы ад збірання дзяржпошліны.

Дарэчы, сёння яна размяркоўваецца так: 61 працэнт паступае ў рэспубліканскі бюджэт і 39 працэнтаў — у мясцовыя. З 2018 па 2020 год гэтыя суадносіны складуць 50 на 50.

Усе работы па рамонтнаму дарог будуюць праходзіць незалежную экспертызу. Акрамя таго, Аляксандр Лукашэнка паабяцаў ужо восенню асабіста ацаніць старанні мясцовых улад па прывядзенні ў нармальны стан дарожнай сеткі.

Аляксандр Піменаў

▶ У межах краінавай стратэгіі

Сусветны банк плануе выдзеліць Беларусі 60 мільёнаў долараў крэдытных рэсурсаў на развіццё малога і сярэдняга бізнесу

“За 4 апошнія гады ў рамках нашай краінавай стратэгіі з Беларусі мы давялі аб’ём крэдытных рэсурсаў, выдзеленых краіне, з 375 мільёнаў долараў да 973 мільёнаў долараў на дадзены момант. Пасля летняга перыяду на працягу 2-3 месяцаў плануем выдзеліць яшчэ 60 мільёнаў долараў крэдытных рэсурсаў на развіццё малога і сярэдняга прадпрыемства ў Рэспубліцы Беларусь”, — сказаў Ян Чул Кім, кіраўнік прадстаўніцтва Сусветнага банка ў Беларусі.

Што датычыцца рэканструкцыі аўтадарогі М6, то гэта самы вялікі ў плане аб’ёму фінансавання праект Сусветнага банка ў Беларусі. Усяго цяпер у Беларусі з удзелам Сусветнага банка рэалізуецца 9 вялікіх праектаў у розных сферах. Акрамя дарожнага будаўніцтва, фінансуюць праекты па энергаэфектывнасці, будаўніцтве смеццесартавальнага завода, у адукацыі і ахове здароўя. “Амаль у кожным дасягнута эканомія грашовых сродкаў. Вынікі вельмі ўражваюць”, — падкрэсліў Ян Чул Кім.

Падчас другога этапу трэба будзе выканаць рэканструкцыю на 67-кіламетровым участку трасы М6 Мінск — Гродна — мяжа з Рэспублікай Польшча з 130,4 км па 197,7 км. Планава вядуцца работы па першым этапе, падчас якога адначасова рэканструюцца ўчасткі аўтадарогі з боку Мінска і Шчычына. Нарматыўны тэрмін завяршэння рэканструкцыі дарогі ў цэлым — 2019 год, аднак закончыць работы на ўсім працягу магістралі плануюць ужо ў 2018 года. Траса даўжынёй 272 км будзе адпавядаць еўрапейскім стандартам.

Лекі — на здароўе

Распрацоўка сучасных зручных ды эфектыўных формаў лекавых прэпаратаў — напрамак, які вызначыць далейшае развіццё беларускай фармацэўтыкі

Летась аб'ём беларускага фармацэўтычнага рынку склаў больш за 630 мільёнаў долараў. Пры гэтым доля лекаў мясцовай вытворчасці на ім перавысіла пяцьдзясят працэнтаў. Наогул у краіне зарэгістравана больш за 4,5 тысячы лекаў. Начальнік упраўлення арганізацыі вытворчасці і перспектыўнага развіцця Дэпартамента фармацэўтычнай прамысловасці Міністэрства аховы здароўя Таццяна Тумеля ахарактарызавала асноўныя напрамкі галіны:

— Вытворчасць джэнерыкаў, якія не саступаюць па якасці і эфектыўнасці арыгінальным лекам, — важная сфера. Нашы аналагі больш даступныя па цане — зніжаюць залежнасць краіны ад імпарту. Але час дыктуе свае ўмовы. У бліжэйшыя пяць гадоў мы засяродзімся на асваенні сучасных і эфектыўных лекавых сродкаў у цвёрдых лекавых формах з мадыфікаваным вызваленнем, а таксама ў зручнай упакоўцы ў картрыджах і

пераднапоўненых шпрыцах. Акрамя таго, будзем выпускаць прэпараты для таргетнай, або малекулярна-прыцэльнай, тэрапіі.

У 2016 годзе ў краіне зарэгістравалі 116 новых лекавых сродкаў айчынай вытворчасці.

Начальнік
упраўлення
арганізацыі
вытворчасці
і перспектыўнага
развіцця
Дэпартамента
фармацэўтычнай
прамысловасці
Міністэрства аховы
здароўя Таццяна
Тумеля

— Мы працуем у двух напрамках, — удаецца ў нюансы Таццяна Тумеля. — Першы звязаны з лакалізацыяй вытворчасцяў транснацыянальных кампаній. На першым этапе мы арганізуем у нас фасоўку замежных лекаў, у тым ліку арыгінальных прэпаратаў. Далей распрацоўваем уласныя лекавыя сродкі па поўным цыкле. Выкарыстоўваем пакупныя субстанцыі, а таксама ствараем уласныя.

Летась у краіне паўстала востра праблема з лекамі супраць гепатыту С. Замежныя кампаніі прапаноўвалі новыя лекаўствы ў цвёрдай форме. Яны эфектыўныя, вельмі добра пераносяцца, адзіны іх недахоп — высокая цана: 16 тысяч долараў за ўпакоўку. Забяспечыць пацыентаў лячэннем пры такіх расцэнках было складана. Спецыялісты знайшлі рашэнне. Намеснік дырэктара па навукавай ды інавацыйнай рабоце Інстытута біяарганічнай хіміі НАН Алена Калінічэнка ўводзіць у сітуацыю:

— Мы арганізавалі ўпакоўку прэпарату егіпецкай кампаніі. У нас яна будзе фасаваная і кантраляваная. Але нас цікавіць вытворчасць па поўным цыкле, каб мы самі адсочвалі ўсе этапы. Спецыялісты аднаго з беларускіх прадпрыемстваў прапанавалі распрацоўку тэхналогіі вытворчасці лекавага сродку супраць гепатыту з пакупнай субстанцыі. Праведзены выпрабаванні. Атрыманы станочыя вынікі аб эфектыўнасці і бяспецы лекаўства. Рыхтуюцца дакументы для рэгістрацыі ўласнага прэпарату. Акрамя таго, сёлета будзем працаваць над вытворчасцю яшчэ і камбінаваных сучасных лекавых сродкаў супраць гепатыту С.

ТАЦІЯНА СТАЛІЯРОВА

Участак вырабу проціпухлінных прэпаратаў на прадпрыемстве “Белмедпрэпараты”

Паводле дадзеных Рэспубліканскага навукова-практычнага цэнтра анкалогіі і медыцынскай радыялогіі, за мінулы год зарэгістравана 45 тысяч новых анкапацыентаў. Штогод колькасць хворых на анкалогію павялічваецца на 3 працэнты. І вядома, ва ўсім свеце ідзе пошук новых сродкаў супраць розных формаў раку.

— Важна як мага больш пацыентаў забяспечыць сучаснымі эфектыўнымі лякарствамі, бо дзяржаўная медыцына ў нас існуе за кошт сродкаў падаткаплацельшчыкаў, — адзначае Алена Калінічэнка. — Мы вырабляем проціпухлінныя лекі, з айчынных субстанцый у тым ліку.

Такі падыход дае магчымасць эканоміць дзяржаўныя сродкі і грошы пацыента, пры гэтым атрымліваць сучасную тэрапію.

На рынку сёння прадстаўлены айчынны джэнерык для лячэння адной з формаў раку лёгкіх. Адзін флакон арыгінальнага хіміяпрапарату у каш-

У 2016 годзе ў краіне зарэгістравалі 116 новых лекавых сродкаў айчыннай вытворчасці

таваў 2600 долараў. На адзін курс патрабуецца 5-7 флаконаў. Сёння беларускія фармацэўты вырабляюць і субстанцыю, і гатовую лекавую форму. Сродак абыходзіцца ў два разы танней за імпортны арыгінал. Лякарства рэгіструюць у Расіі і Казахстане.

З улікам гэтага кошт лячэння будзе яшчэ ніжэйшы.

Актуальная тэндэнцыя ў фармацэўтыцы — прэпараты для таргетнай тэрапіі. Гэтая найноўшая распрацоўка паспяхова прымяняецца ў анкалагічнай практыцы. Мэтавыя або мішэнныя лекі ўздзейнічаюць на саму пухліну, не закранаючы пры гэтым здаровыя клеткі.

У цяперашні час добра паддаюцца лячэнню лейкозы. Тэрапія раку печані і нырак праходзіць складаней. Для новаўтварэння ў гэтых органах спецыялісты распрацоўваюць новы прэпарат.

— Субстанцыя і гатовая лекавая форма праходзяць рэгістрацыю, — абнадзейвае Алена Калінічэнка. — Лякарства будзе таннейшае, чым арыгінал. Некаторыя хворыя не вераць, што танны айчынны аналаг можа быць настолькі ж эфектыўным, як і замежны прэпарат. Але гэта так.

Вольга **Касякова**

СЯРГЕЙ ЛАЗЮК

Душэўнае лячэнне

Новы метад тэрапіі артрозу прымяняюць у Мінскай абласной клінічнай бальніцы. З дапамогай прэпаратаў з функцыяй сустаўнай вадкасці пралечана ўжо больш за семдзсят чалавек. Стан большасці палепшыўся. Уколы пад кантролем апарата ўльтрагукавой дыягностыкі дазваляюць адтэрмінаваць ці зусім пазбегнуць аперацыі па замене сустава. Пра тое, у якіх выпадках прымяняюць гэты від лячэння, і пра іншыя дасягненні ў аказанні дапамогі цяжкім хворым нашаму карэспандэнту расказаў галоўны ўрач бальніцы Андрэй КАРАЛЬКО.

Альтэрнатыва замене сустава

На цяжкія формы дэгенератыўна-дыстрафічных змяненняў суставаў пакутуе больш за 10 працэнтаў насельніцтва. У асноўным хвароба пашкоджвае буйныя суставы: каленныя, тазасцегнавыя, плечавыя, галёнкаступнёвыя.

— Раней лячылі кансерватыўна, гэта значыць назначаліся таблеткі, капсулы, фізіяпрацэдур, лячэбная фізкультура, — уводзіць у тэму Андрэй Сцяпанавіч. — У выпадку неэфектыўнасці медыкаментознай тэрапіі і прагрэсавання паталогіі, калі хворы не мог перасоўвацца без старонняй дапамогі, пакутаваў ад моцнага болю, яму праводзілі эндапратэзаванне, гэта значыць замену сустава.

З гэтага года ў практыку клінікі ўкаранілі высокатэхналагічнае лячэнне сустаўных захворванняў. Шпіталізацыя не патрабуецца. Пацыент праходзіць абследаванне. Затым амбулаторна без анестэзіі і наркозу спецыяльнай іголкай доктар праколюе сустаў і ўводзіць у міжсустаўную прастору прэпарат. УГД дае магчымасць тут жа адсачыць, як размяркоўваецца лякарства, ацаніць паталагічныя змяненні сустава.

— Метад даволі эфектыўны, — запэўнівае Андрэй Сцяпанавіч. — Мы

добра бачым, што прэпарат знаходзіцца ў суставе. Паляпшэнне наступае больш як у 80 працэнтаў хворых. Працэдура паказана з другой стадыі захворвання. Лякарства здымае болевы сіндром, прыкметы запалення, дазваляе адтэрмінаваць эндапратэзаванне. Звычайна на курс патрабуецца дзве ін'екцыі. Паміж імі перапынак у два тыдні. Паўторнае лячэнне мы праводзім не раней чым праз 6-9 месяцаў. Прэпарат можа падтрымліваць пацыента доўгі час. Некаторым потым нават не патрабуецца аперацыя.

Для працэдур прымяняюць як нашы, так і замежныя лекі. Кошт каля 170 рублёў.

У цэнтры меднавукі

Мінская абласная клінічная бальніца — адзін з лідараў нашай медыцыны. Гэта шматпрофільная ўстанова, дзе, акрамя лячэння хворых, вялікая ўвага надаецца навукова-практычнай базе і адукацыйнаму працэсу. У клініцы дзейнічаюць чаггыры рэспубліканскія цэнтры: андралогіі, рэканструктыўнай хірургічнай гастрэнтэралогіі і калапракталогіі, пластычнай хірургіі і мікрахірургіі, гіпербарычнай аксігенацыі і гіпабарычнай адаптацыі. А таксама — сем кафедраў Беларускай медыцынскай акадэміі паслядыпломнай адукацыі. У лячэнні пацыентаў

спецыялісты выкарыстоўваюць самыя сучасныя метады, высокатэхналагічныя аперацыі і перадавыя дасягненні медыцынскай навукі.

Так, клініка заключыла дагавор з Рэспубліканскім навукова-медыцынскім цэнтрам “Клетачныя тэхналогіі”. На базе бальніцы праводзяць лячэнне трафічных язваў з дапамогай ствалавых клетак.

— Тут забіраюць тлушчавую тканку, — расказвае начальнік аддзела па пазабюджэтнай дзейнасці Таццяна Іванова. — Адпраўляюць біяматэрыял у цэнтр. Там клеткі вырошчваюць, а ў нас іх падсаджаюць пацыенту.

Экспарт медыцынскіх паслуг — аснова пазабюджэтнай дзейнасці бальніцы. Сёння ў клініцы на платнай аснове лечацца грамадзяне з пятнаццаці дзяржаў. Замежнікі гавораць, што сур'ядносіны цаны і якасці іх цалкам задавальняюць. На лячэнне прыязджаюць у асноўным з краін блізкага замежжа. Жыхарам іншых дзяржаў перашкаджае моўны бар'ер. Аднак клініка супрацоўнічае з некалькімі турфірмамі ў галіне медыцынскага турызму.

Выратаваць пацыента Стывена

Мы знаёмімся з пацыентам з ЗША. Стывен прыехаў у Бараўляны на планавую аперацыю.

Гісторыя хваробы выкладчыка аднаго з амерыканскіх універсітэтаў пачалася ў студзені. Гасцяваў у Наваполацку. Раптам адчуў сябе дрэнна. Стывена шпіталізавалі ў мясцовую бальніцу. Зрабілі неадкладную аперацыю на кішэчніку. Праз паўгода ён прыехаў у Рэспубліканскі цэнтр рэканструктыўнай хірургічнай гастрэнтэралогіі і калапракталогіі на базе Мінскай абласной клінічнай бальніцы на другі этап умяшання: поўнае аднаўленне непарыўнасці кішэчніка.

Што ж заахвоціла амерыканца працаваць доўгі шлях у нашу краіну па медыцынскай дапамозе?

— У Амерыцы пасля аперацыі праз тры дні табе гавораць “да пабачэння”, — расказвае мой суразмоўца. — А тут — назіраюць і не адпускаюць дадому, пакуль канчаткова не паправішся. Узімку пасля хірургіі ляжаў амаль месяц. Гэта быў страхавы выпадак. Цяпер ляжучы платна. У вас, дарэчы, аперацыя каштуе разы ў тры танней.

Але справа не толькі ў грашах. Проста аднойчы Стывену выратавалі жыццё нашы медыкі. І тады ён паверыў: рукі беларускіх хірургаў надзейныя. Ім можна даручыць сваё здароўе.

— Мне казалі, што гэта лепшая клініка ў Беларусі, — усміхаецца медыцынскі турыст з ЗША. І без комплексаў хваліцца швом, якое засталася пасля першай аперацыі. Падобнае да замкамаланкі, якую зашпілілі. Яму ёсць з чым параўнаць. — Калі я паказаў сваё шво сястры, у яе быў шок: “Як шчыль-

на і чыста”. Маёй маці таксама рабілі такую хірургію ў ЗША. Зашылі вельмі неакуратна. У майго бацькі была адна павялічаная нырка — пяць кілаграмаў. Амерыканскія ўрачы гэты дэфект чамусьці прапусцілі. Толькі ў Бразіліі выявілі праблему.

У Стывена прыўзняты настрой. Смяецца і не падае выгляду, што перажывае за здароўе. Так расслабляюцца людзі, калі адчуваюць сябе ў бяспецы.

— Мы выпісваем, толькі калі ўпэўнімся, што паставілі пацыента на ногі, — пацвярджае довады амерыканскага пацыента ўрач-практолаг Віктар Каратыш. — У нас шмат вельмі складаных пацыентаў. Прыязджаюць на лячэнне з Расіі, Грузіі, Таджыкістана, Узбекістана, Арменіі, Туркменістана. Даведваюцца пра нас праз сарафаннае

радыё ды інтэрнэт. Бараўляны — гэта брэнд. У цэнтрах працуюць вядучыя спецыялісты. Людзі едуць да канкрэтных дактароў.

— Я расказаваў сваім сябрам, як мяне тут выратавалі, — гаворыць мне наўздагон Стывен. — У нас едуць на лячэнне ў Мексіку, таму што бліжэй. Да вас ехаць далей, але вашы медыкі здольныя на цуды.

Сэрцу спяшаюцца на дапамогу

Нядаўна ў Мінскай абласной клінічнай бальніцы адкрылі новае аддзяленне для хворых з інфарктам. Тут аказваюць спецыялізаваную дапамогу пры вострым каранарным сіндроме. Галоўны ўрач Андрэй Каралько заўважае:

— Гэта паліпшае лагістыку перамяшчэння пацыента. Да нас трапляюць хворыя з бліжэйшых раёнаў. Пацыенту аказваюць дапамогу ў скорай. Ужо на месцы яго хутка абследаюць спецыялісты і, калі неабходна, падаюць у аперацыйную для эндавааскулярнага ўмяшання. Пасля рэанімацыі хворага пераводзяць у інфарктнае аддзяленне, дзе завяршаюць лячэнне. Затым накіроўваюць на рэабілітацыю.

У лістападзе ў клініцы запусцілі другі апарат магнітна-рэзананснай тамаграфіі. МРТ можна праводзіць пад наркозам. Новае праграмнае забеспячэнне дае магчымасць больш шырока і дакладна даследаваць цела чалавека.

У клініцы 25 стацыянарных аддзяленняў, 24 параклінічных. Адкрылася пасля рамонту прыёмнае аддзяленне.

— З першага жніўня плануем яшчэ на тры ложка пашырыць рэанімацыю, — расказвае пра перспектывы развіцця бальніцы Андрэй Сцяпанавіч. — На базе актыўна праводзяць клінічныя выпрабаванні. Па шэрагу праграм мы супрацоўнічаем з Расіяй у фармаце Саюзнай дзяржавы, вядзём перагаворы з калегамі з Польшчы і Літвы па сумеснай рабоце ў праграмах Еўрасаюза. Разглядаецца будаўніцтва кардыдыспансера і новага будынка паліклінікі на тэрыторыі бальніцы. Хацелася б, каб наша бальніца ўвайшла ў сумесны праект Міністэрства аховы здароўя і Сусветнага банка па развіцці інфарматызацыі. Гэта дасць магчымасць яшчэ больш палепшыць даступнасць і якасць аказання медыцынскай дапамогі.

Вольга **Касякова**

Сёння ў клініцы на платнай аснове лечацца грамадзяне

з **15** краін.
Тут прымяняюць самыя сучасныя метады дыягностыкі

СЯРГЕЙ ЛАЗЮК

Тэрмінова ў друк на 3D-прынтар

Мінскі дзевяцікласнік Даніла Елісееў сабраў прынтар, які каштуе ў чатыры разы танней, чым самы недарагі замежны

Даніла-майстар

Даніла вырас... з паяльнікам у руцэ. З першага класа кожнае лета ён праводзіў на лецішчы, дзе захоплена разбіраў і збіраў старыя электрапрыборы. Пакуль яго равеснікі не зводзілі вачэй з экранаў камп'ютараў і смартфонаў, ён спрабаваў зразумець, як гаджэты змайстраваны ўнутры. Бацькі захапленне заахвочвалі. Неяк на чарговае свята падарылі электронны канструктар “Знаток”. З ім Даніла справіўся ў адзін момант. Асмялеў і адцацка перайшоў да стварэння зусім “дарослых” рэчаў. Так у доме Елісеевых з’явіліся электронны гадзіннік і градуснік ад Данілы-майстра.

— Без корпуса яны больш нагадвалі клубок правадоў і мікрасхем, чым карысныя ў побыце рэчы. Тады я на ўроках працы

паспрабаваў змайстраваць абалонку сам — гадзінамі выпілоўваў дэталі з фанеры. Выглядала гэта жакліва. Ды і часу аднімала шмат. І раптам у таты на працы, ён праграміст, убачыў 3D-прынтар, — расказвае хлопец.

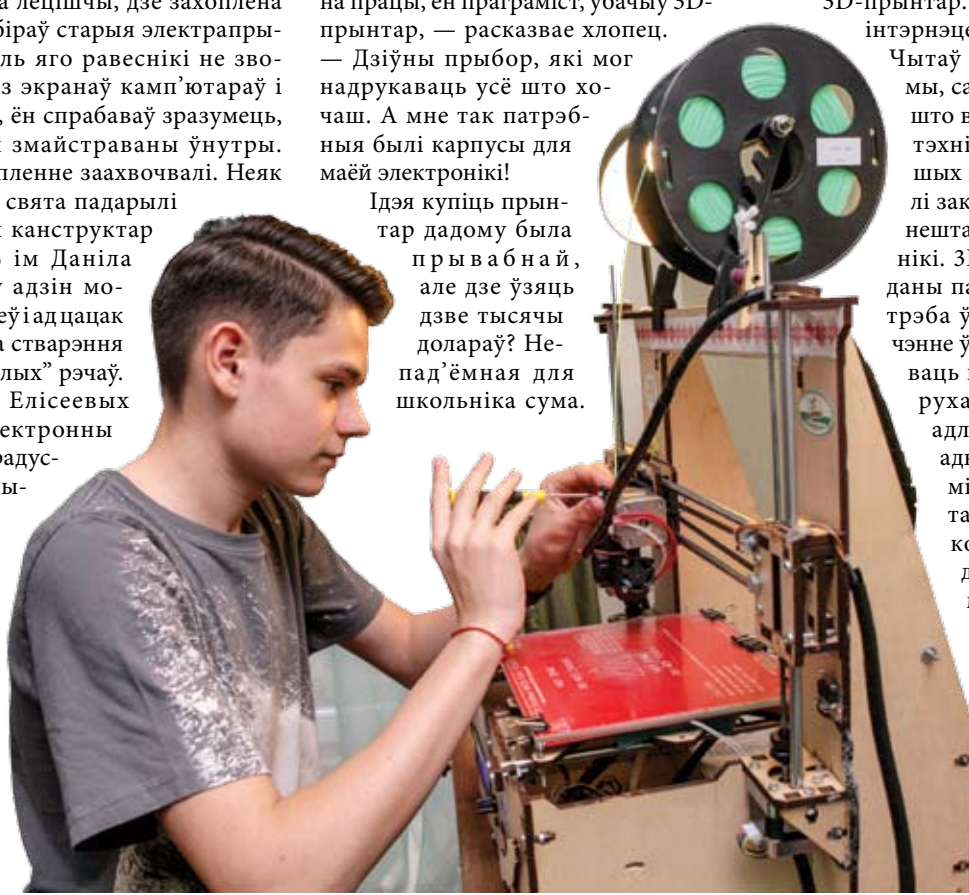
— Дзіўны прыбор, які мог надрукаваць усё што хочаш. А мне так патрэбныя былі карпусы для маёй электронікі!

Ідэя купіць прынтар дадому была прывабнай, але дзе ўзяць дзве тысячы долараў? Непад’ёмная для школьніка сума.

Тады Даніла вырашыў зрабіць яго сваімі рукамі:

— Усё лета паміж васьмым і дзевятым класам цэлымі днямі ствараў свой 3D-прынтар. Так я яго назваў. У інтэрнэце шмат інфармацыі.

Чытаў тэматычныя форумы, сайты. Спазнаваў тое, што вывучаюць студэнты тэхнічных ВНУ на старшых курсах. Нейкія дэталі заказваў праз інтэрнэт, нешта браў са старой тэхнікі. 3D-прынтар — складаны па механіцы прыбор: трэба ўзгадніць перамяшчэнне ўсіх восяў, адкалібраваць кожную, прымусіць рухацца на патрэбную адлегласць. Часам гэта адна дзясятая або сотая міліметра! Каб прынтар зарабіў, недастаткова асвоіць 3D-модэляванне. У выніку мой прыбор каштуе каля 250 долараў. Па якасці друку не саступае дарагім амерыканскім і кітайскім. І гэтая рэч не валяецца на паліцы. Ён у мяне “працуе” па сем гадзін на дзень.

УЛАДЗІМІР ШЛАПАК

Уразіць бабулю, парадаваць брата

Прынтар мінскага гімназіста ўнікальны тым, што друкавальны элемент можна замяніць на фрэзервальны або лазерны. І тады дэталю можна апрацаваць ці зрабіць на ёй гравіроўку. Пакуль Даніла паказвае свой скарб, у пакой заходзіць яго бабуля:

— Я ўсё дакарала ўнука: што ты сядзіш з паяльнікам — ідзі на вуліцу, пагуляй! Ён мне сваю канструкцыю паказаў, ды я не зразумела, у чым сэнс гэтай штукі. Але потым у мяне вечка заварачнага чайніка згубілася... А ўнук мне яго надрукаваў! Вось тады я ацаніла! І для малодшага брата колькі ад прынтара карысці — Даніла друкуе яму цацкі, зламаняны або згубленыя дэталюкі.

Перад сустрэчай з Аляксандрам Лукашэнкам Даніла доўга думаў, што надрукаваць на сваім прынтара для падарунка. Надрукаваў зубра — магутны звер з запаведных беларускіх лясоў. І сімвалічна, і значна, і прыгожа выйшла.

Вучыцца хачу ў Мінску

— На міжнародных конкурсах мяне запрашалі ў Маскву, але я ўжо вызначыўся: буду вучыцца ў Мінску, — дзеліцца планами на будучыню малады чалавек.

Толькі за мінулы навучальны год Даніла ўдзельнічаў у васьмі конкурсах юных вынаходцаў. Прывёз сем дыпломаў. Атрымаў Гран-пры конкурсу Саюзнай дзяржавы “Таленты XXI стагоддзя”, апырэдзіўшы амаль тры сотні ўдзельнікаў з Расіі і Беларусі.

Цяпер школьнік распрацоўвае яшчэ дзве мадэлі свайго D3D-прынтара. Больш магутны — спатрэбіцца на прадпрыемствах для стварэння перадсерыйных прататыпаў. А вось D3D-міні можна будзе насаць з сабою ў сумку. І ён зможа працаваць без сеткі!

У перспектыве Даніла плануе адкрыць паўнацэнную вытворчасць беларускіх 3D-прынтараў на аснове гэтых трох мадэляў. Дзелавыя прапановы ўжо паступаюць. Бо ніша на беларускім рынку амаль пустуе: пакуль ёсць толькі адна кампанія, якая вырабляе 3D-прынтары на заказ. Але каштуюць яны ў чатыры разы даражэй, чым у Данілы.

Ганна Курак

Таленавіты не па ўзросце

Наогул па біяграфіі 14-гадовага Цімура Сушко ўжо можна здымаць фільмы. У дзевяць месяцаў хлопец умеў гаварыць, у два гады не толькі ведаў увесь алфавіт, але і нядрэнна чытаў. У пяць — пайшоў у першы клас мінскай гімназіі № 22, але ўжо праз два тыдні адкрыта засумаваў і быў пераведзены да “другаклашак”. Далей — больш. З 5-га класа Цімур пераскочыў адразу ў 7-ы, а затым і зусім стаў вучыцца па індывідуальнай праграме. У выніку ў 12 гадоў ён стаў студэнтам лячэбнага факультэта медуніверсітэта.

Аднак Цімур Сушко быццам вырашыў даказаць, што таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім, і захапіўся плаваннем. Ды так, што да сваіх 14 гадоў заваяваў каля 200 узнагарод, “узья” кандыдата ў майстры спорту і дэбютаваў на першынстве краіны ў дарослым разрадзе. Прычым гэта толькі пачатак. Год назад юнак раптам узяў акадэмічны адпачынак у топавым універсітэце краіны. Атрымаўшы больш часу для трэніровак, мае намер стаць алімпійскім чэмпіёнам на Гульніх у Токіа-2020.

Ці завае Цімур вышэйшую ўзнагароду на Алімпіядзе, меркаваць не варта. Але тое, што да справы падышоў грунтоўна, відавочна з першага погляду. Тым больш што ад работы ён не ўхіляецца, трэніруецца ў вадзе па 5 гадзін на дзень. Раўнуецца на Майкла Фелпса, які заваяваў 23 залатыя медалі на Гульніх, і на расійскага плыўца Уладзіміра Марозава, 8-разовага чэмпіёна свету на “кароткай” вадзе.

Зрэшты, не забывае вундэркінд і пра вучобу. У верасні збіраецца вярнуцца ва ўніверсітэт:

— Вучыцца для мяне нескладана, хоць выкладчыкі не звяртаюць увагі на мой узрост, запытваюць строга, як і астатніх хлопцаў і дзяўчат. Цяжэй за ўсё — сумяшчаць вучобу і

добра выступаць на спаборніцтвах па плаванні. Мой прагрэс у плаванні, дарэчы, спыніўся менавіта тады, калі я паступіў у ВНУ. Але цяпер я пасталеў і, думаю, сумяшчаць спорт і вучобу мне будзе прасцей.

У будучыні ён цвёрда вырашыў прысвяціць сябе медыцыне. Стаць нейрахірургам. А яшчэ — вынайсці лекі ад невылечных хвароб:

— З дзяцінства я хацеў дапамагчы хворым людзям. Рабіць аперацыі на галаўным мозгу. Складана? Менавіта таму прафесія мяне і зацікавіла.

Аляксей Фядосаў

Загадкавыя гравюры Скарыны

У жніўні краіна адзначае 500-годдзе кнігадрукавання. У цэнтры ўвагі — імя Францыска Скарыны, працай і намерамі якога пачалася гэтая вялікая справа ва ўсходнеславянскім свеце. Адно з прысвячэнняў да юбілейнай даты — перавыданне энцыклапедычнага даведніка “Францыск Скарына і яго час”. Адведзена ў ім месца і знакамітым гравюрам першадрукара, многія з якіх застаюцца загадкай нашага часу. Аўтар даследаванняў — гомельскі мастак-мастацтвазнаўца Мікалай Палкоўнічанка, які прысвяціў расшыфроўцы ілюстрацый скарынаўскіх кніг амаль дваццаць гадоў.

М — *Мы і на праўду чагосьці яшчэ не ведаем пра гравюры Францыска Скарыны?*

— Паверце мне, чалавеку, які ў свой час быў даволі далёкі ад мастацтва Сярэднявечча ў цэлым і ад ілюстрацый да выданняў Францыска Скарыны ў

прыватнасці. Але вось здарылася шчаслівае і лёсавызначальнае для мяне перасячэнне. Тое, што здавалася вядомым, адкрылася зусім па-новаму...

— *Тады пачнём з вядомага. Знакавая для нас Біблія, выдадзеная Скарынам у Празе на старабеларускай*

мове, — гэта 23 кнігі, якія супраджаюцца аўтарскімі меркаваннямі ў прадмовах і пасляслоўях, а таксама ілюстрацыямі. Сярод іх ёсць аўтапартрэты асветніка, што па тым часе, як мы ведаем, было справай беспрэцэдэнтнай для царкоўнай

Гравюры Францыска Скарыны, таксама як і кнігі, варта чытаць, каб не толькі адчуць дух і мысленне эпохі, але і пранікнуцца светапоглядам аўтара

літаратуры. Што ж засталася незразумелым?

— А тое, што глядзець і бачыць — не адно і тое ж. Гравюры Францыска Скарыны, таксама як і кнігі, варта чытаць, каб не толькі адчуць дух і мысленне эпохі, але і пранікнуцца светапоглядам аўтара. Шукаць яго навуковыя погляды ў прадмовах і пасляслоўях можна, але з пэўнай нацяжкай. Усё ж такі выданні былі разлічаны на звычайных людзей. У іх у асноўным прыводзіліся этычныя нормы. Зато многія ілюстрацыі, якія суправаджаюць яго кнігі, якраз праліваюць святло на навуковы светапогляд Скарыны.

— І калі падрабязней...

— У эпоху Адраджэння змест жывапісных работ перадаваўся не толькі пры дапамозе сімвалаў, але і шляхам адсылак да літаратурных твораў, некананічных трактовак свяшчэнных тэкстаў, метафар і параўнанняў, якія змяшчаюцца ў філасофскіх вучэннях. Для таго каб расшыфраваць шматслойнасць вобразаў таго часу, трэба валодаць немалымі ведамі ў галіне вучэнняў сярэдніх вякоў, побыту, літаратуры, традыцый, укладу жыцця. І вось, калі я акнуўся ў медыявістыку — навуку пра Сярэднявечча, тады канчаткова пераканаўся, што сапраўды не ўсё так проста. Напрыклад, возьмем знакамiты прыжыццёвы аўтапартрэт Францыска Скарыны ў кнізе “Ісуса Сіраха”. Багацце прадметаў-сімвалаў відавочнае.

— І ў кожнага свой падтэкст?

— Цалкам слушна. Скарына тут адлюстраваны ў вобразе старазапаведнага культурнага героя Яноха праведнага, які лічыўся першым геніем чалавечай цывілізацыі. Пра тое сведчыць піктаграма Галгофы (крыж з двума коп’ямі на вяршыні трапецыі), змешчаная над верхняй камерай (будучыня) пясочнага гадзінніка (сімвал вечнасці ў непарыўным трыадзінстве мінулага, сучаснага і будучага). Высутая наперад правая нага беларускага

першадрукара і асветніка суадносіцца з праведнасцю Яноха і словамі Сіраха: “І хадзіла нага мая шляхам правым” (праведным). А нахіл яго галавы ў правы бок — са словамі Сіраха: “Прыхіліў я вуха сваё” (да мудрасці). Свечка — стары сімвал жыцця, кошыкі разам з абуткам і посахам — сімвал шляху.

Калі паставіць гэтыя прадметы ў адзін рад, то атрымліваем зямны

шлях Францыска Скарыны. Пчала сімвалізуе другое жыццё асветніка — у памяці людзей. Яна ж — вобраз адданаці агульнаму дабру...

— Аднак, рэбус.

— І не адзін. Зірніце на іншы аўтапартрэт Скарыны, змешчаны ў цэнтры ініцыяла літары “Он”. Кірылічны імяслоў паказвае на Творцу і вянец Яго тварэння, а незвычайная для кірыліцы правільная акружнасць (orbis — круг, сусвет, чалавецтва) літары — на традыцыйную лацінскую абрэвіатуру слоў optimum і omnis (усёахопны, усемагут-

ны, усёвядушчы). Або вядомая эмблема Скарыны — “сонейка маладзіковае”. У кантэксце філасофскіх вучэнняў таго часу сімвалізуе абуджэнне светача розуму, які памяншае зверпадабенства, і суадносіцца са словамі куміра рэнесансных гуманістаў Марсілія Фічына: “Дапытлівы розум падобны да месяца, які заўсёды звернуты да сонца”.

— Ці значыць усё гэта, што тлумачэнне сэнсавай стылістыкі скарынаўскіх гравюр можа служыць ключом да работ сярэднявечных аўтараў і наадварот?

— Менавіта. Чытаючы гравюры беларускага першадрукара, я адначасова ўцягнуўся ў многія загадкавыя творы заходнееўрапейскіх рэнесансных мастакоў. Даследуючы пражскія выданні Скарыны, мне пашчасціла раскрыць і шматвяковую таямніцу знакамiтай гравюры Дзюрэра “Меланхолія”, апублікаваўшы на англійскай мове самую кароткую з усіх існуючых яе інтэрпрэтацый. Справа ў тым, што ў сваёй прадмове да “Плачу Ераміі” Скарына “працытаваў” папулярную ў асяроддзі гуманістаў эзатэрычную “Кнігу літар”, згодна з якой адна з літар яўрэйскага алфавіта сімвалізуе цвік. Выявы абцугоў і чатырох старадаўніх выдраных цвікоў на гравюры “Меланхолія” ўказваюць на платонаўскую адхіленасць ад усіх сэнсарных органаў у момант інтэлектуальнага азарэння, суадносячыся з яго выказваннямі: “Толькі мысленне філосафа здольнае акрыляцца” і “Крылы душы чалавека, які імкнецца да ведаў, мацнеюць і павялічваюцца”.

— Цяжка сумнявацца ў тым, што і на наш век хопіць загадак эпохі Францыска Скарыны.

— На гэты конт прывяду толькі словы сусветна вядомага гісторыка Міхаіла Алпатава: “Галоўныя адкрыцці чакаюць сучаснага мастацтвазнаўцу не столькі на гарышчах і ў кладоўках, колькі ў музейных залах, дзе выстаўлены шырока вядомыя, але дагэтуль яшчэ недаацэненыя шэдэўры”.

Віялета **Дралюк**

Беларускія ІТ-спецыялісты рэалізавалі ўнікальны праект: зрабілі даступнымі праз інтэрнэт большасць беларускіх школьных падручнікаў, якія нават могуць і “гаварыць”

Сёлета, як вядома, у Беларусі, замежных краінах, у тым ліку і па лініі ЮНЕСКА адзначаецца 500-годдзе беларускага кнігадрукавання: 6 жніўня 1517 года ў чэшскай Празе асветнік і першадрукар Францыск Скарына выдаў першую кнігу “Псалтыр” на старабеларускай мове. У пару Рэнесансу, Асветніцтва спатрэбіліся новыя тэхналогіі, каб шырэй пайшлі веды па Еўропе ды за яе межы. І ўраджэнец Полацка (які на той час быў буйным гандлёвым і вытворчым цэнтрам Вя-

лікага Княства Літоўскага), выпускнік-бакалаўр Кракаўскай акадэміі (цяпер Ягелонскі ўніверсітэт у Польшчы), пазней уганараваны званнем доктара медыцыны ў Падуанскім універсітэце Італіі (тое зафіксавана ў дакументах 1510 года) адчуў настойлівае “веленне времени”. Ён пераклаў свяшчэнныя кнігі на зразумелую ягоным супляменнікам мову, пачаў іх “выціскаць”, друкаваць. У пасляслоўі да кнігі “Апостал”, выдадзенай у сакавіку 1525-га ўжо ў Вільні, знаходзім, што яна “...выложена и вытиснена працею и великою пильностию доктора Франциска Скорины с Полоцка Богу во Троици единому и

пречистой матери его Марии со всеми светлыми ко чьти и людем посполитым к доброму навчению”.

Найлепшая памяць пра вялікіх продкаў — гэта, пэўна, працяг іх слаўных спраў і традыцый. Вядома ж, як нельга ў адну і тую ж ваду рэчкі ўвайсці двойчы, гэтак і “скапіраваць” нечы даўні лёс, чыесьці дасягненні ў сённяшнім часе не атрымаецца. Ды і не трэба... Бо ў новым часе — і новыя песні, як кажуць у народзе. Між тым слова “працяг” якраз і мае ў сабе жывое зерне росту, прадаўжэння, развіцця на новым гістарычным этапе.

Якраз на тое, каб добрым, сучасным і цікавым было навучанне ў школах, скіраваны інавацыйны праект кампаніі “Сакрамент ІТ” “Праграмны комплекс “Мультымедычная бібліятэка школьніка” — скарочана ПК МБШ. Па сутнасці, гэта рэвалюцыйны прарыў у галіне данясення і засваення ведаў. Бо нідзе ў свеце няма пакуль такога, як у Беларусі: большасць школьных падручнікаў стала даступнаю для вучняў і настаўнікаў — праз інтэрнэт, у электронным фармаце. Можна выкарыстоўваць нашы е-падручнікі

па ўсім свеце: інтэрнэт — без межаў. І ўжо беларусы Расіі, Украіны, краін Прыбалтыкі, нават Аргенціны, ЗША ды іншых краін праяўляюць інтарэс да інтэрнэт-рэсурса: там жа ёсць, акрамя ўсяго іншага, і сотні класічных твораў рускай, беларускай літаратуры.

Што з сябе ўяўляе “Праграмны комплекс “Мультымедычная бібліятэка школьніка”, як ён ствараўся і якія планы ў распрацоўшчыкаў на будучыню — пра тое мы гутарым з дырэктарам кампаніі “Сакрамент ІТ” Валерыем Ягоравым. Заўважым яшчэ: магчыма, з часам праект атрымае назву SKARYNA. Прынамсі, пра тое ішла размова з кіраўніком кампаніі, калі рыхтаваўся наш ранейшы артыкул “Ад Скарыны да SKARYNA”. Там чытаем: “У кампаніі працуюць не проста выдатныя спецыялісты, але і патрыёты Беларусі, — гаворыць Валеры Ягораў. — А таму і назву праекта хацелася б наблізіць да беларускіх рэалій, “пусціць карэньмі” ў родную зямлю. Як вядома, Францыск Скарына лічыцца першаасветнікам на нашых землях. Праз яго шырока пайшлі кнігі да людзей культурных, адукаваных. А ў сучасных варунках, мы лічым, “Мультымедычная бібліятэка школьніка” — гэта працяг традыцый Скарыны ў эпоху ІТ-тэхналогій, новы крок у тым жа кірунку, асветніцкім, які вызначыў наш вялікі папярэднік яшчэ 500 гадоў таму... Думаем, назва SKARYNA тут будзе вельмі да месца”. (Газета “Голас Радзімы”, 8.06.2017).

— **Валеры Мікалаевіч, раскажыце пра саму вашу ІТ-кампанію, кірунку яе дзейнасці.**

— Фірма створана ў 1994 годзе і называлася “Сакрамент”, мы працавалі ў будаўнічай галіне. А ІТ-тэхналогіямі заняліся з 2000 года — тады і назву паднавілі. Дарэчы, пераход такі быў лагічным. Па спецыяльнасці я — праграміст. Закончыў факультэт прыкладной матэматыкі БДУ ў 1979 годзе. Працаваў 15 год у розных навуковых установах. Адтуль і мая цікавасць да сістэм сінтэзу, распазнання мовы — тым займаліся беларускія вучоныя і за савецкім часам, а потым нешта з напрацовак мы паспрабавалі ў новых умовах рэалізаваць. Кампанія “Сакрамент ІТ” — адзін з першых рэзідэнтаў Парка высокіх тэхналогій: з 2006 года. Мы стварылі сістэмы сінтэзу рускай, беларускай, англійскай мовы, а таксама літоўскай і грузінскай. Цяпер,

дарэчы, беларускі сінтэз выйшаў у 3-й версіі: гэта так званы Маркаўскі сінтэз, абсалютна новы напрамак. І мы гэты асвоілі. Тэхналогія — больш зручная і кампактная, чым ранейшая: можна дамагацца высокай якасці працы пры мінімальным тэхнічным умовах.

— **Ранейшыя вашы напрацоўкі, пэўна ж, выкарыстоўваецца ў новых праектах?**

— Абавязкова! З раней зробленага і выйшаў праект “Мультымедычная бібліятэка школьніка”, які ў інтэрнеце працуе і як брэнд-назва Мегабук на адпаведным партале. Дарэчы, аб’ём інфармацыі, дзякуючы нашай працы, там “упакаваны” велізарны: пададзена 150 падручнікаў за 5-11 каласы сярэдняй школы на рускай і беларускай мовах, дадатковыя мультымедычныя матэрыялы. А пераходным для нас быў перыяд, калі рабілі падручнікі для школ, у якіх навучаюцца тыя, хто слаба бачыць, і невідучыя. Падручнікі тыя можна слухаць, і яны па-ранейшаму запатрабаваныя. І ў новым праекце сінтэз мовы ёсць: як рускі, так і беларускі. А спачатку мы зрабілі эксперыментальную

На тое, каб добрым, сучасным і цікавым было навучанне ў школах, скіраваны інавацыйны праект кампаніі “Сакрамент ІТ” “Праграмны комплекс “Мультымедычная бібліятэка школьніка”

версію па біялогіі. Прайшлі экспертызы, атрымалі станоўчыя водгукі. А сэнс праекта ў тым, каб зрабіць даступнымі ўсе падручнікі сярэдняй школы — на розных платформах і гаджэтах. Цяпер бяры смартфон, планшэт, кампутар, якія працуюць пад кіраваннем Android, iOS, Windows — усё з нашым рэсурсам працуе. І больш за 30 падручнікаў можна слухаць, астатнія падцягваем. Раней, ведаю, у школах розных была вялікая праблема: дзе “гаваркія” падручнікі ўзяць? І вось яны зроблены, сабраныя разам: бяры, пампуй і вучыся.

— *І ёсць запатрабаванасць? Бяруць?*

— Ну не так хутка бяруць, як нам хацелася б, але — рухаемся! У праект укладзены значныя сродкі, прычым кампанія рызыкнула распачаць яго ў 2012-м без спонсараў, заказчыкаў. Часткова прафінансаваў працу — на зваротнай аснове — Беларускі інавацыйны фонд Дзяржкамтэта па навуцы і тэхніцы. А дзяржзаказчыкам выступіла Міністэрства адукацыі Беларусі. Ужо год, як мы запусцілі праект у інтэрнэт. Ідзе камерцыйная рэалізацыя ПК МБШ з сайта www.mbook.by і праз сетку дылераў, сумесна з мабільным апэратарам МТС анлайнавай версіі Megabook. І як толькі разбяромся з пазыкамі, фінансава стабілізуемся пасля “тэхналагічнага прарыву”, то зможам шпарчэй рухацца далей: удасканальвацца, нешта пашыраць і паглыбляць.

— *На якія зручнасці, на ваш погляд, варта звярнуць увагу ў “Праграмным комплексе “Мультымедычная бібліятэка школьніка”?*

— Не сакрэт: шмат падручнікаў, дадатковых матэрыялаў патрэбна школьніку за гады вучобы. Цяпер у яго, а таксама настаўнікаў, бацькоў — усё пад рукой. Вучыцца можна ў любым месцы і ў любы час, з выкарыстаннем любых мабільных прылад і камп’ютараў. Яшчэ зручнасць: у нас бібліятэка падручнікаў і дадатковых матэрыялаў бесперапынна абнаўляецца і пашыраецца. Мы дадаём раней выпушчаныя лепшыя кнігі для школы, а паралельна распрацоўваем і сучасныя мультымедычныя матэрыялы. Такую фішку, як кажа моладзь, можна акрэсліць трыма словамі: паўната, традыцыі, сучаснасць.

— *Бацькоў, пэўна, хвалюе: ці не надсадзіць е-падручнікі зрок у іх дзіцяці?*

— Мы нямала папрацавалі, каб з гэтым не было праблем. Увесь праграмны комплекс МБШ паспяхова прайшоў дэталёвую, глыбокую праверку і прыняты міжведамаснай камісіяй — ён адпавядае прынятым санітарным нормам і правілам, а таксама гігіенічнаму нарматыву. А педагогі, якія займаюцца з дзецьмі, кажуць: матэрыялы з МБШ могуць нават лепш засвойвацца, чым з папяровых падручнікаў. Сучасныя школьнікі ўвогуле з рознымі гаджэтамі на ты. А ў нас выявы, старонкі можна лёгка як змяняць, так і павялічваць: гэта называецца маштабаванне. Зручная навігацыя — па ўсім комплексе, і лёгка весці тэкставы пошук па асобных словах. І дадатковыя матэрыялы, калі трэба, напрыклад, рыхтаваць рэферат па тэме, паглыблена вывучыць нешта — пад рукой. Ну і сінтэз мовы: падручнікі можна слухаць, падбіраючы голас. Так што, калі трохі асвоіцца, то з нашым прадуктам можна вучыцца — гуляючы, атрымліваць ад працэсу задавальненне.

— *Я так зразумеў, што ў вас выкарыстоўваюцца ўласныя тэхналогіі. Ці нешта недзе пазычалі?*

— У наш час, як вы разумееце, ніхто нічога за так, нават у імя высокіх, гуманістычных ідэй адукацыі, пашырэння ведаў, не пазычыць. Не

думаю, што і Францыску Скарыну нехта “па дабрыві душэўнай” даваў сродкі на ягоныя праекты. Ну хіба што бацька, заможны купец з Полацка, ці брат. Дарэчы, у інтэрнэце я прачытаў: даследчыкі схіляюцца да думкі, што полацкі род Скарынаў быў даволі стары, а на той час, як Францыск заняўся кнігадрукаваннем, і даволі заможны. А бацька першадрукара і ягоны брат Иван гандлявалі пушнінай і скурамі. Мяркую, асветнік быў і прадпрымальнікам... Прадумваў бізнес-стратэгію, вывучаў рынак збыту друкаванай прадукцыі, пралічваў затраты і магчымыя прыбыткі ад дзейнасці. Бо не ў казцы — у суровым, рэальным Сярэднім веку жыў. Але вернемся ў наш час. Выконваючы праект, мы распрацавалі ўнікальную тэхналогію. Спецыяльна пад яго! І ўжо на яе аснове створана “Мультымедычная бібліятэка школьніка”: цяпер яна ўключае ў сябе як лічбавыя версіі школьных падручнікаў, “здобраных” рознымі мультымедычнымі дапаўненнямі, так і шэраг дадатковых адукацыйных рэсурсаў. Распрацаваны праграмныя сродкі, каб зручна было ствараць і распаўсюджваць лічбавыя версіі падручнікаў і вучэбных дапаможнікаў, мадэлі, алгарытмы ды інтэрфейсы доступу да іх карыстальнікаў па ўсім свеце, а таксама тэхналогіі для

інтэграцыі з адукацыйнымі рэсурсамі ды сэрвісамі іншых пастаўшчыкоў.

— *Я часам карыстаюся ПДФ-файламі розных цікавых кніг, знойдзеных у інтэрнэце. А ў вас, як бачым, ёсць магчымасць настройкі памеру шрыфта, палёў, міжрадковых інтэрвалаў...*

— Гэта называецца: дынамічная вёрстка. Яна зручная ў працы з электроннымі падручнікамі. Пры тым, заўважу, захоўваецца зыходная нумарацыя старонак папяровай версіі падручніка. Так што карыстальнікам камфортна працаваць на смартфонах і планшэтах з любым памерам экрана.

— *У адным інтэрв'ю вы казалі: прамых аналагаў у беларускага праекта кампаніі “Сакрамент ІТ” на сёння ўвогуле няма ў свеце. Яго называюць рэвалюцыйным, інавацыйным... За кошт чаго такое дасягаецца?*

— Нам удалося ўлічыць шмат якія нюансы ды закласці ў ПК МБШ шэраг важных якасцяў. Скажам, ёсць магчымасць выкарыстоўваць яго практычна на любых мабільных і стацыянарных прыладах: смартфонах, планшэтах, кампутарах, якія працуюць пад кіраваннем Android, iOS, Windows. У спецыялістаў гэта: мультыплатформнасць. З рэсурсамі можна працаваць як анлайн (праз вэб-сайт і мабільныя прыкладанні), так і афлайн (шляхам запампоўкі). Прычым у нас ёсць пастаянная актуалізацыя зместу і гнуткая сістэма аплаты за паслугі. Яшчэ плюс: агульныя для ўсіх рэсурсаў ПК МБШ сістэма гіперспасылак, міжпрадметныя гласарый і пошукавая сістэма. Заснаваны ж яны на сфармаванай семантычнай сетцы, што дапамагае карыстальнікам атрымліваць цэласную сістэму ведаў пра навакольны свет, пра месца людзей у ім і пра наш свет унутраны. З беларускім рэсурсам лёгка інтэгруюцца сэрвісы іншых пастаўшчыкоў адукацыйных рэсурсаў і паслуг — напрыклад, сістэмы анлайнавага навучання і трэнінгу, электроннага дзённіка ды іншыя. Яшчэ звяртаю ўвагу, што на ПК МБШ ёсць зручны інструментарый: з яго дапамогай магчыма хутка ствараць лічбавыя падручнікі, навучальныя дапаможнікі. Дзеля чаго? Бацькі, настаўнік, старшакласнік могуць увесць час актуалізаваць кантэнт ПК МБШ — без удзелу нас, распрацоўнікаў. І, нарэшце, агучка тэкстаў падручнікаў сінтэзаваным го-

ласам — з магчымасцю захавання аўдыяфайлаў для наступнага праслухоўвання. Для настаўнікаў — проста клад. Адкрываюцца вялікія перспектывы для выкарыстання ПК МБШ дзецьмі, дарослымі з рознымі псіхафізічнымі парушэннямі па ўсім свеце.

— *Давайце пагаворым пра такую асаблівасць ваішых e-падручнікаў, як мультымедыйнасць: яна ж анансуецца і на сайце. Што гэта? Як працуе?*

— Гэта, пэўна, галоўная наша фішка: мы змаглі зрабіць падручнікі мультымедыійнымі. Возьмем падручнік па рускай літаратуры. (У смартфоне Валеры Мікалаевіч адкрывае яго анлайн. — Аўт.) Гэта быў звычайны падручнік. А мы дадалі ў яго агучку некаторых твораў, падабралі фатаграфіі, карціны... Скажам, для часткі “Старажытнагрэчаскія міфы” дадалі творы вядомых мастакоў — гэта ўдала ілюструе тэкставы апавед пра тое, якія карціны напісаны ў розны час паводле міфічных матываў. Цяпер можна паслухаць, як гучаць вершы, што вывучаюцца. І агучка ідзе прафесійная. Выбіраем... творчасць Апалона Майкава (паэт, сучаснік М. Лермантава — Аўт.), галасы вядомых артыстаў. Падручнік ператвараецца ў займальную, разумную цацку, якая дае веды. А ў нас тут ёсць і аўдыё, і відэа, і ўсё інтэгравана.

— *З рускай літаратурай зразумела: на ёй, пэўна, больш даступных матэрыялаў. А з беларускай?*

— Пару клікаў — і вось агучка верша Рыгора Барадуліна “Бацьку” — ён застаецца ў школьнай праграме. Гэтыя радкі, пэўна, помняць беларусы па ўсім свеце: “...Паверыць цяжка мне таму./ Што больш не прыйдзеш ты дадому./ А шапку я заўжды здыму/ Перад магілай невядомай”. Шмат аўдыязапісаў мы самі арганізавалі, запісалі. Вось паэт, вось яго вершы. У падручнік дадалі свежыя здымкі. Калі народнага паэта Беларусі не стала, мы размясцілі ў падручніку інфармацыю — і яна ў той жа час абнавілася на гаджэтах усіх карыстальнікаў. І не трэба чакаць, пакуль будзе перавыдадзены папяровы падручнік. Цяпер бярэш любы падручнік з 5 па 11 клас на любой прыладзе — і чытаеш, слухаеш, глядзіш відэа...

— *Відэа Барадуліна, здаецца, тут пакуль няма...*

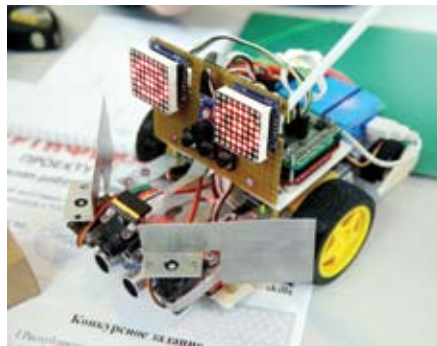
— Пакуль. Дададзім! Бо гэта ж не проста ПДФка, гэта “жывая” платформа, на якой можна любую інфарма-

цыю дадаваць, карэктаваць. Па рускай літаратуры ў нас больш вершаў зроблена і пададзена. Метадыстка наша ў Нацыянальнай бібліятэцы знайшла шмат цікавага. Творы чытаюць артысты. Гэта класіка, і ўспрымаецца — як спектакль. Школьнікаў захапляе. Фактальна ў мастацкага чытання? Калі ласка... Тут у нас дадатковая літаратура, якую ўключылі ў мегабібліятэку. На ўроках біялогіі былі гербарыі — а ў нас ёсць шыкоўныя ілюстрацыі: фатаграфіі раслін, жывёл высокай якасці. Мы з біялогіі пачыналі, таму і цікавых фішак тут шмат. Вось як выглядаюць журавіны, суніцы, брусніцы, чарніцы: кожную ягадку разгледзець можна. І паглядзець, як цвіце... А тут бачым, як збіраюць ураджай журавін на балотах, на прамысловых плантацыях — з затапленнем іх вадой. Ілюстрацыі можна ў класе на вялікі экран вывесці — і дадатковыя наглядныя матэрыялы, слайды не патрэбныя.

— *Гэта сапраўды цікава! Што ў вас у планах, Валеры Мікалаевіч?*

— У бліжэйшыя гады мяркуюем укараніць у МБШ галасавога памочніка: ён будзе працаваць на ўбудаванай сістэме распазнання мовы. З ім лягчэй стане рабіць пошукавыя запыты па ўсім кантэнце. Будзем распрацоўваць ў ўкаранячы інтэлектуальную сістэму пошуку інфармацыі. Хочам зрабіць і функцыю падтрымкі канспекта, інтэграванага ў падручнік, а таксама запустіць інтэрактыўнага кансультанта па складаных раздзелах падручніка. Яшчэ ў планах — стварэнне дадатковых кніжных паліц. На адной паставім электронныя версіі розных выданняў, якія змогуць выкарыстоўваць вучні, настаўнікі, бацькі. Плануем зрабіць “палічкі” для мэтавых аўдыторый: для бацькоў (матэрыялы пра выхаванне здаровага дзіцяці, раннюю дыягностыку адхіленняў...), для настаўнікаў (метадычныя матэрыялы, уключаючы паўрочнае планаванне). Прывабліваюць нас ідэі стварэння спецыялізаванага кантэнту па фінансаванні, экалагічнай, камп'ютарнай пісьменнасці. А ўвогуле наша тэхналогія можа стаць асновай для нацыянальнай платформы электронных бібліятэк, выкарыстоўвацца ў сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі, іншых галінах і сферах, дзе патрэбна рэгулярнае навучанне і перападрыхтоўка супрацоўнікаў.

Гутарыў Іван **Ждановіч**

▼ Вучань 11 класа сярэдняй школы №15 Віцебска Ілья Карпаў дэманструе hand made тэлескоп-рэфрактар

Добры плён ад сотні задум

Самы папулярны маладзёжны стартап у краіне — конкурс “100 ідэй для Беларусі”

Ачумелыя ручкі

Біраскладальны посуд, 3D-принтар са школьных парт, аўтамат бясплатнай ежы, пальчатка-трэнажор для рэабілітацыі хворых пасля інсульту. Гэта толькі малая частка распрацовак штогадовага нацыянальнага конкурсу “100 ідэй для Беларусі”.

Пяць гадоў назад усё пачыналася са сціплай акцыі (з нявызначанымі перспектывамі) Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі. Сёння — гэта

прэстыжны конкурс і інавацыйная лабараторыя для пачынаючых Эдысанаў і Кулібіных з унікальнымі ідэямі.

За пяцігодку пра сябе паспелі заявіць каля дзевяці тысяч маладых навукоўцаў, вынаходцаў і рацыяналізатараў. Сярод іх беларусы, якія пражываюць у Расіі, Малдове, Канадзе і нават... Аргенціне.

Выбірае лепшыя работы экспертны савет, у які ўваходзяць прадстаўнікі Адміністрацыі Прэзідэнта, Акадэміі навук, Міністэрства эканомікі, Дзя-

ржаўнага камітэта па навуцы і тэхналогіях. Дзесяць лепшых праектаў атрымліваюць салідныя гранты ад Беларускага інавацыйнага фонду. Акрамя таго, шчасліваму ўладальніку Гранпры — сертыфікат на суму 11,5 тысячы рублёў прэзентуюць спонсары.

Сёлета з 2000 адабраных ідэй да фіналу дабраліся 120 праектаў. Пры гэтым распрацоўкі былі прадстаўлены ў самым шырокім — ад космасу да ІТ-тэхналогій. Самым пільным чынам за поспехамі моладзі сочыць

Старшыня Савета Рэспублікі Міхаіл Мясніковіч:

— Конкурс выяўляе самародкаў, але гэтага мала. Мы павінны стымуляваць маладых людзей паступаць у аспірантуру, ісці ў навуку. Як мага больш ідэй павінны трансфармавацца ў канкурэнтны тавар, які можна было б прадаваць на ўнутраным рынку і экспартаваць.

Пальчатка-трэнажор і hand made тэлескоп

Максім Кір'янаў — трэцякурснік Гомельскага дзяржаўнага машынабудаўнічага каледжа. Малады чалавек стварыў пальчатку-трэнажор, якая дапамагае хворым аднавіць матарыку пальцаў пасля інсульту.

— У кардыялагічным цэнтры ўбачыў, як цяжка пацыенты папраўляюцца пасля хваробы, — сказаў Максім. — У хворых парушаецца каардынацыя рухаў, тонкая матарыка пальцаў. Аднаўляюць функцыі масажам. Апараты для рэабілітацыі ёсць, але яны дарагія і грувактыя. Пракансультаваўся з урачамі і за тры месяцы сабраў сваю пальчатку-трэнажор. Цяпер пацыенты без старонняй дапамогі, нават не выходзячы з дому, могуць рабіць сваю гімнастыку.

Цяпер Максім збірае матэрыялы, каб запатэнтаваць сваё ноу-хаў і запусціць яго ў серыйную вытворчасць.

Адзінаццацікласнік Ілья Карпаў у фінал не трапіў, але ўразіў журы вынаходлівасцю. Ён умудрыўся сабраць тэлескоп са звычайнай сантэхнічнай трубы і не-дарагіх лінз.

— Як можна добра падрыхтавацца да астраноміі, калі ў школах тэлескопаў — раз два і аблічыўся? — гаворыць школьнік. — На распрацоўку пайшло 45 рублёў, калі заводскія мадэлі каштуюць мінімум у 10 разоў больш.

Яшчэ адна важная перавага распрацоўкі — сістэма навіядзення і назірання за нябеснымі целамі. Да тэлескопа можна падключыць зэбкамеру, USB-кабель, вывесці выяву на вялікі экран. Тады за зоркамі зможа назіраць увесь клас адразу.

Ёсць догляд — будзе і даход

Адна справа паказаць распрацоўку, а зусім другая — укараніць яе ў практыку. Наталля Шчамялёва, навуковы супрацоўнік аддзела паразіталогіі Інстытута эксперыментальнай ветэрынарыі імя Вышалескага Нацыянальнай акадэміі навук, выйграла прэстыжны конкурс два гады назад. Прэзентавала лякарства, здольнае вывесці з арганізма каровы паразітаў, не атручваючы жывёл.

Сёння ўнікальнае лякарства выпускае Мінскі завод ветэрынарных прэпаратаў. Беларускае ноу-хаў ў чатыры разы таннейшае за замежныя аналагі. Усе затраты ўжо акупіліся. Толькі за першы год у дзяржаўную казну паступіла каля 3 мільёнаў рублёў.

Сёння конкурс, арганізаваны БРСМ, выйшаў на новую арбіту. Летась у Нацыянальнай бібліятэцы прайшоў фінал конкурсу “100 ідэй для СНД”, у якім прыняла ўдзел таленавітая моладзь з Расіі, Арменіі, Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана.

Крысціна **Хілько**

► Справы сардэчныя

Мабільны электракардыёграф распрацавалі ў Беларусі

Устройства рэгіструе асноўныя віды парушэнняў сардэчнага рытму, якія з'яўляюцца прадвеснікамі цяжкіх захворванняў сэрца. Паўнацэнную кардыяграму можна зняць шляхам прыкладвання да прыбора пальцаў рук. Якіх-небудзь спецыяльных мацаванняў пры гэтым не патрабуецца, таму яго выкарыстанне максімальна простае. Запісаць кардыяграму можна даволі хутка ў бытавых умовах і нават у дарозе.

Распрацоўка ўяўляе з сябе комплекс, які складаецца з пераноснага прыбора, які дае магчымасць рэгістраваць збоі ў рабоце сэрца, і мабільнага дадатку для атрымання дадзеных.

Выкарыстоўваць устройства можна ў любы час, калі чалавек адчуў дыскамфорт у вобласці сэрца. Пасля працэдуры карыстальнік атрымлівае колеравыя паведамленні. Калі загараецца чырвоны, пры дапамозе кнопкі SOS можна аператыўна выклікаць хуткую дапамогу. Калі рызык на гэты момант няма, экран будзе зялёнага колеру. Таксама дадатак дае рэкамендацыі.

Распрацоўка ўжо прайшла даследчы этап, цяпер рыхтуецца пробная прамысловая версія. Затым яе пратэсціруюць на фокус-групе. Устройствам зацікавіўся Беларускі інавацыйны фонд.

Перспектыўнасць распрацоўкі адзначаюць і медыкі. Якасць запісу кардыяграмы і апрацоўкі сігнала кардыёлагаў задавальвае, яны гатовы карыстацца сэрвісам і аналізаваць дадзеныя, атрыманыя з яго дапамогай.

Мабільны электракардыёграф плануецца рэалізоўваць не толькі ў Беларусі, але і за мяжой.

Максім Кір'янаў — трэцякурснік Гомельскага дзяржаўнага машынабудаўнічага каледжа — і яго пальчатка-трэнажор

Пэн Дунмэнь:

“Мы злучаем культуры розных народаў...”

Беларускія і кітайскія кнігавыдаўцы выпрацоўваюць новы фармат узаемаадносін

У апошнія гады пашырыліся кантакты беларускіх і кітайскіх кнігавыдаўцоў. Дэлегацыі з Беларусі ўдзельнічалі ў кніжных выставах у Кітаі. Кітайскія кнігавыдаўцы, пісьменнікі — пастаянныя госці традыцыйнай лютаўскай кніжнай выставы-кірмашу ў Мінску. Пра фармат адносін у галіне кніжнай справы, пра магчымыя перспектывы мы гутарым са спадаром Пэн Дунмэнем

— дырэктарам выдавецтва “Навучанне і даследаванні на замежных мовах”.

— *Паважаны спадар Пэн, вы параўнальна нядаўна набывалі ў Беларусі. Як вы лічыце, наколькі перспектывае супрацоўніцтва Беларусі і Кітая ў галіне кнігавыдавецтва?*

— У лютым гэтага года я ў складзе дэлегацыі кітайскіх выдаўцоў прыязджаў у Беларусь, каб паўдзельнічаць у XXIV Мінскай міжнароднай кніжнай выставе-кірмашы. Рад, што ўдалося правесці цэлы шэраг сустрэч. Падчас візіту мы сустрэліся з беларускімі

выдаўцамі, прадстаўнікамі ўстаноў вышэйшай адукацыі, з супрацоўнікамі акадэмічных інстытутаў. Адбылася вельмі плённая размова ў Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь. У гутарцы з беларускага боку ўдзельнічалі намеснік Міністра інфармацыі Аляксандр Карлюкевіч, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома “Звязда”, шэраг пісьменнікаў, кіраўнікоў беларускіх мас-медыя. Мы абмяркоўвалі канкрэтныя планы супрацоўніцтва: пераклад кніг, твораў мастацкай літаратуры на кітайскую

мову — з беларускай, на беларускую — з кітайскай; гандаль аўтарскімі правамі; выпуск сумесных выданняў і шэраг іншых пытанняў. Так, сёння супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі ў галіне кнігавыдавецтва толькі пачынаецца. Нагадаю, што штуршок быў атрыманы ў 2015 годзе, калі кітайскі бок прымаў удзел у лютаўскай кніжнай выставе як краіна — ганаровы госць.

— **Якія кнігавыдавецкія праекты падаюцца вам найбольш перспектыўнымі ў фармаце развіцця беларуска-кітайскіх адносін?**

— Думаю, што ў першую чаргу варта звярнуць увагу на пераклад класічнай літаратуры і арганізаваць сумесныя кнігавыдавецкія праекты ў сферы

рэалізацыі. У той жа час, наколькі я разумею, беларусы жадаюць знаёміцца праз кнігу з сучасным Кітаем, хочучы даведацца пра ўсе характарыстыкі, усе дасягненні такога працэсу, як палітыка адкрытасці і рэформ у Кітаі.

І на выставе ў 2015 годзе ў Мінску, і на наступных выставах — у 2016 і 2017 гадах — менавіта кітайскім кнігам такога напрамку і надавалася асабліва ўвага. Многія чытачы Беларусі адкрылі для сябе змястоўны зборнік артыкулаў і выступленняў старшыні КНР Сі Цзіньпіна “Аб дзяржаўным кіраванні”. Мы прывезлі ў Мінск гэтую кнігу і на рускай, і на кітайскай мовах. Вядома ж, відаць, што наведвальнікі цікавяцца кнігамі пра народныя норавы і звычаі кітайцаў. Вялікую ўвагу прыцягвае дзіцячая літаратура.

— **Ведаю, што ваша выдавецтва гатовое адкрыць філіял у Беларусі. Як вы сабе гэта ўяўляеце? Што ў плане вырашэння гэтай задачы лічыце першачарговым?**

— Чым мы кіруемся? Перш за ўсё, мы разумеем, што дзякуючы такой рабоце пашырыцца не толькі рынак навучання кітайскай мове, не толькі пашырацца ўяўленні беларусаў пра кітайскую культуру... Рэчаіснасць такая, што Беларусь можа стаць пляцоўкай для атрымання ўяўленняў пра Кітаі іншымі краінамі. Асабліва — у СНД, дзе разумеюць рускую мову, дзе чакаюць кнігу на рускай мове.

Мы збіраемся адкрыць філіял нашага выдавецтва ў Мінску, каб арганізаваць больш цеснае супрацоўніцтва з мясцовымі выдавецтвамі і ВНУ Беларусі. Адлегласць паміж нашымі краінамі далёка не блізкая. І без мясцовай паслугі, без лагістыкі ў вашай краіне, без уліку некаторых асаблівасцяў нацыянальнай эканомікі, нацыянальнай вытворчасці складана арганізаваць высакаякасныя службы для работы з Беларуссю на аддаленні. Трэба вывучаць і разумець ваш кніжны рынак, паспрабаваць зазірнуць у сэрца і думкі вашых чытачоў, трэба зразумець, для каго канкрэтна мы будзем працаваць.

Наш філіял мог бы актывізаваць работу па рэалізацыі “Праекта перакладу і публікацыі класічных літаратурных твораў Беларусі і Кітая”. Магчыма, мы стварылі б з беларускім бокам сумесны выдавецкі аддзел. Да прыкладу, аддзел кітайскай мовы і культуры ў адным з беларускіх дзяржаўных выдавецтваў.

Веру, што гэта прынесла б сумесную карысць, было б узаемавыгадным супрацоўніцтвам.

— **І ўсё-такі, якую мастацкую літаратуру Кітая, на ваш погляд, варта было б перакласці на беларускую мову і выдаць перш за ўсё?**

— У Кітая гісторыя пяцітысячагадовай цывілізацыі. Наша краіна мае багатыя літаратурныя традыцыі. Усяму свету вядомыя высокія дасягненні кітайцаў у галіне вершаскладання, у драме. І магчыма, так адразу і складана нешта выбраць. Але ж трэба пачынаць... І я параіў бы перакласці зборнік “Шы цзін”, кнігу “Лунь Юй”, паэзію часоў дынастыі Тан, творы сунскай эпохі, створаныя ў жанры рытмічнай прозы.

— **Напэўна, у Кітаі дрэнна ведаюць беларускую літаратуру... У сувязі з гэтым хацелася б спытаць, наколькі правільным вы лічыце выданне беларускай мастацкай літаратуры на кітайскай мове? Можа быць, варта было б пачаць з выдання краіназнаўчай літаратуры пра Беларусь.**

— Па-першае, кітайскія чытачы вельмі добра ведаюць рускамоўную літаратуру ў цэлым і літаратуру савецкага перыяду. Згодны, што з беларускай літаратурай больш знаёмыя спецыялісты... Але хацеў бы нагадаць, што ў Кітаі асобнымі кнігамі выходзілі творы беларускіх аўтараў: Янкі Купалы, Якуба Коласа, Янкі Маўра, Васіля Быкава, Кандрата Крапівы, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Алеся Адамовіча, Уладзіміра Калесніка, Янкі Брыля... Цяпер выдадзены ўсе або амаль усе кнігі лаўрэата Нобелеўскай прэміі беларускай пісьменніцы Святланы Алексіевіч. Думаю, што работа над перакладам мастацкай літаратуры і выданне краіназнаўчай літаратуры павінны ісці паралельна. Гэта будзе садзейнічаць агульным задачам, звязаным з ідэяй знаёмства кітайцаў з Беларуссю, народам Беларусі.

— **Раскажыце, калі ласка, крыху пра сваё выдавецтва...**

— Выдавецтва працуе на вырашэнне задач па выкладанні і даследаваннях у Кітаі замежных моў. Скарачаная назва — “Вуайіаншэ”. Наша выдавецтва створана ў 1979 годзе. Заснавальнік выдавецтва — Пекінскі дзяржаўны ўніверсітэт замежных моў. Кнігі мы выпускаем больш як на 40 мовах на-

Пэн Дунмэнь:

Я імкнуся адкрываць усё новае і новае кнігі беларускіх пісьменнікаў.

Спадзяюся, што наша выдавецтва зможа шмат зрабіць, каб наблізіць кітайцаў да асэнсавання Беларусі праз добрыя і знакавыя кнігі беларускіх аўтараў

актуальных, сучасных грамадска-палітычных, сацыяльна-эканамічных тэм. Кітаі і Беларусь — дзве краіны, дзе актыўна падтрымліваюцца гістарычныя культурныя традыцыі. Абодва нашы народы шануюць, паважліва ставяцца да класічных літаратур. Ведаю, што ў Беларусі ўважліва вывучаюць класічную кітайскую літаратуру.

У 2015 годзе ўрады нашых краін падпісалі мемарандум адносна развіцця “Праекта перакладу і публікацыі класічных літаратурных твораў Кітая і Беларусі”. Цяпер гэты мемарандум

**У Кітаі асобнымі
кнігамі выходзілі
творы беларускіх
аўтараў: Янкі
Купалы, Якуба
Коласа, Янкі Маўра,
Васіля Быкава...
Цяпер выдадзены ўсе
ці амаль усе кнігі
лаўрэата
Нобелеўскай прэміі
беларускай
пісьменніцы
Святланы Алексіевіч**

Кнігавыдаўцы з Кітая ахвотна прадстаўляюць свае кнігі на міжнародных штогадовых кніжных выставах у Мінску

родаў свету. У штаце выдавецтва — больш за 2800 супрацоўнікаў. Кожны год мы выпускаем кнігі больш як 5000 назваў. “Вуайінаншэ” — самае вялікае ўніверсітэцкае выдавецтва ў Кітаі, як і наогул самая вялікая выдавецкая арганізацыя па выпуску кніг на замежных мовах.

— **Ці выдаеце вы класічную літаратуру іншых краін?**

— У нас склаліся добрыя адносіны больш як з 300 выдавецтвамі Англіі, Францыі, Германіі, Расіі, Канады і яшчэ іншых дзесяці краін. Мы вельмі шмат выдаём класічнай літаратуры іншых краін. Дарэчы, як правіла, робім гэта па рэкамендацыі сваіх замежных калег. Напрыклад, летас выпускалі зборнік вершаў вядомага албанскага паэта Дылетэра Алгола “Маці Албанія”. Вершы на кітайскую мову пераклаў спадар Чжэн Энбо. У зборніку — 100 вершаў і 5 пэам. Гэтая кніга выйшла ў рамках рэалізацыі “Праекта перакладу і публікацыі класічных літаратурных твораў Кітая і Албаніі”. Спадажымся, што ў бліжэйшы час выпусцім і новыя пераклады класічнай беларускай літаратуры.

— **Наколькі ўважлівыя сёння кітайцы да замежнай літаратуры? Або ўсё-такі яны аддаюць перавагу сваёй нацыянальнай літаратуры?**

— Я думаю, што кітайцы таксама любяць замежную літаратуру, як лю-

бяць і сваю, кітайскую. Наш чытач і наш выдавец разумеюць, што творы нясуць у сабе важныя мастацкія, грамадскія ідэі, незалежна ад таго, на якой мове яны напісаны. Сапраўдныя мастацкія творы — адлюстраванні тых характэрных рыс, якія могуць расказаць пра час і прастору, глыбокае асэнсаванне аўтарамі чалавечага жыцця, адносін грамадства і мастацтва. Сур’ёзныя кнігі ўвабралі ў сябе досвед чалавечага жыцця на працягу многіх стагоддзяў. Досвед, без ведання якога нельга рухацца па шляху чалавечага развіцця і прагрэсу.

Нашы папярэднікі казалі: не марнуйце залаты час на бессэнсоўныя справы. Адзіна карысны занятак у гэтым жыцці — гэта чытанне. Павага да чытання ўжо традыцыйная на працягу некалькіх тысячагоддзяў кітайскага жыцця.

Так, некалі з’яўлялася пэўная насцярожанасць у адносінах да замежнай кнігі. У апошнія гады кітайцы выяўляюць асаблівую цярыпнасць да замежных літаратур, павышаецца градус прыняцця замежных пісьменнікаў. Вядома ж, існуе і нямала праблем. Часам цэлыя літаратуры аказваюцца “за бортам” кітайскай увагі. Але якраз у “Вуайінаншэ” такая місія і задача: “Запісваць чалавечую цывілізацыю, злучаць культуры розных народаў у адзіную сусветную культуру”. Мы

імкнёмся разарваць моўныя бар’еры, умацаваць літаратурныя і культурныя сувязі паміж Кітаем і іншымі краінамі. І для гэтага ствараем, мадэлюем спрыяльнае асяроддзе. Сама структура нашага выдавецтва дазваляе рабіць гэта даволі эфектыўна і з карысцю для Кітая ды іншых краін-партнёраў.

— **Паважаны спадар Пэн, дазвольце задаць некалькі кароткіх пытанняў у плане бліц-апытання... Назавіце свайго любімага пісьменніка. З ліку кітайскіх аўтараў...**

— Мой самы любімы пісьменнік — гэта празаік, публіцыст, літаратуразнаўца Лу Сінь. Ён нарадзіўся ў 1881 годзе, памёр у 1936-м...

— **Беларускі скульптар Заір Азгур шмат дзесяцігоддзяў назад вылепіў яго бюст...**

— Прызнацца, не ведаў пра гэта. Лу Сінь — сучаснік няпростага, самага гістарычна важнага адрэзка кітайскай гісторыі. Адрэзка пераўтварэнняў... Ён — цудоўны літаратуразнаўца, адзін з заснавальнікаў сучаснай кітайскай літаратуры. Вялікі мысліцель. Усё жыццё прысвяціў разгляду праблем кітайскага грамадскага жыцця. Вялікі рэвалюцыянер, ён адважыўся змагацца са старым змрочным часам, захоплена заахвочваў многія ініцыятывы патрыятычна настроенай моладзі.

— **А ваш любімы замежны пісьменнік?**

БЕЛТА

▶ Натарыяльнае заверанае сяброўства

Натарыусы Беларусі і Кітая сустрэліся ў Мінску і дамовіліся аб правядзенні сумесных семінараў і трэнінгаў

Акрамя гэтага, кітайскія юрысты правялі рабочыя сустрэчы ў Адміністрацыі Прэзідэнта і Міністэрстве юстыцыі. Бакі абмеркавалі заканадаўства, якое рэгулюе натарыяльную дзейнасць у дзвюх краінах, а таксама шэраг асаблівасцяў кітайскай прававой сістэмы, якія аказаліся цікавыя прадстаўнікам беларускай натарыяльнай супольнасці. Кітайцы дамовіліся з кіраўніцтвам Беларускай натарыяльнай палаты аб умацаванні супрацоўніцтва паміж натарыятамі дзвюх дзяржаў.

На думку ўдзельнікаў сустрэчы, для эфектыўнага ўзаемадзеяння неабходна вывучыць умовы і асаблівасці работы натарыуса ў абедзвюх сістэмах, чаго можна дасягнуць, арганізуючы і праводзячы сумесныя канферэнцыі і навучальныя семінары. Госці наведалі Штатфункцыянальны цэнтр Беларускай натарыяльнай палаты, дзе праводзяцца трэнінгі для натарыусаў, а таксама пазнаёміліся з работай натарыяльных архіваў Мінскай абласной і Мінскай гарадской натарыяльных акруг. Таксама дэлегацыя кітайскіх натарыусаў пабывала ў Першай Мінскай гарадской натарыяльнай канторы, дзе пазнаёмілася з арганізацыяй работы сваіх беларускіх калег.

— Француз Рамэн Ралан. Справа ў тым, што я атрымаў універсітэцкую адукацыю па спецыяльнасці “французкая мова”. Добра знаёмы з французкай літаратурай розных стагоддзяў. Сярод мноства цікавых французскіх пісьменнікаў мне больш за ўсё даспадобы творчасць Рамэна Ралана. Ён жыве ў час, азмрочаны Першай і Другой сусветнымі войнамі. Але гэта не перашкодзіла яму праслаўляць ідэалы гуманізму, імкнення чалавека, чалавецтва да добрага і прыгожага. Ён імкнуўся аднаўляць грамадскую мараль, разумеў, як шмат ад гэтага залежыць у цэлым само паняцце захавання жыцця на нашай планеце. Гэта Рамэн Ралан сказаў, што “ў свеце толькі адзін гераізм: любіць жыццё па-ранейшаму пасля таго, калі ты ўсвядоміш рэальнасці жыцця”. І гэтая фраза — мой жыццёвы дэвіз.

— **Якую кнігу вы неаднаразова перачыталі?**

— Вартая кніга таго, каб яшчэ вярнуцца да яе паўторнага прачытання, ці не, — гэта вельмі важны крытэрыў у ацэнцы кнігі. Я лічу, што такіх кніг існуе даволі шмат. І, напэўна, у кожнага — свае, згодна з яго светапоглядам, — прыхільнасці да паўторнага чытання. З назапашваннем жыццёвага досведу ў розным узросце мы пры чытанні адных і тых жа кніг атрымліваем розныя ўражанні. Кожны раз бачым нешта новае. Знаходзім тыя дэталі, якія ў нейкі

час упусцілі. Для мяне такія кнігамі з’яўляюцца “Сон у чырвоным цераме” і “Вайна і мір”.

— **З кім у кітайскай паэзіі вы параўналі б Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна?**

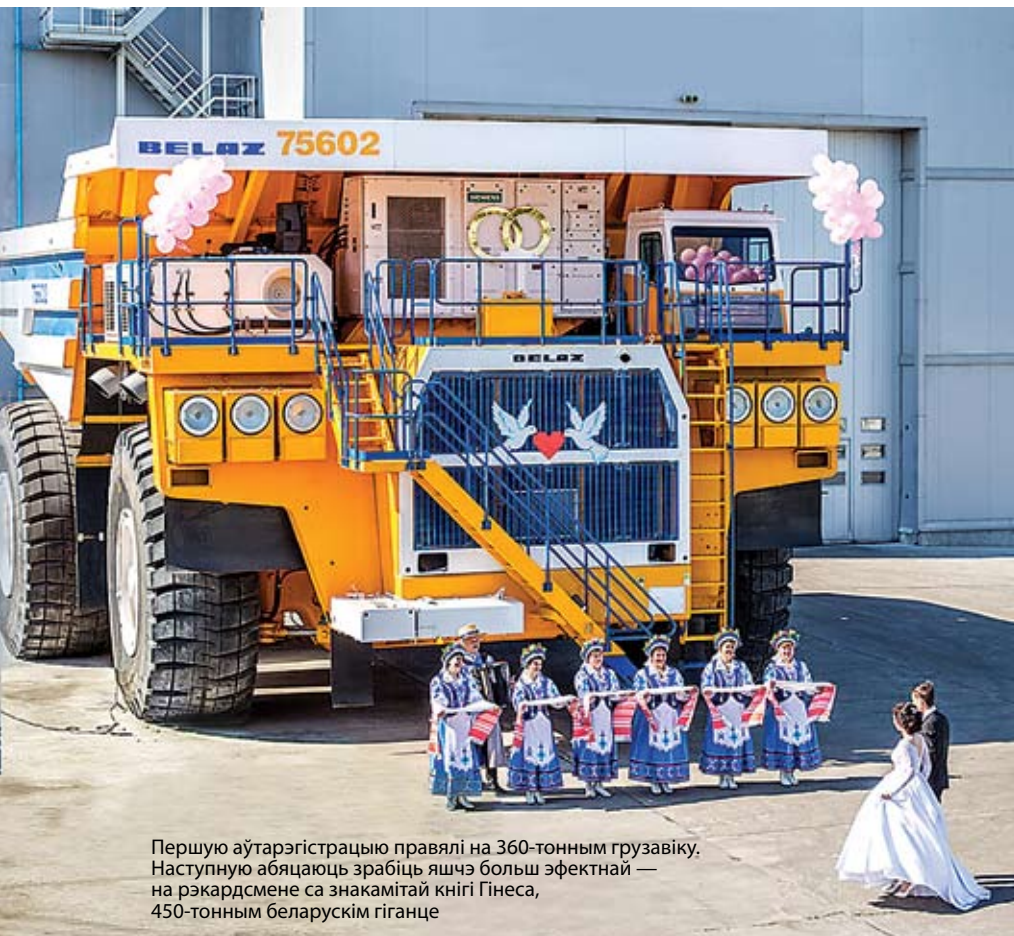
— Лі Бо і Пушкін з’яўляюцца самымі вядомымі ў свеце рамантычнымі паэтамі. Мы называем Лі Бо “геніем паэзіі”. Пра Пушкіна часам гавораць так: “Сонца ў рускай літаратуры”. Розніца паміж імі — у стагоддзі. Але ў іх шмат агульнага, велічыня таленту злучыла іх і для мяне. Іх вершы напоўнены прычальнымі фантазіямі. У іх паэзіі галоўнае месца адведзена праслаўленню свабоды, памкненням да высокіх мар. І абодва пражылі неспакойнае, але велічнае па змесце, насычанае падзеямі жыццё.

— **Якую кнігу замежнага аўтара вы параілі б прачытаць кожнаму кітайцу?**

— Думаю, што трэба абавязкова хоць бы раз у жыцці прачытаць “Гарганцюа і Пантагруэль”. Там хапае і смеласці, і мудрасці, і жалю, і смутку.

А цяпер я імкнуся адкрываць усё новае і новыя кнігі беларускіх пісьменнікаў. Спадзяюся, што наша выдавецтва зможа шмат зрабіць, каб наблізіць кітайцаў да асэнсавання Беларусі праз добрыя і знакавыя кнігі беларускіх аўтараў.

Гутарыў Аляксандр **Карлюкевіч**
Пекін — Мінск

Першую аўтарэгістрацыю правялі на 360-тонным грузавіку. Наступную абяцаюць зрабіць яшчэ больш эфектнай — на рэкардсмене са знакамітай кнігі Гінеса, 450-тонным беларускім гіганце

Магутны “БелАЗ” злучае сэрцы

Маладыя згулялі вяселле на палубе аднаго з самых вялікіх самазвалаў у свеце

— Горка! — крычалі госці. Але жаніх з нявестай з вышыні велізарнай машыны іх амаль не чулі.

У Жодзіне прывыклі да дзіўных рэчаў: колы большыя за чалавечы рост, грузавікі памерам з дом, трукі каскадзёраў, якія прыязджаюць сюды дзеля гэтых дзіўных машын. Але, каб

самазвал ператварыўся ў загс, — такое амаль за 70-гадовую гісторыю “БелАЗа” ўпершыню.

— Ідэя, каб наша сумеснае жыццё пачалося з такога сюрпрызу, спадабалася, — гавораць маладыя Арцём і Крысціна Талашко. — Упэўненыя, што гэты досвед многія сябры возьмуць на ўзбраенне.

Чаму распісаліся не ў звычайным загсе? Усё проста. Арцём і Крысціна абодва працуюць на Беларускай аўтамабільным заводзе інжынерамі ва ўпраўленні галоўнага тэхнолага. Таму, калі ім прапанавалі адзначыць падзею на 360-тонным кар’ерным самазвале, доўга не думалі.

Дарэчы, пазнаёміліся будучыя муж і жонка таксама на заводзе.

— Я яшчэ студэнткай была, і мне спатрэбілася дапамога ў падрыхтоўцы да іспытаў. Сябры параілі маладога інжынера з БелАЗа. Гэта быў Арцём, — успамінае Крысціна. — А пасля ВНУ сама трапіла ў Жодзіна — Арцём узяў шэфства ўжо на працы. Калегі жартуюць: выгадаваў сабе нявесту!

На самай справе сямейных пар на заводзе шмат, як, зрэшты, і працоўных дынастый. Традыцыі тут любяць.

— Цяпер у Жодзіна можа з’явіцца яшчэ адно папулярнае месца для вяязных рэгістрацый шлюбу, — лічыць начальнік аддзела ЗАГС Жодзінскага гарвыканкама Марына Кухто. — Традыцыя рабіць прапанову рукі і сэрца і дарыць кальцо на палубе шматтонніка ўжо ёсць. Чаму б не пакласці пачатак яшчэ адной — незвычайнай цырымоніі шлюбу на вышыні сямі метраў!

Таццяна Барысава

Дарэчы

Што яшчэ можна зрабіць на заводзе

■ Убачыць самы вялікі ў свеце кар’ерны самазвал грузавы 450 тон, занесены ў Кнігу рэкордаў Гінеса.

■ Пракаціцца па выпрабавальным трэку на 130-тоннай машыне. Падарункавы сертыфікат на “пакатушкі” стаў адным з самых папулярных у горадзе.

■ У дні навагодніх канікул сустрэцца з белазаўскім Дзедам Марозам.

■ У Дзень святога Валянціна закаханыя могуць зрабіць прапанову рукі і сэрца на палубе кар’ернага самазвала, а цяпер і правесці тут вясельную цырымонію.

▶ Па Млечным Шляху Царфіна і Суціна

Адукацыйны арт-цэнтр “Вулей” у невялікіх Смілавічах — натхняльны прыклад партнёрства дзяржавы і прыватнага бізнесу

Год назад мясцовую дзіцячую выяўленчую студыю ўзяў пад сваё фінансаванне крыло Белгазпрамбанк, вядомы ў бізнес-колах знаўца і прыхільнік акадэмічнага жывапісу. Праект атрымаў назву “Вулей” — на манер знакамітага парызскага мастацкага асяроддзя — і ператварыўся ў прастору для дзяцей, дзе няма ніякіх абмежаванняў у творчых тэхніках і мастацкіх жанрах. Методыку навучання распрацоўвалі спецыялісты з Нацыянальнага мастацкага музея, правядзенню экскурсій і арганізацыі майстар-класаў садзейнічаў усё той жа Белгазпрамбанк. Вынікі ўражваюць: 28 прац, выкананых у тэхніцы акварэлі і халоднага баціка, на днях атрымалі часовую прапіску ў святая святых — мін-

скім Палацы мастацтва, дзе, як справядліва зазначыў старшыня праўлення Белгазпрамбанка Віктар Бабарыка, выстаўляецца не кожны сталы і прафесійны мастак:

— Калі мы ўзяліся за гэты праект, разумелі ўсю адказнасць. Бо менавіта гэтым дзецім наканавана скласці заўтрашнюю славу нашай краіне. Сімвалічна, што арт-праект “Вулей” з’явіўся менавіта ў Смілавічах, на радзіме Хаіма Суціна і Шрагі Царфіна. І сёння ў юных смілавіцкіх талентаў ёсць магчымасць дасягнуць таго, што зрабілі іх цяпер ужо калегі.

Зорныя арбіты Пятра Клімука

Першаму беларускаму касманаўту — 75

У дзяцінстве ён марыў пакарыць космас, і ў адрозненне ад большасці хлапчукоў яму гэта ўдалося. На рахунку Клімука тры палёты. У космасе ён правёў 78 дзён 18 гадзін 18 хвілін і 42 секунды. Нядаўна легендарнага юбіляра ўшаноўвалі на роднай зямлі.

Перапоўненая актавая зала Брэсцкага гарвыканкама Пятра Клімука сустракала авацыяй. Герой свята эмоцый не хаваў — прыезд на радзіму для яго самы дарагі падарунак:

— Я паспеў сустрэцца са сваякамі, сябрамі. Для мяне гэтыя моманты — самае вялікае шчасце.

Пеця Клімук нарадзіўся ў ліхі ваенны 1942 год. У хуткім часе яго бацьку прызвалі ў армію. Дадому ён не вярнуўся — загінуў у баях пад польскім Радамам. На брацкай магіле ўсталявана пліта, на якой сярод іншых імёнаў і прозвішчаў выбіта: “Ілья Клімук, бацька касманаўта”.

Першы палёт Пётр Клімук здзейсніў у 1973 годзе на караблі “Саюз-13”.

Другі — у 1975-м на “Саюзе-18-2”. А трэцім стаў палёт у 1978 годзе ў якасці камандзіра міжнароднага экіпажа на касмічным караблі “Саюз-30”. Сёння Пётр Ільіч жыве ў Маскве, але сваю малую радзіму не забывае. Ад імя жыхароў Брэстчыны касманаўту падзякаваў старшыня аблвыканкама Анатоля Ліс:

— Мы ганарымся тым, што першы беларускі касманаўт нарадзіўся менавіта ў Брэсцкай вобласці. Дзякуючы вам пра існаванне невялікай вёсчкі Камароўкі даведаліся не толькі ва ўсім Савецкім Саюзе, але і за яго межамі. Прыемна, што свой юбілей вы сустракаеце на радзіме, у асяроддзі блізкіх людзей.

Свайго сябра са сцэны павіншаваў і Герой Беларусі Пётр Пракаповіч:

— Жыццё Пятра Клімука — прыклад для ўсёй нашай моладзі. Прыклад таго, як многа можна дасягнуць, калі ў чалавека ёсць мара, калі на шляху да яе ён не здаецца і не пасуе перад цяжкасцямі.

Павел **Лосіч**

І вы, блакітныя мундзіры...

**Беларускія селекцыянеры
стварылі фіялетавую, сінюю
і чырвоную бульбу**

Лепшая за брокалі ды шпінат

У лабараторыі Навукова-практычнага цэнтра НАН па бульбаводстве і плодаагародніцтве работа кіпіць. Ва ўсіх сэнсах. Супрацоўніцы ювелірна наразаюць бульбу і кідаюць у фрыжюрніцу з алеем. Праз пару хвілін на талерцы — гара разнаколерных хрумсткіх чыпсаў: фіялетавыя, сінія, чырвоныя, жоўтыя...

Праводзім эксперымент. У каструлю кідаем мясцовы цуд — бульбу а-ля баклажан, ставім на павольны агонь. Праз паўгадзіны дастаем — цуд, дыг толькі! — колер не знік. Значыць, і праўда, не фарбавальнікі.

— Каб не гублялася яркасць, ёсць адзін сакрэт, — гавораць мясцовыя лабаранткі. — Саліць ваду ў самым пачатку гатавання.

На смак экзатычная бульба нічым не адрозніваецца ад звычайнай, а вось па карыснасці пераплюнула здорава. Па ўтрыманні карысных і пажыўных рэчываў яе ставяць у адзін шэраг з брокалі, брусэльскай капустай, шпінатам і балгарскім перцам. Пры гэтым сок каляровых клубняў — натуральны харчовы фарбавальнік, які ў вытворчасці прадуктаў можа замяніць хімію.

— Каляровыя гатункі — знаходка не толькі для страўніка, але і для кашалька. Яны будуць значна таннейшыя за за-

возныя, раскажаў доктар сельскагаспадарчых навук галоўны навуковы супрацоўнік цэнтра Георгій Піскун. — Для беларусаў — сур’ёзны довад на іх карысць. Бо прыкладна трэць усіх страў, якія з’яўляюцца на нашым stole, прыгатаваныя з бульбы. Нездарма нас называюць “бульбашамі”. Паводле статыстыкі, у год на аднаго беларуса вырошчваецца амаль шэсцьсот кіло бульбы, а ядзім мы ў год прыкладна па 180 кілаграмаў. Гэта самыя высокія паказчыкі ва ўсім свеце. Расіяне, напрыклад, за год з’ядаюць усяго па сто кілаграмаў.

Са 150 тысяч проб — адзін гатунак

Гатункі з чырвонай, сіняй ці ружовай лупінай і начынкай — ноу-хау ў селекцыі бульбы. Доследы актыўна вядуць у Японіі, Кітаі, ЗША. Нашы навукоўцы ад сусветных тэндэнцый не адстаюць.

Дзякуючы чаму ўзнікае такая рознакаляровасць? Прывычныя клубні фарбуюць асаблівыя пігменты — антацыяны. Гэтыя рэчывы, трапляючы ў арганізм, могуць блакіраваць развіццё сур’ёзных хвароб: атэрасклерозу, сардэчных захворванняў, катаракты.

Беларускія селекцыянеры скрыжавалі дзікую каляровую бульбу, якая расце

ў тропіках Паўднёвай Амерыкі, з культурнымі гатункамі. Экзатычнымі клубнямі з калегамі падзяліліся навукоўцы з Санкт-пецярбургскага Усерасійскага інстытута раслінаводства імя Вавілава.

**З каляровай
бульбы можна
прыгатаваць усе
тыя ж стравы,
што і са
звычайнай. Толькі
яны будуць больш
карысныя**

Новыя стандарты вядуць да прагрэсу

Фермеры Мінскай і Гродзенскай абласцей пераходзяць на арганічнае земляробства па еўрапейскіх стандартах

Фермерскія гаспадаркі і сельгасвытворцы Смагонскага і Ашмянскага раёнаў Гродзенскай вобласці і Валожынскага раёна Мінскай вобласці пераходзяць на еўрапейскія стандарты ў вядзенні арганічнай сельскай гаспадаркі дзякуючы пилотнай ініцыятыве ў рамках маштабнага праекта “Садзейнічанне пераходу Рэспублікі Беларусь да “зялёнай” эканомікі”, фінансуемага Еўрапейскім саюзам і рэалізуемага Праграмай развіцця ААН у партнёрстве з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Беларусі.

Адным з ключавых удзельнікаў ініцыятывы стала фермерская гаспадарка “Вермі Экапрадукт”. Для пагрэбаў гаспадаркі за сродкі ЕС было закуплена і ўсталявана селггасабсталяванне, якое дало магчымасць пашырыць вытворчасць вадкіх гумінавых угнаенняў для арганічнага земляробства з 500 да 2000 літраў у сезон. 19 найменняў прадукцыі, што выпускае “Вермі Экапрадукт”, пасляхова прайшлі арганічную сертыфікацыю на адпаведнасць стандартам Еўрапейскага саюза.

Досвед сертыфікацыі па стандартах ЕС быў распаўсюджаны на іншыя фермерскія гаспадаркі. Гэта дапамагло ім перайсці на арганічнае земляробства і дасягнуць экалагічнага, эканамічнага і сацыяльнага эфекту.

Пасля правядзення шэрага навучальных трэнінгаў з прыцягненнем замежных экспертаў па арганічным земляробстве тры фермерскія гаспадаркі — “Крыніца-Пра”, “Агра-Вастара” і “Амагер” — ужо сёння тэстуюць на сваіх плошчах гумінавыя ўгнаенні, вырабленыя фермерамі “Вермі Экапрадукт”, пераймаючы досвед вядзення арганічнага земляробства па стандартах ЕС. Гаспадаркі вядуць работу па рэкультывацыі глеб, якія выкарыстоўваліся для вядзення традыцыйнай сельскай гаспадаркі, рыхтуючы іх да больш прагрэсіўнага земляробства.

Новыя ўгнаенні выдатна падыходзяць для экалагічнага земляробства, могуць уносіцца ў глебу, якая прайшла арганічную сертыфікацыю, і дазваляць беларускім фермерскім

гаспадаркам замяніць больш дарагія імпортныя ўгнаенні на мясцовы аналаг.

Аляксандр
Піменаў

— Пасля цвіцення на бульбе з’яўляюцца ягады, у якіх хаваецца маленькае насенне, падобнае да льянога, — тлумачыць Георгій Піскун. — Выбіраем, прамываем, добраўка прасушваем. Высаджваем у цяпліцы. Увосень збіраем і захоўваем ураджай, а ўвесну зноў высаджваем. Каб атрымаць адзін гатунак, перабіраем каля 150 тысяч сеянцаў! Застаюцца лепшыя. Працэс доўгі — гадоў дзевяць. Кожная расліна ўнікальная не толькі па форме, але і па колеры лупіны і мякаці, па смаку, устойлівасці да шкоднікаў і хвароб. Ад скрыжавання да таго моманту, калі ўнясуць гатунак у дзяржрэстр, праходзіць каля дванаццаці гадоў.

Глядзі ў корань

За апошнія пяць гадоў беларускія навукоўцы стварылі больш за дзесяць гатункаў бульбы. “Журавінка”, “уладар”, “волат” — кожнаму даюць назву з нацыянальным каларытам.

— Каб лёгка пазнавалі за мяжой, — тлумачыць Піскун. — Адзін з самых папулярных — “скарб”. Ім засеяна каля трэці нашых палёў. Яго ж у асноўным закупляюць расіяне. Добра захоўваецца ў цёплых скляпах, доўга не прарастае. Гаспадыні ведаюць, з яго атрымліваюцца румяныя дранікі.

Бульба ў Беларусі — адна з самых даходных крыніц экспарту. Летась за мяжу пайшло каля трохсот тысяч тон.

— У Малдове бяруць толькі з чырвонай лупінай, тады як беларусы на такую глядзяць і думаюць, што кармавая і нясмачная. Глупства! “Здабытак” папулярны ў Еўрасаюзе. З яго там робяць крухмал. У гэтым выглядзе яго амаль у два разы больш, чым у звычайным сталовым, — гаворыць навуковец.

Беларускія вытворцы чыпсаў, фры, сухога пюрэ чакаюць не дачакаюцца, калі пусцяць у справу яркія навінкі. Ды і дачнікам не цярыцца пасадзіць іх на сваіх участках. Давядзецца трохі пачакаць. Эксперыментальныя гатункі пойдуць у народ толькі праз два гады.

Крысціна Хілько

Турыстычны шлях з гістарычным падтэкстам

Па легендарным гандлёвым шляху ў X-XII стагоддзях варагі-вікінгі са Скандынавіі траплялі ў Канстанцінопаль з Балтыйскага мора ў Чорнае па рэках — Заходняй Дзвіне і Дняпры. Аматары водных падарожжаў спрабуюць паўтарыць шлях адважных продкаў. Калі не ўвесь, то хоць бы частку маршруту. Асаблівай папулярнасцю карыстаецца сплаў на байдарках ці іншых плавальных сродках. Але да такіх “круізаў” прыстасаваны не кожны, таму мы прапануём праехаць уздоўж Заходняй Дзвіны (якая бярэ пачатак на Валдаі) — па маршруце Верхнядзвінск — Дзісна — Полацк — Віцебск на аўтамабілі. Балазе беларускія дарогі дазваляюць зрабіць гэта з камфортам.

Верхнядзвінск

40
KM

1 Адпачыць у запаведных месцах

Поўнач Беларусі — дзіўныя землі. Вялікая частка тэрыторыі пакрыта лясамі, у якіх прывольна сябе адчувае разнастайная дзічына. Шмат прыгожых азёр, багатых на

рыбу. Аматары палявання і рыбалкі без трафeya не застануцца. Не засуюць тут і тья, хто любіць збіраць грыбы і ягады. Тут іх — безліч.

У Верхнядзвінску, як і ў іншых пунктах нашага маршруту, можна ўладкавацца ў камфартальнай гасцініцы ці ў адной са шматлікіх агра-сядзіб у наваколлі. Ціхі, спакойны адпачынак на беразе Заходняй Дзвіны або чудаўнага возера Асвея дасць зарад унутранай стабільнасці

Міёры

Дзісна

Наваполацк

Полацк

53
KM

Беларуская частка “Вялікага шляху”

— — Аўтадарога

— Рака Заходняя Дзвіна

на многія месяцы наперад. Аматараў даўніны зацікавяць прыгожыя храмы, якіх тут захавалася нямала. Велічны неагатычны касцёл у Сар’і здзіўляе ажурнасцю і магутнасцю. А касцёл у Росіцы дагэтуль выклікае спрэчкі — неаготыка гэта ці неараманскі стыль. Ёсць магчымасць выказаць сваё аўтарытэтнае меркаванне.

Помнік і абеліскі тут — на кожным скрыжаванні. Яны могуць многае расказаць пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў Беларусі. Асвейскага трагедыя — гэта калі ў лютыя маразы лютага 1943 года карнікі за тыдзень спалілі больш за 250 вёсак, многія разам з жыхарамі.

2 Вярнуцца на радзіму аўтара “пунсовых ветразяў”

Наступны пункт маршруту — самы маленькі горад Беларусі Дзісна. У ім пражывае крыху больш за 1,5 тысячы чалавек. Аднак у горада багатая гісторыя: на вялікім востраве, дзе ў Заходнюю Дзвіну ўпадае Дзісна, сяліліся яшчэ старажытныя людзі. У часы Івана Грознага сярод вод стаяў замак, пабудаваны Стэфанам Баторыем. Абарончыя валы захаваліся да нашых дзён. У савецкія часы ў горадзе здымалі такія вядомыя фільмы, як “Дзяржаўная граніца”, “Людзі на балоце”, “Чорная бяроза” ды інш. Горад быў цэнтрам гандлю на беразе вялікай суднаходнай ракі і працвітаў. Пра “сытыя” часы нагадваюць тыпова купецкія цагляныя будынкi характэрнай архітэктуры і брукаваныя каменем дарогі. У горадзе захаваліся домік бацькі вядомага пісьменніка Аляксандра Грына і самы

с т а р ы
д з е ю -

чы чыгуначны мост цераз раку. Мясцовыя ўлады яшчэ гадоў дзесяць назад аб’явілі турызм адным з прыярытэтаў для развіцця рэгіёнаў, і кожнага турыста ў Дзісне сустракаюць як роднага.

3 Ненадоўга стаць неандэртальцам

Для гэтага дастаткова здзейсніць пешы шпацыр у дзікую прыроду ў кампаніі з супрацоўнікамі Рэспубліканскага ландшафтнага заказніка “Ельня”. Ельня — гэта буйнейшае ў Еўропе верхавое балота, якое захавалася ў першародным выглядзе. Такія месцы яшчэ называюць лёгкімі еўрапейскага кантынента. Гэта ўнікальнае месца. Тут ёсць практычна ўсе віды раслін і жывёл, якія сустракаюцца на балотах Беларусі. Нават такія рэдкія, як чорны бусел і арлан-белахвост. Арнітолагі вас хутка навучаць адрозніваць куліка ад вальдшнепа. На тэрыторыі заказніка таксама дазволены аматарскае рыбалоўства і паляванне. Ёсць пракат неабходнага рыштунку.

4 Наведаць горад-музей Полацк

Пабываць на Віцебшчыне і не наведаць Полацк — самы старажытны горад Беларусі — вялікая памылка. Горад-музей знакамiты сваім Спас-Еўфрасіннеўскім манастыром, заснаваным амаль 1000 гадоў назад Прападобнай Еўфрасінняй Полацкай. Пабываць у келлі, дзе жыла гэтая святая жанчына, прыпасці да срэбнай ракі з яе мошчамі. Тут асабліва спакойная атмасфера намоленага месца. Наведванне храмаў манастыра заспакойвае смутак, зводзіць на нішто жыццёвыя праблемы, вяртае душэўную раўнавагу. А як не паглядзець цудоўны Сафійскі сабор, які белай птушкай лунае над высокім берагам Заходняй Дзвіны? Наведванне мясцовых музеяў, якіх у горадзе больш за дзясятка, — гэта экспедыцыя не на адзін дзень. Прычым многія з іх размешчаны ў вельмі цікавых будынках. Краязнаўчы

— у старажытнай лютэранскай кірсе, Музей кнігадрукавання і Музей-бібліятэка Сімяона Полацкага, настаўніка дзяцей цара Аляксея Міхайлавіча, — у будынку былога Багаяўленскага манастыра, Музей прыроды — у воданапорнай вежы, якая адслужыла сваё. А ўжо помнікаў, якія адносяцца да розных эпох, у горадзе не пералічыць. Асабліва папулярны ў расійскіх турыстаў — помнік літары “ў” — “у нескладовае”, якой, як і “і”, няма ў рускай мове. І характэрны знак на гарадской плошчы — на месцы, які паказвае цэнтр Еўропы. Тут абавязкова трэба сфатаграфавання і атрымаць сертыфікат, які засведчыць ваша знаходжанне ў такім дзіўным месцы.

5 Пафестываліць у Віцебску

Канчатковым пунктам падарожжа можа стаць Віцебск — неафіцыйная культурная сталіца Беларусі, радзіма знакамітага “Славянскага базару ў Віцебску”. Дарэчы, калі захочаце, вы можаце прымеркаваць сваё падарожжа “з варагаў у грэкі” да яго пачатку. Цудоўнае свята стартуе роўна праз тры тыдні. Галоўнае — загадзя зарэзерваваць месца ў гатэлі. А ўжо сумаваць вам сапраўды не давядзецца. У праграме грандыёзнага пяцідзённага амаль кругласутачнага фестывалю — канцэрты зорак, конкурс тэатральных пастацовак, шматлікія выставы, Фэст вулічнага мастацтва, Горад майстроў — з масай экзатычных вырабаў і сувеніраў. Добры шанц убачыць Беларусь старадаўнюю, з галавой ақунуцца ў шматаблічнае народнае мастацтва, промыслы і традыцыі. А гурманам — паспрабаваць усе вынаходствы сапраўднай беларускай кухні.

Герман Маскаленка

Салодкае вяртанне Аляксандры

У небагатым на падзеі беларускім кіно падзея: карціна “Салодкае развітанне Веры” атрымала ўзнагароду на фестывалі ў Х’юстане ў намінацыі “Рамантычныя гульнявыя мастацкія фільмы”. Не “Оскар” і не “Залатая пальмавая галіна”, вядома, але хоць нешта. Мы сустрэліся з Аляксандрай Бутар, каб даведацца, куды знікла рэжысёр, якая яшчэ тры гады назад лічылася галоўнай надзеяй беларускага кіно, і радавацца ці засмучацца амерыканскай узнагародзе?

— Вы, калі здымалі гэты фільм, гаварылі, што хочаце зрабіць фестывальнае кіно. Але ў выніку яму так і не ўдалося паездзіць па свеце. Што ў вас цяпер пераважае: шкадаванне ад гэтага ці ўсё ж радасць ад таго, што хоць нейкая ўзнагарода яму дасталася, няхай і праз два гады?

— Я не столькі радуся ўзнагародзе, колькі прыемна, што карціну паглядзелі амерыканцы. І дзіўна, што яна ім спадабалася. Але, вядома, ёсць шкадаванне ад таго, што “Беларусь-фільм” упусціў гэты фільм, маю на ўвазе яго фестывальнае жыццё. Тады якраз мянялася кіраўніцтва, ён згубіўся і ніхто ім не займаўся. І толькі з абнаўленнем маркетынгавага аддзела яго паднялі з паліцы і адправілі на фестываль.

Памятаю, яшчэ на прэм’еры нам усё раілі яго паказваць на фестывалях. Але фільм не мая ўласнасць, я не маю права ім распараджацца. Таму вось такі ў яго лёс. Хоць, калі б мне даручылі прасоўванне сваёй карціны, думаю, яна павандравала б значна больш.

— Чым займаліся гэтыя два гады?

— Пасля дзвюх карцін я вельмі стамілася, знайшла сабе крыху іншы занятак — адкрыла сваю кінашколу. Толькі цяпер адчуваю, што я адпачыла і мне зноў хочацца здымаць кіно. Але не як рэжысёру, а як прадзюсару. За гэтыя два гады заняткаў з хлопцамі і дзяўчатамі ўсвядоміла, што хачу паспрабаваць сябе ў іншай якасці. Мне гэта цікава. Цяпер якраз рыхтуем мой першы прадзюсарскі праект, думаю, восенню яго пакажам.

— Вы ж збіраліся зняць фільм “Радавыя” паводле аднайменнай п’есы Аляксея Дударова...

— Я з самага пачатку разумела, што з гэтай тэмай будзе цяжка прабіцца. У нас ужо наеліся вайной. Я звярталася і ў Германію, але там гэтую тэму таксама не захацелі чапаць. Ну і трэба разумець, што хачу зняць гэты фільм не за тры капейкі — гэта дарагі праект. Буду і далей шукаць варыянты. Цяпер, дарэчы, перакладаем яго на англійскую мову. І называцца фільм будзе не “Радавыя”, а “Герой”. Аляксей Дудароў не супраць, дакладней, ён нават сам сказаў, што наш сцэнарый атрымаўся па матывах яго п’есы і мае права называцца арыгінальным творам. У нас іншыя імёны, зменены падзеі, але засталіся дудароўскія характары.

— Хачу зразумець: рэжысёр і аўтар сцэнарыя Аляксандра Бутар спакойна аддасць гэтую работу іншаму рэжысёру?

— “Героя” — не. Яго я ўсё ж хачу зняць сама. Што датычыцца малабюджэтнага кіно, то ў мяне мара, а дакладней, нават мэта, каб кінашкола кожны год улетку запускала маленькі поўнамэтражны фільм. Я буду прадзюсіраваць, а маладыя людзі, якія ў мяне вучацца, здымаць.

Разумеецца, калі я буду нешта здымаць, то яно павінна быць значна мацнейшае за тое, што я ўжо рабіла. Адчуваю, што “Герой” такім якраз і можа атрымацца.

— Адкрыццё кінашколы — вымушаны крок, таму што іншай работы не было?

— Не. У мяне даўно была такая мара. Пачала пра гэта задумвацца яшчэ тады, калі толькі кліпы здымала. Я чалавек свабодалюбівы, незалежны. Хачу сама вырашаць, што здымаць і як здымаць. Мне шмат давялося папрацаваць з рознымі начальнікамі, і ўсё гэта сумны досвед. Складана мець справу з людзьмі, якія дрэнна разбіраюцца ў маёй прафесіі.

— *Разумею, што ў вас ёсць нейкая крыўда на “Беларусьфільм”, ну а раптам зноў званок: “Аляксандра, прыходзьце да нас здымаць кіно!”*

— З “Героем” не паклічуць. Наконт гэтага ў нас была размова. Але я пайшла б, нават калі б гэта быў нечы чужы сцэнарый. Ад вялікага кіно неразумна адмаўляцца. Тым больш у мяне ёсць перавага — я сама пішу. Гэта значыць любы сцэнарый магу дапрацаваць. У мяне ёсць знаёмы, які адмовіўся здымаць толькі таму, што быў слабы сцэнарый. Мне гэтага не зразумець.

— *За беларускім кіно сочыце?*

— Імкнуся бываць на ўсіх незалежных паказах. Цікава глядзець, што людзі робяць у альтэрнатыву “Беларусьфільму”. Пакуль адзіны, хто мяне здзівіў, гэта Міця Сямёнаў-Алейнікаў. Ён быў адным з самых яркіх студэнтаў акцёрскага факультэта нашай Акадэміі мастацтваў, потым скончыў Усерасійскі дзяржаўны інстытут кінематографіі і зняў фільм “Адной крыві”.

— *Чаму на такіх паказах няма работ Аляксандры Бутар?*

— Пакуль не было чаго паказваць. Я толькі прашчупваю хлопцаў і дзяўчат, якія ў мяне вучацца. І калі сумленна, не люблю ўсю гэтую папяровую фестывальную цяганіну. Чаму фільм Міці аб’ехаў паўсвету? Таму што ён звярнуўся ў спецыяльнае агенцтва, якое і прасоўвала яго інтарэсы. І гэта правільна: рэжысёры павінны займацца творчасцю, а не быць менеджарамі.

— *Што думаеце наконт беларускага кіно?*

— Няма добрых сцэнарыстаў. На розных кінаусоўках, дзе я бываю, увесь час абмяркоўваюць, што нам не хапае рэкламы, добрага прасоўвання. Але ўсё не так. Спачатку трэба прафесійна напісаць сцэнарый, потым прафесійна зняць, а потым фільм забяруць з рукамі і нагамі і без рэкламы. У нас такая праблема: мы варымся ў сваім катле і не звяртаем увагі на тое, што адбываецца ў сусветным кінематографіі. Нам трэба вучыцца, пераймаць досвед. Амерыканскі аператар Любецкі здымае з натуральным асвятленнем, без усялякіх прыбораў і атрымлівае “Оскар”, а мы прыганяем фуру абсталявання, а карцінка ўсё роўна ніякая. Мы спрабуем прыдумаць сваю тэхналогію, хоць усё ўжо вынайздзена не намі, трэба толькі пацікавіцца, як гэта робіцца.

Чым амерыканцаў пакарыла “Салодкае развітанне Веры”? Там жа не было нейкага асаблівага крэатыву або тэхнічных наваротаў. Мы проста паказалі чалавечую гісторыю, блізкую і цікавую кожнаму. Так, у нашага кіно ўзнікаюць праблемы ўжо на пачатковым этапе, дарэчы, самым танным, — напісанні сцэнарыя. Словам, не ў грашах справа.

— *Аляксандра, а хто і што, на вашу думку, можа праславіць наша кіно?*

— Простыя і недарагія гісторыі: меладрамы, рамантычныя камедыі. Баевікі, фантастыка, космас — гэта не пра нас, таму што дорага. Паглядзіце, чым сёння чапляе Паўднёвая Карэя. Яны робяць простыя меладрамы, якія папулярныя ва ўсім свеце і каштуюць нядорога. Дарэчы, чула, што цяпер на “Беларусьфільме” новая палітыка: замест фільма за мільён долараў будуць здымаць пяць па дзвесце тысяч. Паглядзім, што атрымаецца. У дарагіх фільмах ты можаш, напрыклад, прыкрыцца крутым акцёрам і класнай графікай, а ў “танных” абавязкова павінна быць сцэнарная “фішка”.

Наталля **Сцяпура**

**Мне шмат давялося
папрацаваць з рознымі
начальнікамі, і ўсё
гэта сумны досвед.
Складана мець справу
з людзьмі, якія дрэнна
разбіраюцца ў маёй
прафесіі**

Нэле Савічэнка-Клімене і Павел Харланчук

Юозаса Будрайціса Аляксандра зняла ў дзвюх сваіх карцінах

Піліпка іграе першую скрыпку

Беларускія кінематаграфісты-аніматары выкарыстоўваюць фальклорныя матывы і штогод збіраюць узнагароды на фестывалях

У кабінце ў старажылаў беларускай анімацыі як у сапраўдных мастакоў — творчы беспарадак: паўсюль сотні малюнкаў мультяшак.

У анімацыйным кіно мастак не проста малюе, ён часткова сам з'яўляецца героем. Ад яго залежыць, як персанаж будзе рухацца, які ў яго будзе выраз твару. У кабінет да мультыплікатара часта ўваходзяць з фразай “Гэта дзверы ў дзіцячую казку?” Вось толькі за дзвярамі хаваюцца не казачныя героі, а тыя, хто іх намаляваў...

Трымаем марку

— Летась мы адзначалі юбілей. Беларускай анімацыі споўнілася 45 гадоў! За гэты час знялі больш за дзвесце работ, — з гонарам гаворыць дырэктар студыі анімацыйных фільмаў Ігар Галіноўскі.

Гісторыя беларускай мультыплікацыі пачалася ў 1971 годзе, калі ў Мінск прыехалі маладыя рэжысёры Уладзімір Голікаў і Марта Лубяннікава, каб зняць лялечны фільм “Нязнайка-паэт”.

Крыху пазней дзякуючы Уладзіміру Голікаву на кінастудыі з'явіўся першы павільён для здымак мультфільмаў. Таму яго і Марту Лубяннікаву па праву называюць “бацькамі беларускай анімацыі”. У 1970-я гады яны падарылі глядачу “Кваку-задаваку” і “Цімку і Дзімку”. Гэта менавіта героі апошняга выканалі адну з самых папулярных дзіцячых песенек усіх часоў — “Дружба крепкая не сломается...”.

— Чым сёння могуць пахваліцца беларускія мультыплікатары?

— Імкнёмся трымаць марку і апраўдваць легендарнае мінулае. Цяпер працуем над анімацыйным мюзіклам “Зоркі сёмага неба”, дзе персанажаў агучваюць знакамітасці з беларускай эстрады. У нашай краіне гэта першы такі праект. Кавалачак магу ўжо паказаць, — дзеліцца Ігар Галіноўскі. На экране — маляўнічыя героі, якія спяваюць на здзіўленне знаёмымі галасамі. — Карціна задумана поўнаметражнай, у 2019 годзе плануем паказаць яе ў кінатэатрах.

У цэлым мы робім упор на адукацыйныя сюжэты. Да прыкладу, цыкл мультфільмаў пра ўзнікненне гербаў беларускіх гарадоў “Аповесць мінулых га-

доў”. Для самых маленькіх глядачоў у нас ёсць серыял “Рыбка па імені Нельга”.

Старыя-новыя тэхналогіі

— Сучасныя метады выкарыстоўваеце?

— На 3D-анімацыю, на жаль, пакуль не хапае сродкаў. Мы ж студыя дзяржаўная. Хоць фінансаванне ў нас не змяншаецца. Ды і прыцягваць фінансы збоку мы можам: зарабляем як здымачная пляцоўка для замежных фірм. Можа здацца, што мы робім “учарашняе” кіно. Але ў свеце да трохмернай анімацыі заўважаецца спад цікавасці, многія знакамітыя мультыплікатары вяртаюцца да класічных тэхнік: малявання, лялек. А якраз гэта наш канёк. Беларускія рэжысёры працуюць з пяском, пластылінам, выразанкай. Але на першым месцы застаюцца маляваныя мультыкі. У кожнай секундзе — 25 кадраў, гэта значыць для дзесяціхвіліннай карціны трэба пяццацца тысяч малюнкаў.

— Нічога сабе! У вас, напэўна, цэлы полк супрацоўнікаў?

— У штаце каля трыццаці чалавек. Большасць мастакоў і кампазітараў

— пазаштатнікі. Многія з іх некалі прыйшлі да нас зусім юнымі, пачыналі як тэхнічныя работнікі. А цяпер іх фільмы ведаюць і любяць не толькі ў нас, але і за мяжой. Напрыклад, у 2013 годзе фільм Алены Пяткевіч пра Ігана Себасцьяна Баха ўзяў “Залатога арла”. А ў 2014 годзе наша студыя атрымала тры першыя прызы на расійскім фестывалі “Залаты Віцязь”. Тады ж мультфільм “Ронда-капрычыёза” Ігара Волчака ўвайшоў у спіс лепшых анімацыйных фільмаў свету на Міжнародным фестывалі анімацыйных фільмаў у Японіі.

Заходнія фільмы, як чыпсы, — смачна, але некарысна

— *Гэта значыць з заходнімі кампаніямі канкурыраваць вы не збіраецеся?*

— Наўрад ці можна назваць заходнюю анімацыю нашымі канкурэнтамі. Усё-такі мы працуем у розных умовах: з рознымі бюджэтамі і ў розных тэхніках. У рэшце рэшт адрозніваюцца мэты, якія мы ставім сабе. Заходнія мультфільмы, як чыпсы і салодкая газіроўка: смачна, але некарысна. Пры ўжыванні ў вялікай колькасці будуць дрэнныя наступствы. Наша анімацыя, хутчэй, нагадвае грэцкую ці аўсяную кашу. Не так прывабна на першы погляд, затое з часам карысць стане відавочнай. Нашы аніматары не працуюць на грані, каб прыцягнуць глядача, як гэта робяць у заходняй анімацыі. У гэтым плане беларускія мультфільмы чымсьці падобныя да тых, што стваралі ў савецкі час.

Ганна Курак

УЛА ДЗІМІТРА ШЛАПАК

▶ Драгуны супраць уланаў

У Мірскім замку час вярнуўся на два стагоддзі назад. Гасцей тут прымаў першы міжнародны ваенна-гістарычны фестываль “Мір-2017”.

Адметнасцю свята стала арэканструкцыя фрагмента першага кавалерыйскага бою ў ліпені 1812 года паміж Рускім імператарскім войскам і вялікай арміяй Напалеона.

Поле бітвы гэтага рэальнага бою паміж рускімі і французамі ў XIX стагоддзі знаходзілася недалёка ад замкавага комплексу. Што ж засталася паміж радкамі ў падручніках па гісторыі? Адказ на гэтае пытанне глядзчы шукалі, ловячы кожны жэст статных кавалераў на раскошных конях і ацэньваючы рамантычныя ўборы прыгожых дам. Госці, якія прыехалі на свята, прызнаваліся, што, глядзячы на клубы дыму ад выбухаў, адчувалі сябе назіральнікамі рэальнай баталіі, акампанавалі якой звон металу, стрэлы старажытнай зброі і падбадзёрлівыя воклічы воінаў “Ма-лай-чы-на!”

Арганізаваць фестываль на тэрыторыі музея дапамаглі Гродзенскі аблвыканкам, Карэліцкі райвыканкам, ваенна-гістарычныя клубы краіны і маладзёжнае грамадскае аб’яднанне “Інтэлект. Інфармацыя. Прагрэс”.

Тым часам

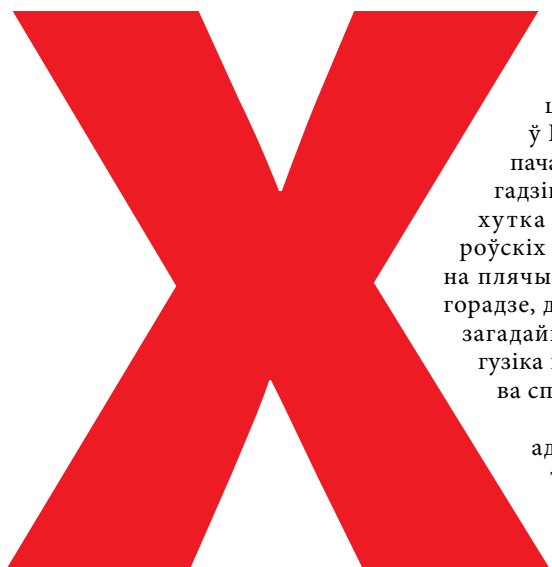
Якія задачы сёння стаяць перад аніматарамі Беларусі, мы спыталі ў кіраўніка Музея гісторыі беларускага кіно Ігара Аўдзева:

— Перш за ўсё наша мультыплікацыя падтрымлівае статус дзяржаўнай кінастудыі “Беларусьфільм”. Айчынныя аніматары часцей за іншых звяртаюцца да нацыянальнай тэматыкі, бяруць за аснову гісторыю і культуру беларускага народа. Выкарыстоўваюць фальклор і нашу літаратуру. У гэтым іх перавага. Мы займаемся папулярызацыяй таго, што за ўсе гады зрабіў беларускі кінамастацтва. У лік лепшых работ, вядома, уваходзяць і многія анімацыйныя стужкі. Без іх у музеі не праходзіць ні дня, асабліва ў перыяд школьных канікул.

Нам усё “да ліхтара”

**У Брэсце адрадзілі
традыцыю запальваць
газавыя ліхтары**

Хочаце, каб ваша жаданне абавязкова збылося? Прыходзьце адвячоркам на пешаходную вуліцу Савецкую ў Брэсце, туды, дзе ў самым яе пачатку ўстаноўлены сімвалічны гадзіннік. І чакайце чараўніка. Ён хутка з’явіцца: у мундзіры пятроўскіх часоў і з жалезнай лясвіцай на плячы. Гэта ліхтаршык, адзіны ў горадзе, ды і ва ўсёй краіне. Хуценька загадайце жаданне і дакраніцеся да гузіка на мундзіры — усё абавязкова спраўдзіцца. Праверана...

Ужо восем гадоў, як у Брэсце адрадзілі гэтую старажытную традыцыю — запальваць на галоўнай пешаходнай вуліцы ў цэнтры горада газавыя ліхтары. А па-

колькі пасады ліхтаршыка, якая існавала яшчэ больш за 100 гадоў назад, у штаце камунальнай службы няма, выконвае гэтую ганаровую місію электраманцёр Віктар Кірысюк. Незвычайны рытуал адразу стаў візітнай карткай горада.

...На сімвалічным гадзінніку устаўлены дакладны час запальвання ліхтароў. Ён прывязаны да графіка ўключэння гарадскога асвятлення. Чым даўжэйшы светлавы дзень, тым пазней запальваюцца агні. Але газавыя ліхтары павінны загарацца першымі ў горадзе, а электрычныя — з апошняй свечкай. Ліхтаршык з’яўляецца каля дзесяці вечара. Яго ўжо чакаюць нецярыплівыя турысты з фотаапаратамі і відэакамерамі. Дзейства пачынаецца строга па раскладзе.

Вулічнае асвятленне ў Еўропе пачало ўкараняцца яшчэ ў XVII стагоддзі, першыя ліхтары былі масленымі.

Віктар Кірысюк падыходзіць да першага слупа і прыстаўляе да яго лясвіцу. Паважна дастае запальніцу, прышпіленую да пояса, павольна паднімаецца ўверх, адкрывае дзверцы каванага ліхтара, за шклом якога ўманціравана газавая лямпа. Кног успыхвае. Першы — ёсць! Спускаецца — і адразу фотасесія:

— Мама, я забыў жаданне загадаць! — крычыць дзесяцігадовы хлапчук, вяртаецца, пацясніўшы іншых турыстаў, дакранаецца да гузіка і, задаволены, уцякае.

Для Віктара Кірысюка карціна звычайная. Хоць сам ён яшчэ гадоў дзесяць назад і ўявіць не мог, што стане гарадской славетасцю і сімвалам добрых цудаў для тысяч людзей. А вось з энергетыкай ён, ураджэнец вёскі Залядынне Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці, звязаў усё сваё жыццё:

— Я вучыўся ў Пінскай марской школе ад ДАСААФ. Атрымаў спецыяльнасць “электрык надводных караблёў”. Адслужыў тры гады на флоце. А потым трапіў у Брэст, у арганізацыю “Брэстгарсвятло”. Агульны стаж у энергетыцы — 39 гадоў.

Каб перайсці ад работы з электрычнымі ліхтарамі да газавых, Віктару Кірысюку давалося прайсці сур’ёзны кастынг. Рытуал запальвання ліхтароў у Брэсце адраділі ў 2009 годзе, калі горад адзначаў 990-годдзе. Асвятляльныя мачты стылізавалі пад канец XVIII — пачатак XIX стагоддзя. Спецыяльныя газавыя лямпы “Брэстгарсвятло” закупаў у Расіі, а каваныя абрамленні выканалі брэсцкія майстры. У лямпах — экалагічна чыстая асвятляльная газа, якую вырабляюць у Наваполацку.

На ролю гарадскога ліхтаршчыка быў строгі адбор з некалькіх дзясяткаў прэтэндэнтаў. Чаму выбралі менавіта Віктара Кірысюка, цяпер ужо цяжка сказаць. Сышлося многае. Па-першае, знешнасць. Брэсцкі ліхтаршчык і сапраўды падобны да герояў казак Андэрсена. Яшчэ адзін плюс — яго камунікабельнасць і прыроджаная інтэлігентнасць. Пануры або раздражняльны ліхтаршчык наўрад ці стаў бы гарадскім талісманам. А яшчэ ў Віктара няма шкодных звычак. Не п’е, не курыць, вядзе здаровы лад жыцця.

І гэта ў рабоце дапамагае, бо ў суткі даводзіцца паднімацца і спускацца па лясвіцы больш за 60 разоў.

За размовай Віктар Пятровіч не адхіляецца ад працы. Пераходзім з ім ад ліхтара да ліхтара. Публіка не задаволена: я са сваім дыктафонам адцягваю ўвагу чалавека і не даю зрабіць з ім памятных кадры. Да такой увагі Віктар Кірысюк прывык. Зносіны з турыстамі і стальмі наведвальнікамі для яго ў радасць:

— Людзі радуюцца жыццю, дораць мне свае эмоцыі. Што яшчэ трэба для шчасця? Калі задаволены навакольныя — задаволены і я.

Брэсцкі ліхтаршчык працуе адзін, без зменшчыка. Ніякіх выхадных і адпачынкаў. У любое надвор’е і ва ўсе

поры года. Людзі пазнаюць яго ў твар і хочуць бачыць менавіта такім. Некалі Віктар адпусціў усы, але брастаўчанам гэта не спадабалася. Давялося згальці.

Увечары да ліхтароў Віктар дабіраецца сваім транспартам. А на досвітку — на службовай машыне. Ліхтаршчык жа павінен не толькі запальваць свечкі, але і гасіць іх. Улетку, напрыклад, пасля 4 раніцы. Узімку крыху пазней, але з улікам таго, што дадому ён вяртаецца зацемна, добра паспаць не атрымаецца. Пасля таго як ліхтар пагашаны, яго ж яшчэ трэба абслужыць. Пачысціць, памяняць бруднае шкло, падрэзаць кнаты. І абавязкова заліць свежую газу. Каб увечары зноў падарыць гораду святло.

Аляксандр **Міцюкоў**

**Людзі радуюцца жыццю,
дораць мне свае эмоцыі.
Што яшчэ трэба
для шчасця? Калі
задаволены
навакольныя —
задаволены
і я**

Дарэчы

У Мінску першыя начныя агні таксама з’явіліся ў XVIII стагоддзі. У асноўным яны размяшчаліся над уваходамі і брамамі ў цэнтральныя сядзібы ды іншыя дамы. Комплексна ж вулічнае асвятленне пачало ўводзіцца ў горадзе толькі ў канцы XVIII — пачатку XIX стагоддзя. У Брэсце такое асвятленне з’явілася ў XIX стагоддзі па наказе гарадскога галавы. З часам газавыя ліхтары замянілі на спіртавыя, якія таксама гасіліся ўручную. Да 1851 года, паводле гістарычных дадзеных, у горадзе іх было больш за пяцьдзясят.

Гульні ў акварыуме

НАДЗЕЯ ПАНКРАТАВА

У свеце набірае папулярнасць падводны балет разам з акуламі ды іншымі марскімі стварэннямі. Беларуская сінхраністка Паліна Чаркасава расказала, як далучылася да небяспечных танцаў.

Акулы — лепшыя сяброўкі

Акварыум вышынёй з двухпавярховы дом. Паблізу гульцявата шастае гіганцкі скат. Раптам адкуль ні вазьміся дзяўчына. Хапае гадзіну марскую за бакі, тузае за хвосцік. Але ж такі хлопец токам ударыць — мала не здасца, зарад, як у разетцы, да 230 вольт. Потым прыгажуня падбіраецца да акулы, бярэ за плаўнік. Драпежніца ў адказ разяўляе зубастую пашчу... Гульні з дэльфінамі пасля такіх страцей падаюцца дзіцячымі свавольствамі.

— *Акул жа нездарма называюць машынамі для забойства. Няўжо не страшна?* — падышлі пасля паказу да Паліны.

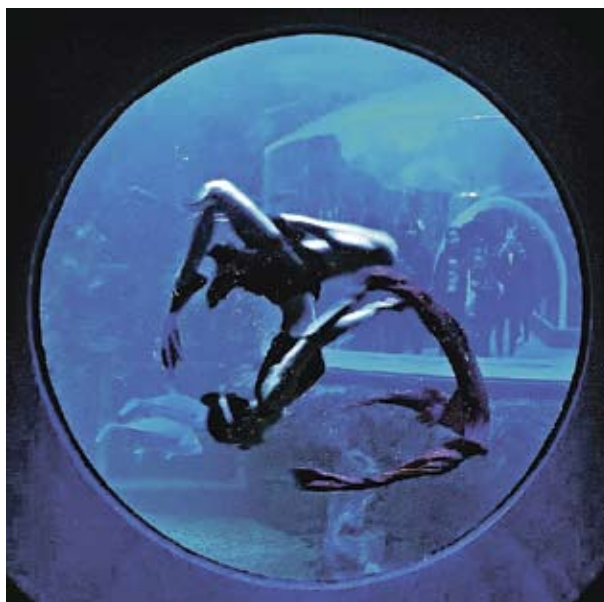
— Спачатку дзяўчынак у акварыум было не загнаць. Там жа яшчэ вялізныя чарапахі, скаты, дэльфіны, бялухі. Але аказалася, што гэтыя істоты зусім ручныя. Галоўныя ролі ўсё ж у нас, а плавальныя “калегі” — толькі масоўка. Мы нават пасябравалі. Акула любіць, калі ёй чухаюць спінку. Дэльфіны — гуляць у даганялкі. Чарапахі безадмоўныя — могуць катаць да непрытомнасці.

— *Няўжо абыходзіцца без НЗ?*

— З драпінамі, ранкамі ў ваду наогул не лезем. Акулы ад паху крыві вар’яцеюць. Адну сінхраністку цапнулі, прыйшлося накладваць швы. Адзін раз катран не разлічыў дыстанцыю і ўрэзаўся ў мяне. Але я тады, як Астас Бэндэр з канём, абышлася лёгкім спалохам. Ведаецца, здаецца, яны самі нас баяцца.

— *Але, мяркуючы па ўсім, выгляду не падаюць...*

— Не заўсёды, — засмяялася Паліна. — Неяк усплывала за чарговым глытком паветра і сутыкнулася з метровым скатам. Ад перапуду ён выдзеліў нейкую агідную ліпкую слізь. Ледзь адмыла валасы потым.

Каб выпісваць піруэты разам з насельнікамі мора, Паліна Чаркасавай давялося навучыцца затрымліваць дыханне на некалькі хвілін

— *Песня была вядомая ў спявачкі Лінды — “Танец пад вадай”. Ёй падпявалі, але аб тым, каб убачыць нешта падобнае ўжывую, і думкі тады не было.*

— Гэта вельмі прыгожае відовішча. Нядаўна з беларускамі Вольгай Токар, Аляксандрай Радкевіч і з расіянкай Лалітай Юркінай ездзілі выступаць у Кітай. Пакуль рыхтавалі нумар, тыдзень з басейна не вылазілі. Збіралі пад вадай кветку лотаса, кітайскія домікі і нават фігуру Буды. Гледачы былі ў захапленні, акіянарыум не ўмяшчаў усіх жадаючых.

Скат, запрасіце даму танцаваць

— *Як стала сінхраністкай?*

— З дзяцінства займалася фігурным катаннем і плаваннем. У рэшце рэшт выбрала сінхроннае плаванне, дзе спалучаюцца акрабятка, гімнастыка, харэаграфія. Трэніравалася два разы на дзень. Уставала а палове шостаі, ішла на трэніроўку, у школу, зноў на трэніроўку — проста дзень сурка. Зразумела, што прысвячаць увесь свой час вялікаму спорту не хачу. Пераключылася на падводныя паказальныя выступленні. Па гараскопе я Рыба. Вада — мая стыхія. Калі доўга не плаваю —

сумую, адчуваю дыскамфорт. Відаць, ператвараюся ў амфібію.

— *А баявы макіяж і прычоскі, залітыя жэлацінам, засталіся?*

— Усё ў мінулым. З касметыкі — толькі яркая губная памада. Калі распускаем валасы — нават прыгажэй выходзіць. Вось калі б яшчэ прышчэпку з носу зняць! Але без яе ніяк.

— *Падводны балет даецца лёгка?*

— Усе элементы робім толькі пад вадай. Чым даўжэй затрымка дыхання — тым эфектней глядзіцца фігуры. Пакуль гэта больш тэатр, чым спорт. Але так у свой час было і з сінхронным плаваннем, і з мастацкай гімнастыкай.

Крысціна Хілько

Рэальнасць, якую варта адчуваць душой

Жывапісныя палотны Зои Літвінавай, зрэшты, як і акварэлі, захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Гэта належнае прызнанне яе як мастака — так проста ў музей работы не прымаюць. Знаходзяцца карціны Літвінавай і ў Музеі сучаснага мастацтва ў Мінску. Ёсць яны, дарэчы, і ў Трацякоўскай галерэі ў Маскве, у Рускім музеі ў Санкт-Пецярбурзе, у музеях Рыгі, Новасібірска і Бішкека, а таксама ў прыватных калекцыях і муніцыпальных зборах Аўстрыі, Германіі, Італіі, Даніі, Галандыі, ПАР, Ізраіля, ЗША і Канады. Зоя Літвінава ў 2005 годзе была ўзнагароджана ордэнам Міністэрства культуры Францыі. Сама яна лічыць мастацтва інтэрнацыянальным і рада, што работы разыходзяцца па свеце. Разам з тым высока цэніць нацыянальную школу жывапісу.

Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі Зоя Літвінава любіць падрыхтаванага глядача. Паколькі лічыць, што ў сапраўдных работах мастака заўсёды заключана філасофія. Вось адно з яе выказванняў:

— Я даволі традыцыйны мастак. Сузіральнік, якога “сілкуе” рэальнасць. І таму не бачу сэнсу ў тым, каб парываць з ёю сувязі. Не бачу падставы адмаўляцца ад фігураўнасці, хоць абстрактная форма мне таксама вельмі цікавая. А наогул жывапіс для мяне — гэта ўнікальны сродак для ўвасаблення духоўнай рэ-

альнасці, якая існуе вакол нас, але не бачная вокам.

— Тады як вы ставіцеся да такой прызабытай і нават падвергнутай пагардзе ў мастацтве эстэтычнай катэгорыі, як “прыгажосць”?

— Так, гэта паняцце, сапраўды, неяк сышло з нашага ўжытку, з нашага жыцця. Але каму ж, як не мастаку,

думаць пра Прыгажосць, ствараць яе. Прыгажосць — гэта гармонія. А што за жыццё без гармоніі?

У 1986 годзе ў Мінску групай мастакоў было створана творчае аб'яднанне “Няміга-17”. Аднадзямці ставілі перад сабою задачу, як потым заўважылі крытыкі, абнаўлення пластычнай мовы айчыннага жывапісу.

Тады на хвалі першых перабудоўных гадоў мастакі практычна ўсіх рэспублік былога Савецкага Саюза, як ніколі раней, востра адчулі актуальнасць праблемы сваёй нацыянальнай і культурнай ідэнтычнасці. Час станаўлення “Нямігі” як адзінага (пры ўсёй разнастайнасці індывідуумаў, якія ўваходзілі ў яе) творчага калектыву, фарміраванне яе канцэпцыі прыпала якраз на гэтыя гады. Сувязь з глыбіннымі пластамі нацыянальнай гісторыі і культуры мастакі імкнуліся падкрэсліць нават самім іменем групы. Няміга — гэта не толькі вуліца, на якой знаходзіцца тая майстэрня, дзе зарадзілася ідэя аб'яднання, — гэта яшчэ і назва неіснуючай цяпер рэчкі, берагі якой у далёкім 1067 годзе сталі полем гістарычнай бітвы паміж дружынамі полацкага і кіеўскіх князёў. Бітва на Нямізе апісана аўтарам “Слова аб палку Ігаравым”, і менавіта з гэтай падзеяй звязана першае згадванне ў старажытных летапісах пра горад Мінск.

Тым не менш у распрацоўцы нацыянальнай праблематыкі мастакі “Нямігі” ніколі не ішлі ад гістарычнай або этнаграфічнай тэмы, сюжэта. Вырашэнне гэтай задачы яны пераводзілі ў сферу выключна пластычных шуканняў. Усведамленне сваёй нацыянальнай прыналежнасці выяўлялася ў іх у імкненні здабыць мастацкую мову, якая пры ўсёй яе сучаснасці была б генетычна звязана з традыцыямі культуры беларускага народа. Ужо на тым, раннім этапе, членам “Нямігі” было ўласціва творча арыентаванае стаўленне і да нацыянальнай традыцыі, і да сусветнай культуры ў цэлым.

“Няміга” прынесла ў беларускі жывапіс цікавасць і густ да экспрэсіўнай, пластычна багатай жывапіснай формы, да асацыятыўнай, метафарычнай размовы. Колер заўсёды быў і ёсць для жывапісцаў гэтай творчай садружнасці асноўным формаўтваральным кампанентам. Менавіта ў прасторы колера-пластычных эксперыментаў ідзе іх пошук магчымасцяў асаблівай экспрэсіі. Іншымі словамі, колер для

іх — галоўны выяўленчы і выразны сродак у дасягненні эмацыянальнай глыбіні і змястоўнасці мастацкага вобраза.

У адрозненне ад сваіх больш маладых калег Літвінава ўвайшла ў склад аб'яднання ўжо цалкам сталым майстрам. Але менавіта ў гэты час (і, хутчэй за ўсё, невыпадкова) у яе творчасці адбыліся радыкальныя змены. Яе мастацкае бачанне стала абвострана эмацыянальным, канцэпцыя каларыту набыла завершанасць, а пластычныя і канструктыўныя рашэнні палотнаў — вывераную логіку і ўражлівую манументальнасць. Літвінава не адмаўляецца ад фігуратывнасці. Але яна пазбаўляе форму рэчывнасці, паслядоўна і арганічна злучае фігуратывныя формы з абстрактнымі, змяшчае іх ва ўмоўную прастору. Галоўная яе задача — паслядоўнае пранікненне ў глыбінную сутнасць рэчаў і з'яў. Літвінава — не мастак канкрэтнага, імпрэсіяністычна кароткага моманту жыцця, а філосаф, які спасцігае свет. Таму такі арганічны і не банальны ў яе творчасці зварот, напрыклад, да біблейскіх тэм або да тэмы кахання, чалавечай адзіноты. Па гэтай жа прычыне той ці іншы творчы прыём, часам цалкам “зацяганы” салонным мастацтвам, знаходзіць у яе палотнах навізну і дзіўную моц ператварэння вобразаў.

Якія сілы сілкуюць творчасць Літвінавай? Сама яна пераканана лічыць, што чалавек, адважыўшыся стаць мастаком, павінен памятаць, што мастацтва будзе ягоным спадаром.

Адзіным спадаром. Што ад многага ў жыцці наканавана адмовіцца.

Але нельга не браць пад увагу тую акалічнасць, што сіла творчасці ў вытоках.

Яна нарадзілася ў вёсцы — у Веткаўскім раёне Гомельскай вобласці. Дзяцінства прыпала на цяжкія ваенныя і пасляваенныя часы.

— У дні вайны любога падпільноўвала гібель, было страшна, — шчыра ў сваіх асабістых успамінах Літвінава. — У пасляваенныя гады не было чаго есці, людзям жылося вельмі цяжка...

І ўсё роўна, дзяцінства ёсць дзяцінства: жыццё і радасць перамагалі, пачуцці былі моцныя і яркія. І было яшчэ нешта вельмі важнае. Як бы спасціжэнне нейкай таямніцы.

— Я расла сярод палёў і вады, — расказвае Зоя Васільеўна. — І прыроду Беларусі я ўспрымаю не іначай як нейкі сімвал. Усё было жывым, рухавым. Часам у бляску вады, у трапятанні лістоты перада мною слізгалі, узнікалі, знікалі паветраныя празрыстыя істоты. Я ўсмактвала ў сябе ўсё: і прыроду, і людзей, і нейкія былі-небыліцы. Вельмі любіла простых бабуль, якія вечарамі збіраліся ў нас дома і расказвалі казкі пра ўскія цуды. Спявалі, варажылі... Яны прыходзілі пасля працы прыцемкам. З тых часоў на ўсё жыццё змярканне для мяне асаблівы час. Тут ёсць амаль няўлоўная грань, якая азначае пераход з аднаго стану ў іншы, з адной формы быцця ў іншую. Гэта момант хвалюючы, таямнічы ды інтрыгуючы. Я сама як быц-

цам пераходзіла нейкі парог. Мне было цікава прадугадваць, што за ім. І страшна. Я хацела, каб гэта працягвалася, але часам уцякала, хавалася... А потым у змесце гэтых казак, апавяданняў, у іх таямніцах мая фантазія, якая стала асаблівым родам дзіцячага яснабачання, стала набываць рэальныя абрысы праз нейкія формы. І я стала маляваць...

І сёння, ужо з'яўляючыся чалавекам з вялікім жыццёвым досведам, Зоя Літвінава ацэньвае сваё творчае юнацтва вельмі добразычліва:

— Я заўсёды мела яснасць, што мне трэба, чаго я жадаю, ніколі не ішла на здзелкі. Таму жыццё маё, скажу сумленна, было даволі складанае. Я скончыла манументальнае аддзяленне Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута, і таму казакі неяк спрашчалі вырашэнне бытавых пытанняў. А творчыя праблемы я вырашала непасрэдна ў майстэрні — сам-насам з жывапісам. Але я ніколі не рабіла таго, што мне не падабаецца, што не цікава. Цяпер тым больш. Да майго жывапісу трэба прывыкнуць, яго не так проста ўспрымаць. З часам ён набываў усё большае святло, больш яркія фарбы, станавіўся больш святланосным. Гэта звязана з развіццём душы, я думаю. Я чалавек, які цікавіцца міфамі, легендамі, рэлігійнымі тэмамі. Невыпадкова на працягу апошніх 20 гадоў у мяне праходзіць як асноўная біблейская тэма. Жывапіс мяняецца, гэта натуральна. Я заўсёды спрабавала нешта ў сабе адкрыць, нешта пераадолець і не ісці па раз і назаўжды знойдзеным пластычным рашэнні.

— **Але як усё ж адбывалася ваша фарміраванне як мастака?**

— Фарміруецца мастак адразу, як толькі пачынае пісаць. Пасля інстытута заўсёды вельмі важна паставіць перад сабою сур'ёзныя задачы. Паколькі ў той час малады чалавек толькі пачынае шукаць сваю тэму, сваю пластычную мову. Тут вельмі важнае развіццё душы. Толькі потым ты рэалізоўваешся ў творчасці. Калі асоба сфарміравана, яна можа быць і самабытная. І жывапіс адрозніваецца толькі тады, калі мастак знаходзіць сваю тэму, свае сродкі выразнасці. А калі гэта не выходзіць за рамкі вучнёўства, тады і жывапіс аднолькавы, шэры.

— **У вас работы вельмі вядомыя. Як сфарміраваўся ваш творчы почырк?**

— Для таго, каб мастак знайшоў сваю мову, ён павінен адбыцца як чалавек. А для гэтага неабходна ведаць шмат, чытаць, назіраць прыроду і свет, аналізаваць. Па вялікім рахунку — працаваць над сваёй душой. Без гэтага нічога не бывае. Каб здабыць пазнавальнасць, неабходна столькі пералапаціць усяго! Гэта рабская праца. Вернісажы для мяне ўтомныя, цяжкія і малацікавыя. На самай справе чалавек творчы адбыцца можа толькі ў майстэрні. Інакш усё проста раствараецца ў гутарках, ты не можаш засяродзіцца. Цяпер у мастацтве вельмі складаны час, калі няма канонаў, калі ўсё разбурана, а духоўнасць нецікавая — усё павінна быць забяўляльным, павярхоўным. У такі час мастаку, асабліва маладому, цяжка сябе знайсці. У якую краіну ні паедзеш — бачыш набор з некалькіх штампаў, прыёмаў, якія вандруюць па ўсіх карцінах. Калі я ўпершыню трапіла на Захад у 1991 годзе, прайшлася па ўсіх галерэях, то падумала: навошта мяне запрасілі правесці тут выставу, я ж не проста адрозніваюся — я вырываюся з іх кантэксту, і, напэўна, ніхто не прыйдзе на адкрыццё! Але прыйшло столькі народу і з такім інтарэсам! І я пераканалася, што непадобнасць да ўсіх астатніх усюды і заўсёды прыцягвае.

— **Вашу творчую манеру часта называюць фрэскавай.**

— Так, я захопляюся фрэскай, духоўным жывапісам. Мне падаецца, што вышэй за фрэску ў свеце нічога не створана. Фрэскі і іконы. Я лічу, што гэта рэалістычная манера. Бо мы адлюстроўваем рэальнасць не толькі тую, якую бачым, але і рэальнасць, якую адчуваем, духоўную рэальнасць. Яна ўсюды ёсць, але мы яе адчуваем унутры сябе. А як выкажам, гэта ўжо іншая справа. Так што жывапіс мой рэалістычны. Я — рэаліст.

— **Напэўна, знайшліся б тыя, хто наспрачаўся б з гэтым сцярджэннем, не пагадзіўся б з ім.**

— Я не адыходжу ад натуры ніколі. Іншая справа — як я яе перапрацоўваю. Што яна для мяне дае і што праз натуру я магу выказаць.

— **Я так разумею: вы ў сваіх работах перадаеце тое, як бачыце гэтую рэальнасць.**

— І як адчуваю. Фізічны зрок жа ва ўсіх аднолькавы. Для мяне важна, якімі сродкамі я гэта выкажу.

— **Няхай яны і далёкія па форме ад рэалістычных?**

— Так, вядома. Рэальнасць будзе больш цікавая за кошт жыцця. А калі мы спісваем — атрымліваецца муляж. Гэта не зусім правільна.

— **Але калі ўзяць выкананыя вамі партрэты, то яны больш рэалістычныя.**

— Натуральна. У партрэце я выяўляю характар чалавека. І вядома ж, партрэт павінен быць падобны да чалавека. Як я яго адчула, што хачу ў ім падкрэсліць, як выказаць гэта — для ўсяго знаходжу пластычнае вырашэнне. Для мяне партрэт заўсёды ўяўляў цікавасць, я шмат іх пісала.

— **І ўсё ж вас больш ведаюць па жывапісе.**

— Я мянялася, але я пазнавальная заўсёды. Мянялася ад таго, што перажыла нешта новае, адчула. Мы становімся іншымі з жыццёвым досведам. Я цяпер пішу не прадметны жывапіс, а абстрактны. Але ўсё роўна мяне пазнаюць, таму што гэта мая форма, мой колер, мае пластычныя хады.

— **У сваіх работах вы надаеце вялікае значэнне колеру?**

— Так, для мяне колер у вырашэнні тэм адыгрывае галоўную ролю.

— **Колеры, якія больш за ўсё прысутнічаюць у вашых карцінах, яны неяк сугучныя вам?**

— Я люблю святланосныя колеры, жыццярэдасныя. Я лічу, што наша жыццё настолькі складанае, што мы павінны дапамагаць людзям знаходзіць радасць у ім. Гэта задача мне падаецца актуальнай для мастака.

— *У 80-я гады вас, ды і іншых мастакоў, многія не гатовыя былі ўспрымаць. Цяпер, як вы самі адчуваеце, змянілася ўспрыманне вашай творчасці?*

— Так, вядома. Мы ўжо не маладыя людзі. І калі адбыліся як мастакі, то адбыліся. А не — значыць не. Я была запрошана ў “Нямігу”, калі ўжо стала даволі вядомым і тут, і на Захадзе мастаком. Мы ішлі добрым блокам у тых гады. А потым прыйшоў час, калі групавыя выставы сталі не настолькі цікавыя. Больш цікавыя былі персанальныя выставы.

— *Што ўсё-такі паўплывала на выбар вашай творчай манеры?*

— Гэта вынік маёй штодзённай працы. Няма таямніцы тэхнікі. Гэта вынік назапашаных хатоў, іх вельмі складана растлумачыць. Жывапіс трэба перажываць, яго трэба адчуваць. Кожны нешта для сябе адкрывае — мы ж усе розныя. Кожны знаходзіць тое, што хоча.

— *А ці няма ў вашай манеры імкнення да індывідуалізму? Ці не прыгнятае вас тая акалічнасць, што ваша манера павінна быць адрозная ад іншых?*

— Не, усё зусім міжвольна. Гэта не перашкаджае мне. Хоць з 2000 года я ставіла перад сабою іншыя задачы — мне цікава было вырашаць знакавыя рэчы. Я выйшла на іншую пластычную мову. Цалкам іншую, абстрактную, непрадметную. Але яна пазнавальная, гэта мая мова з маёй асаблівай паглыбленай філасофскай значнасцю сімвалаў. Сімвалы ва ўсім свеце паўтараюцца, яны вядомыя. Менавіта таму, напэўна, мастацтва інтэрнацыянальнае. Дзе б ты ні паказваў карціны, людзі, якія цікавяцца гэтым, прачытваюць змест.

— *Абстрактны жывапіс стаў для вас асноўным?*

— Не. Гэта не значыць, што мяне не цікавіць чалавек. Я па-ранейшаму пішу партрэты. Абстракцыя з часам выпустошвае. Мы можам скаціцца да спрашчэння — гэтага я не хачу. Я не хачу з рэальным светам пакідаць сувязь. Гэта вельмі важна для мяне.

Таму што я падсілкоўваюся рэальнасцю, у якой жыву, якую адчуваю. Уласна, гэта і ёсць работа душы. Тая важная частка ў творчасці. Бо калі мы толькі спісваем натуру, мы становімся рабамі, а гэтага дапускаць нельга.

— *Але абстрактны жывапіс як бы пераносіць у іншы свет?*

— Так, гэта вельмі цікава.

— *Так можна далёка зайсці...*

— Для мяне, як я ўжо гаварыла, вельмі важна не перарываць сувязь з рэальнасцю.

— *Давайце пагаворым пра традыцыйнасць. Мастацтва ўсё-такі засноўваецца на месцах, дзе мастак жыве, на атмасферы, звязанай з рэчаіснасцю.*

— Мы ўсе — прадукты свайго часу і прадукты свайго месца. Таму што мы гэта любім, мы гэта ўвабралі. Я, нягледзячы на тое, што люблю падарожнічаць, не магу больш за месяц дзесьці заставацца, мяне цягне на радзіму. Нягледзячы на тое, што я мастак такі, які ёсць, сама я лічу сябе характэрным нацыянальным мастаком. І чую пра сябе: “Характэрны мастак”. Значыць, нешта ёсць у маім жывапісе, чым належу да беларускага мастацтва, нягледзячы на маю інтэрнацыянальнасць. Мне падаецца, нацыянальная школа жывапісу ў нас пакуль у стадыі фарміравання. Мы можам гаварыць пра рускую школу, пра французскую. Усе мастакі, якія пасля вайны вучыліся ў Санкт-Пецярбурзе або Маскве, яны выйшлі з рускай школы. І мы яе паслядоўнікі. Я лічу сябе прадстаўніком рускай школы, на аснове якой пачынае развівацца беларуская школа.

— *Былі ж мастакі — выхадцы з Беларусі — Шагал, Суцін...*

— Мы цяпер з радасцю гаворым, што тут працавалі такія геніі. Вядома, ідзе ўзаемаўплыў усіх школ. Асабліва ў гэты час, калі мы настолькі звязаны са светам. Цяпер беларускія мастакі іншыя, іх часам не адрозніш ад еўрапейскіх. Мне падаецца, надаваць вялікае значэнне гэтаму не трэба. Калі мастак стане больш значным, то ён стане яшчэ больш нацыянальным.

— *У вайных работах усё-такі чаго больш: вобразнасці або фігуратывнасці?*

— Вобразнасць павінна прысутнічаць у кожнай рабоце. Калі паставіў задачу, павінен яе вобразна вырашыць. І яшчэ. Не трэба падзяляць этапы мастака. Усе задачы, якія ставіш і вырашаеш, розныя. Абстрактны жывапіс таксама нясе ў сабе вобразны пачатак, але вобразы ін-

шыя, не рэальныя. Апошнія гады я стала пісаць кветкі. Раней мне падавалася, што гэта сумна. А цяпер стала гэта рабіць, і мне вельмі цікава. Гэта як штодзённыя практыкаванні для піяністкі, але іх можна выконваць вельмі нават творча.

Паўтаруся, але яшчэ раз скажу: я вялікае значэнне надаю колеру — умоўнай мове жывапісу. Таму што гэта цэлы свет, свая рэальнасць на палатне. Невыпадкава ў мяне ў канцы 80-х з'явілася ў жывапісе золата. Я ўводжу яго як элемент сонца, як энергетыку духу. Побач з золатам трэба пакаласці такія колер, які б вытрымаў гэты моцны, яркі энергетычны акцэнт. Жывапіс стаў больш умоўны, больш насычаны колерам. Для мяне гэта вельмі важна.

— У абстрактных работах больш філасофскага асэнсавання?

— Так, там свая філасофія. У адной з маіх апошніх работ свет духоўны — свет неба і свет зямлі. Там ёсць энергетычныя знакі, якія пранізваюць гэтыя два светы. Але як іх адлюстраваць? Як знайсці канкрэтную рэальную пласціку? Як мы перажываем гэта? Тут вельмі важная падрыхтоўка, агульныя веды: філасофія, адукаванасць, начытанасць. Усё гэта патрабуе працы душы, не толькі маёй, але і гледачоў.

— Ці можна сказаць, што ў сваіх работах вы больш інтэрпрэтуеце?

— Так, я інтэрпрэтую, я ніколі не спісваю. Нават калі пішу з натугі пейзаж. Я перасоўваю, магу нешта прыбраць, без гэтага немагчыма. Ідзе творчы працэс.

— Вось вы гаворыце, што чыста ілюстрацыйна не пішаце. І іншыя адыходзяць ад ілюстрацыйнасці. Усё-такі ёсць ці няма злоўжывання стылем?

— Я лічу, што гэта дрэнна, калі мастак працуе на знойдзеным раз і назаўжды прыёме. Якасць маіх работ у тым, што ўвесь час стараюся адыходзіць ад аднаго прыёму. Імкнуся знайсці незвычайнае арыгінальнае рашэнне. Для мяне самой вельмі важна, каб не было шаблону. Але вельмі многія карыстаюцца гэтым.

Мастацтва такі складаны шлях прайшло на працягу стагоддзяў, што цяпер трэба вывернуць душу, каб знайсці сваё аблічча. Задача незвычайна складаная. І калі мастак вядомы, знайшоў сваю мову, тэму і інтэрпрэтуе яе па-рознаму, гэта ўжо дасягненне для яго.

— Беларускі жывапіс якога якаснага ўзроўню дасягнуў? На якой ён цяпер стадыі, па-вашаму?

— На добрым узроўні. Цяпер беларускае мастацтва вельмі каціруецца. Беларускае школа набывае значнасць. Але школу робяць індывідуальнасці. Кожная асоба прыносіць у гэтую школу сваю непаўторнасць. Пакуль мастак здаровы — ён працуе, спадзяецца, што напіша нешта вельмі важнае. Я думаю, што, калі работа душы не спынілася, калі ты жывы ў душы, ты здольны ствараць і тварыць.

— Чым каштоўны традыцыйны жывапіс на палатне?

— Не я прыдумала, што з усіх мастацтваў самым складаным з'яўляецца жывапіс. Гэта сказаў Леанарда да Вінчы. Каб знайсці сваю мову, адносіны да колеру і формы, выказаць сваю індывідуальнасць, здабыць і адчуць, і ўвасабіць — шлях незвычайна складаны. А працаваць цяпер не хочучь.

— Карціна, жывапіс на палатне будзе існаваць?

— Так. Чалавек жа не мяняецца. Ён мае свае задачы ў жыцці. Яму цікава спазнаць і сябе, і свет. Усё, што звязана з сур'ёзнай творчасцю, будзе існаваць. Яно не можа знікнуць.

— Вы шмат бачылі, доўга працавалі за мяжой. У якім стане — у

параўнанні — знаходзіцца наша выўлечнае мастацтва?

— Я лічу, што наша мастацтва, можа быць, самае цікавае на постсавецкай прасторы. У нас ёсць добрыя мастакі. Частка з іх з'ехала. Але я ўпэўнена, што яны ўсё роўна застаюцца беларускімі мастакамі. І там яны прапагандуюць тое, чаму навучыліся дома. Еўрапейцы вельмі добра ставяцца да нашай школы. Самае цікавае, што нашы там запатрабаваныя. Я іх паважаю, таму што ведаю, як там складана даказаць сваю грунтоўнасць. Каб прабіцца ў Еўропе, трэба быць лепшым, чым свае мастакі. У мастацтве вельмі важна мець уласныя погляды на тое, што адбываецца.

— А наша школа сыходзіць, разбураецца?

— На жаль, ідзе працэс разбурэння. Але ў нас яшчэ многія нешта ўмеюць рабіць, а на Захадзе, нават пасля Венскай акадэміі, маладыя людзі мала чым могуць пахваліцца. Я прайшла неяк па майстэрнях ад першага да пятага курса і розніцы ў прафесійным узроўні студэнтаў не заўважыла. Сядзяць, напіўшыся піва, і сыплюць пясоцка на клей. Раз у месяц прыходзіць прафесар, але і ён не вельмі далёка ад сваіх студэнтаў адыходзіць.

На мой погляд, педагог павінен быць добрым чалавекам і любіць дзяцей, бо студэнты, па сутнасці, — дзеці. У мой час такія педагогі былі. З дакладнай пазіцыяй у мастацтве, з майстэрствам і да таго ж умелі вельмі цікава гаварыць. Яны маглі разабраць студэнцкую работу і прааналізаваць яе.

Не хачу здацца пафаснай, але педагог павінен быць аўтарытэтам і вялікім мастаком. Бо лепшы доказ слоў — асабістая творчасць.

— А як вы, прыходзячы на выставу, вызначаеце якасць той ці іншай работы?

— Раствумаць складана. Тут і густ, і досвед. А калі гаварыць пра авангардныя рэчы, то многія з такіх работ спачатку выклікаюць нават адрыванне. Але потым прывыкаеш і пачынаеш разумець. Раней, каб трапіць на выставу, работа павінна была прайсці адбор. Цяпер жа нясуць усё. Крытэрыяў няма! А маладым мастакам, дык ім наогул вельмі складана разабрацца. Яны не хочучь паверыць, што жывапіс патрабуе незвычайнай і шматгадовай працы, каб у ім хоць нешта зразумець, каб навучыцца рабіць...

Веніямін Міхееў

